

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 14 10. aprila 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:
ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA ŠTRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelček:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Viktor Konjar
Zlom v zarisu Svete
Lukića
str. 7

Bojana Žokalj-Jesih
Šestdesetletnica
železničarske stavke
str. 8

Milenko Strašek
Življenje se je vrnilo
nad Baško grapo
str. 10–11

Ivan Mlekuž-Zdenko
Obletnica ustanovitve
6. brigade Ivana
Gradnika
str. 13

Enajstega aprila leta 1920 je v Ljubljani v hotelu Tivoli zasedal ustanovni kongres Delavske socialistične stranke Slovenije. Štiriinpetdeset delegatov je zastopalo dvanajst tisoč članov. Kongres je sklenil, da se stranka vključi v Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov). S tem je bila ustanovljena Komunistična stranka Slovenije, datum njene ustanovitve velja torej za ustanovni datum slovenske partije.

Ob slovesnostih, ki potekajo vse leto v spomin na največjo stavko slovenskih železničarjev leta 1920, bo v torek, 15. aprila, na Zaloški cesti ob spomeniku padlim v tej stavki, osrednja republiška slovesnost, na kateri bo spregovoril Franc Šetinc, sekretar predsedstva CK ZK Slovenije.

Letošnja proslava 15. aprila – dneva železničarjev bo v znamenju praznovanja šestdesetletnice slovenske komunistične stranke in velike železničarske stavke ter poklonitve žrtvam krvavega spopada na Zaloški cesti aprila 1920.

V Sloveniji so sodili železničarji ob koncu prve svetovne vojne med številno in pomembno kategorijo delavstva z močno tradicijo delavskega gibanja. Čeprav delavstvo z železničarsko in splošno stavko ni doseglo zahtevanih pravic, pa pomeni stavkovno gibanje spomladi 1920 pomembno zarezo v nadaljnjem razvoju družbeno-političnega življenja ne samo na železnici temveč tudi na Slovenskem. Slovenski železničarji imajo pomemben delež tudi v NOB in ljudski revoluciji. Železnica kot pomembna gospodarska panoga, katere komunikacije so bile razporedene po geografskem politično izredno pomembnem prostoru slovenskega ozemlja, so bile za okupatorja ključnega značaja.

Gosto mrežo članov OF, narodne zaščite in varstvenoobveščevalne službe so ustanavljali v Ljubljanski pokrajini več ali manj na sami železnici in v železniških delavnicah. Za ostale pokraji-

Pomemben delež

ne, tako za Gorenjsko, Meziško dolino, Štajersko in Prekmurje pa je značilno, da so se železničarji pretežno organizirali v OF na terenu. Obe obliki organiziranja pa sta bili trdna osnova za raznovrstne oblike odpora in boja železničarjev proti okupatorju.

Frontovci in bojne skupine predhodnice narodne zaščite so že zgodaj začeli s sabotažnimi akcijami, čestokrat povezani s terenom. Zlasti pa so v okviru svoje službene dejavnosti kvarili vozni park in železniške objekte, rušili delovno disciplino, agitirali za simuliran bolniški dopust in podobno. Železničarji so bili pomemben člen povezovanja med osvobodilnimi organizacijami posameznih krajev na eni strani in med zaledjem in partizanskimi enotami na drugi strani. Prav zato je vodstvo KP in NOB imelo prek železničarjev zanesljivo zvezo z vsemi pokrajinami v Sloveniji, prek njih pa tudi z drugimi pokrajinami v državi. Ob pomoči vojaške intendantce na železnici je zaledje oskrbovalo partizanske enote s hrano, obleko, obutvijo, s sanitetnim materialom partizanske bolnišnice, s stroji in tehničnim materialom pa partizanske delavnice.

Prek železnice je ilegalno odhajalo nešteto privržencev osvobodilnega gibanja v NOV; pomembnejšim aktivistom, ilegalcem in borcem pa je z ilegalnimi prevozi po železnici olajšalo izpolnjevanje nalog na terenu in v NOV. Težko je ovrednotiti delež VOS in strokovne pomoči enotam NOV in POS pri skoraj vsakodnevnih rušenjih železniških prog in njenih objektov, ki so pripomogla k vse večjim zastojem sovražnikovega prometa in tranzita. Poleg kratkega orisa osvobodilnega gibanja železničarjev v zaledju pa moramo poudariti, da jih je mnogo sodelovalo v NOV in POS in so kot hrabri borci in starešine tudi ti prispevali k osvoboditvi slovenskega in jugoslovanskih narodov.

Anka Vidovič-Miklavčič

Topla tovariška beseda

Zdravstveno stanje našega predsednika Tita še vedno zahteva vso zavzetost zdravniške skupine in skrbno nego.

V ljubljanski klinični center iz dneva v dan prihaja na tisoče pisem in telegramov za Tita – izrazi spoštovanja, pozdravi in želje otrok, delavcev, dijakov, študentov, vojakov in starešin, državljanov vseh starosti. Prispe veliko pesmi, ki jih pišejo mladi in starejši, pošiljajo jih literarne skupine, klubi književnikov in številni drugi... iz Lazarevca, Trebinja, Tetova, Maribora, Beograda, Smedereva, Niša, Sarajeva, Nikšića, Subotice...

Vojak Mustafa Ibralić:
*Ne daj se, dragi tovariš,
življenje naj ti bo krepko.
Živi še na mnoga leta!
to ti želi naša četa.*
Ljubodrag Despotović:
*Kot ena družina, kot eno telo,
kot bratsko kolo se vije
– to je slika moje Jugoslavije.*
Stari borec Branko:
*Domovina na nogah,
z nadami na krilih
svojemu Titu sporoča
in s srcem ga hrabri:
Živi nam, dragi Tito,
Tito – svoboda!*
Mića Stojadinović:
*Jaz sem, mati, borka
– rdeča borka revolucije
in njena zvesta hči.*

Po poti štafete mladosti

Štafeta mladosti je 7. aprila začela dva tisoč kilometrov dolgo pot po Makedoniji. Mladi iz te naše najjužnejše republike so jo prevzeli od vrstnikov iz Srbije v Kumanovu. Osrednja republiška prireditev bo 11. aprila na Trgu maršala Tita v makedonskem glavnem mestu.

Na dosedanji poti je več sto tisoč pionirjev, mladincev, delovnih ljudi in občanov izrazilo svojo globoko pripravljenost slediti ideji in poti tovariša Tita. Povsod pozdravljajo štafeto s slavnostnimi zborovanji, iz vsakega kraja odhaja dalje z novimi željami za našega dragega voditelja.

Pot in želje pionirjev kurirjev

Kurirčkova pošta nadaljuje svojo pot na vseh petih progah po Sloveniji. Pionirji so preliščili že marsikatero pripravljeno zasedo. Torbica z dragocenimi sporočili tovarišu Titu z vso odgovornostjo potuje iz rok v roke pionirjev kurirjev.

Kaj najraje berem

Z veseljem prebiram članke Milene Strajnarjeve v tedniku TV-15, v katerih opisuje dogodke iz NOB in narodne revolucije. Strinjam se s poudarkom v časniku, da dogodki iz NOB ne smejo zbledeti, predvsem tista neposredna doživetja borcev. Prej sem veliko pisal v TV-15, revijo Borec, v Kočevskih Novicah, Delu, itd. o neposrednih doživetjih iz NOB. Več let sem obujal spomine za oddajo Še pomnite tovariši, ki jo je upravljal in vodil tovariš Jan. Po letu 1972 nisem objavil ničesar več, ni bilo časa.

Sedaj ponovno pišem. Ne vem, ali naj bo to roman, knjiga spominov ali doživetja nekega partizana v NOB. Rokopis šteje že več kot 300 tipkanih strani in ponazarja neposredna osebna doživetja bojev. Ne manjka komičnih pa tudi tragičnih prigodivščin. To je pot partizana od Zidanskovega bataljona, Dolomitskega, Krimskega, Notranjskega odreda, Tomšičeve brigade, relejne postaje TV-12 in oficirske šole do Ljubljanske brigade.

MIRKO MOHAR-BRANKO
C. JLA št. 39, Piran

Naziv gospod naj se ukine

Odmev na članka Tovariš ali gospod v 9. številki TV-15

Strinjam se s tovarišem Ivanom Urbančičem in tovarišico Štefko Platisa, ki sta sprožila razmišljanje o nazivih gospod in tovariš. Zdi se mi, da je skrajni čas, da po tolikih letih revolucije pri nas pometemo z nazivom gospod. Med revolucijo in tudi še po njej smo bili vsi tovariši. Sedaj pa bi že gospodi radi vodstvo nad napšom tovariš. Če smo socialisti, potem gospodi nimajo mesta med nami, kajti, kjer so gospodi, tam so tudi hlapci. Kaj menite, tovariši?

ANGEL OZEBEK
Prapetno brdo 21

Josip Križaj ni narodni heroj

Odmev na Priznanja letalcem-prekomorcem v 8. številki TV-15

Prijatelji so me opozorili na članek, ki je bil objavljen v TV-15, št. 8, 28. februarja 1980 na strani 10. Dopisnik M. C. iz Pirana v članku Priznanja letalcem-prekomorcem navaja, da so letalci prekomorci dobili soglasje z letališko upravo v Sečovljah za postavitev spomenika »narodnemu heroju Josipu Križaju, ki je bil španski borec in letalec v NOB«.

Josip Križaj ni narodni heroj. Osebno sem ga poznal in vem o njem, da je letel v Španiji na strani rdečih, in da je ustrelil tri Nemce, kar pa še ni dovolj za orden heroja. Vem tudi, da ni odšel med partizane. Živel je v Smederevski Palanki, kjer se je poročil. Bil je mobiliziran v NOV jeseni 1944, ko so bili ti kraji že osvobodjeni. Seveda je kot letalec odšel v vojno letalstvo. Po vojni se je ubil v letalski nesreči nekje na Snežniku. Imel je čin kapetana 1. razreda.

Vse podatke o Josipu Križaju lahko najdete v knjigi Čuvari našega neba, katero je

1977. leta izdala komanda vojnega letalstva ob proslavljanju 35-letnice vojnega letalstva. Vem, da ima to knjigo moj prijatelj Jože Kernić iz Ljubljane, Ane Ziherlove 12 in vam jo bo rad posodil.

Predlagam, da čimprej storite vse potrebno, da na letališču v Sečovljah kakor tudi na plošči na mestu smrti Jožeta Križaja ne bo pisalo »narodni heroj«, ker to ni resnica.

IVAN JAVOR-IGOR
Adamičeva 3
Ljubljana

Ob nenadni izgubi našega najvidnejšega koroškega partizana in organizatorja narodnoosvobodilnega, protifašističnega boja na Koroškem

tovariša
KARLA PRUŠNIKA-GAŠPERJA
predsednika Zveze koroških
partizanov

se Zveza koroških partizanov zahvaljuje vsem borčevskim, političnim in kulturnim organizacijam Slovenije, vsem govornikom, pevskim zborom in njegovim lovskim tovarišem, ki so se še zadnjič poslovili od njega in se mu ob poslovilni svečanosti še zadnjikrat poklonili. Predvsem pa se Zveza koroških partizanov zahvaljuje Osrednjemu odboru koroških partizanov iz Ljubljane in tovarišu Pavlu Zvancarju-Matjažu za vso nesebično pomoč, ki so jo nudili pokojnikovim žalujoči družini in naši borčevski organizaciji v tem težkem času.

Naš tovariš Gašper nam bo ostal vedno v spominu kot simbol zavednosti, trdnosti in tovarištva

Zveza koroških partizanov
Celovec

Kar je res, je res

Odmev na Nekaj pojasnil v 12. številki TV-15

Na mojo reportažo Spomini na dogodke na Stari Pokljuki, ki je bila objavljena 28. februarja letos v TV-15, št. 8, je dal odbor ZB NOV Gorje pomisleke o resničnosti nekaterih navedb. Na željo nekaterih borcev, ki to situacijo poznajo, na željo javnosti in na zahtevo najbolj prizadete Filipine Poklukarjeve moram dati ponovno pojasnilo.

Prav je, da me je odbor ZB NOV Gorje opomnil na aktivista NOV Stefana Mitrija-Očka, ki je pokopan na centralnem borčevskem pokopališču v Zgornjih Gorjah. Za to neljubo napako se tako odboru ZB NOV Gorje kot gorjanski in širši javnosti opravičujem.

Odbor meni, da močno pretiravam glede striženja las pri Mitriju na Stari Pokljuki. Poklukarjeva sama pravi: »Hodila sem striči na Pokljuko, kamor me je največkrat spremljala Ambrožičeva, v Bohinj in celo pod Golico v Karavankah, vse od leta 1943 pa do svobode. Le v Ljubljano me ni zavedla pot. Nisem pisal za to, da bi Poklukarjevi pridobil dvojna leta. Ko je spomladi 1943 v Gorjah nastala mladinska in skojevska organizacija, je bila tovarišica Poklukarjeva izvoljena za sekretarko SKOJ. Celotno mladinsko delo in akcije z mladino je vodila vse do osvoboditve in še nekaj časa potem. Če kdo želi dobiti temeljitejše podatke o delu Poklukarjeve družine med NOB, naj se oglasi pristojnim organom, kjer bo dobil vsa pojasnila.

Janeza Zupana sem v članku omenil le toliko, da ne gre v pozabo. Ne vem, skoraj pa ne verjamem, da se je res izneveril našemu gibanju, kot v članku piše. Doma je iz Zgornjih Lazov, ki so bile znano zatočišče partizanov.

Proti obtožbi, da neresno pišem o Ambrožičevi, takratni prizadevni in vestni mladinki in danes moji ženi, lahko njeno mladinsko zagnanost in delo za NOG potrdi Poklukarjeva, imam pa o tem še druge dokaze.

Zakaj nisem šel k partizanom? Res, bil sem v cvetu mladosti in sem vnel z njo v begunjski celici smrti. Vedel sem, da me slej ko prej čaka aretacija ali umik k partizanom. S komandirjem Iztokom sem se že dogovoril, da me »nasilno« mobilizirajo partizani pred vpoklicem v nemško vojsko. Zgodilo pa se ni niti prvo niti drugo. Kot najmlajši sin sem ostal doma s hudo bolnim očetom in vedno bolno materjo, oba brata pa sta že bila med partizani.

Zgodilo se je osmega aprila 1943. Policija in gestapo so nam obkolili hišo, ker so iskali brata. Aretirali so me in me odpeljali v Begunje. Sledila je moja pot po kazenskih taboriščih, ki sem jo že večkrat opisal. Ko smo se vrnili po vojni v izropano hišo, nam je prvi hleb domačega kruha prinesla dobra sosedica Šobrnova mama.

Po vojni je oče dal več prijav glede vojne škode, toda o kakem povračilu do danes še ni sledu.

JOŽE AMBROŽIČ
Poljšica 21
Zgornje Gorje

Žirovnikov graben – spominska hiša

V neposredni bližini je bilo v zimi 1942/43 politično vodstvo ali centralni komite partije Slovenije. Nismo zapustili samo zgodovinskega obeležja, pač pa tudi zgodovinske ugotovitve in sklepe tega političnega vodstva, ki je takrat tam delovalo. Ali ni škoda, da muzeja praktično ni in stoji le obeležje?

Ko sem si ogledoval spomine Kardelja, sem se spomnil na ta spomenik in hišo, v kateri so se odločali usodni dogodki v Dolomiti in v Sloveniji. V neposredni bližini okupirane Ljubljane je deloval CK KP Slovenije. Zakaj ni v muzeju prikaza udeležencev takratnega aktivnega dela v CK, s posebno pozornostjo na Dolomitsko izjavo? Prav bi bilo, da ta izjava najde mesto v tem muzeju, saj je bila tam tudi napisana.

Menim, da je potrebno urediti tudi odnos lastništva v tej hiši Hrastencev št. 9, s parcelno številko 159. Hiši pripada 3252 kvadratnih metrov zemljišča. Sprašujem se, kdo ga upravlja. Na zemljiški parceli zemljišča 711/2 k. o. Babna gora. To so sicer ekonomski problemi, vendar spadajo v razreševanje gospodarjenja objekta in zemljišča, ki ga opravlja KS Polhov Gradec, vzporedno pa samoupravna stanovajska skupnost Ljubljana Vič–Rudnik.

Opremiti bi morali spominsko sobo, saj imamo za to primerne eksponate. Turist, ki odhaja v smeri proti Katarini ali Polhovemu Gradcu, bi si tam lahko ogledal zgodovinske dokumente naše revolucije, ki jih sedaj hranimo v arhivih.

Samoupravna stanovajska skupnost Ljubljana Vič–Rudnik je obnovila zunanjost in notranjost hiše, razreševanje dokumentarnega arhiva pa ni njena stvar, ampak predvsem tistih, ki so takrat delovali v tem političnem vodstvu in v organizaciji ZB KS Polhov Gradec in Dobrova.

LOJZE DOBROVOLJC

Namesto avtorskega honorarja

Dr. Milan Žumer iz Ljubljane je odklonil avtorski honorar, ki smo mu ga nakazali za njegov članek v našem listu. Vsoto 500 dinarjev je namenil Slovenskemu kulturnemu domu v Celovcu.

Uredništvo

Pariška konferenca

Vse evropske komunistične partije so dobile vabilo na posebno konferenco o miru in razorožitvi. Ta naj bo konec aprila v Parizu, pobuda zanjo pa je formalno prišla hkrati od dveh partij, francoske in poljske. Konferenca naj bi sprejela poseben dokument, katerega osnutek sta tudi že pripravili obe partiji, sklicateljici konference.

Pretežna večina partijskih vodstev evropskih partij je že sklepala o vabilu in se tudi odločila glede udeležbe na tej konferenci. Očitno je, da se vsaj tri zelo pomembne evropske komunistične partije te konference ne bodo udeležile in so tak svoj sklep tudi podrobno in argumentirano obrazložile. Te partije so Komunistična partija Španije, Komunistična partija Italije in Zveza komunistov Jugoslavije.

Četudi je vsaka izmed teh partij izhajala v oceni pobude poljske in francoske partije ter utemeljitvi svoje odločitve o neudeležbi na njej na temelju lastnih načelnih stališč, pa je vsekakor med njimi nekaj bistvenih enakosti stališč.

Predvsem gre za neustrezen trenutek samega sklica take konference, ko so mnogi dogodki po svetu močno povečali mednarodno napetost in prizadejali težak udarec politiki popuščanja v mednarodnih odnosih. Prav zato bi vsako resnično prizadevanje za mir in razorožitev moralo izhajati iz analize stvarnih vzrokov sedanje napetosti po svetu, če bi katerakoli pobuda za mir lahko bila dejansko uspešna in koristna za ustalitev razmer na svetu. Vsako še tako spretno prikrivanje ciljev konference pod demagoškimi gesli, ki so dejansko naravnani k podpori ciljev določenega bloka, ne more sluziti miru niti prispevati k razorožitvi.

Sedanje razmere na svetu v resnici terjajo široko vseljudsko akcijo v vseh deželah za dejansko odpravo vzrokov napetosti. Zato bi vsaka pobuda za mir morala izhajati iz spoznanja, da so za mir zavzete mnogotere demokratične in napredne sile poleg komunističnih partij. Gre za vrsto socialističnih, socialdemokratskih in drugih strank in gibanj, ki jim je do miru in do razorožitve. Zato bi vnaprejšnje omejevanje boja za mir zgolj na posamične politične sile komunističnega gibanja v Evropi prej zoževalo in s tem vsekakor slabilo kot pa širilo in utrjevalo osnovo boja za mir in za razorožitev. Zožitev akcije za mir zgolj na komunistične partije bi nujno povzročilo, da se te partije s takim početjem same izločijo iz širokega gibanja za mir, ki ga predstavljajo razne sile od komunističnih in socialističnih do katoliških in drugih.

Vrhu tega je očitno, da obstajajo med komunističnimi partijami občutne razlike v stališčih do mnogih vprašanj, pa tudi glede vprašanja vzrokov za sedanjo napetost v svetu. Nikakor ni na primer mogoče iz resnične analize vzrokov za ohromitev popuščanja izvzeti takih dogodkov, kot je sovjetska vojaška intervencija v Afganistanu. Znano je prav tako, da obstajajo med evropskimi partijami razlike v ocenah vloge blokovskih sil v mednarodnih odnosih. Prav zato, ker bi bilo nemogoče pričakovati, da bi se nekatere partije odrekle lastnih načel, ali pa jih zatajile, bi taka konferenca utegnila imeti za posledico, da bi se na njej še bolj poglobila obstoječa nasprotja in razlike v stališčih med posameznimi partijami. Znano je na primer, da so evropske partije polni dve leti pripravljale berlinsko konferenco in so te priprave potekale v vztrajnem in potrpežljivem približevanju stališč in iskanju poti k enotnosti ob razlikah. To pot se pobudniki pariške konference niso lotili take vsekakor koristne metode.

Vse to so nekateri izmed razlogov, ki so posamezne partije napotili k odločitvi, da se ne udeležijo pariške konference. Vsekakor drži, da še tako zveneče sestavljen poziv k miru ne more ničesar premakniti v stvarnosti, če takih pobud ne spremlja tudi dejanska politika miru in prizadevanj za razorožitev posameznih držav in političnih sil. Jugoslavija ima v tem pogledu kaj pokazati iz svoje bogate in vsestranske zavzete praktične politične dejavnosti v boju za mir in razorožitev ter za odpravo vzrokov, ki spodbujajo in vsiljujejo svetu napetosti, nevarnosti za mir in oboroževalno tekmo. Med mnogimi takimi akcijami Jugoslavije naj omenimo samo uresničeno pobudo predsednika Tita na konferenci v Colombu o sklicu posebnega zasedanja svetovne organizacije o razorožitvi. Ta pobuda je dobila v Colombu podporo dveh tretjin človeštva, v svetovni organizaciji pa vsega miroljubnega sveta.

Drago Košmrlj

Po podpisu sporazuma Jugoslavija-EGS

Glavno delo nas še le čaka

Jugoslavija in evropska gospodarska skupnost sta podpisali sporazum o gospodarskem sodelovanju, ki je zamenjal trgovinski dogovor iz leta 1973. Zgodilo se je to po dobrih dveh letih pogovorov, na katerih je bilo prikazanih mnogo dejstev, ki so ves čas govorila v prid takega sporazuma.

Temeljit zasuk je bil nujen

Ne gre pozabiti, da je lani naša država izvozila v države članice evropske gospodarske skupnosti nekaj manj kot tretjino vseh svojih izdelkov, kljub temu, da so se naše organizacije združenega dela srečevale z vrsto težav.

strani obsegajoč sporazum. Bistvena razlika med dogovorom, ki je do sedaj urejal naše gospodarske odnose, in novim sporazumom je pravzaprav samo ena: jugoslovanski industrijski izdelki bodo imeli v prihodnje prost dostop na trg skupnosti.

Kaj se skriva za tako formulacijo? To pomeni, da bomo lahko izvažali naše blago brez količinskih omejitev in kar je prav tako pomembno – brez carin. Zgodilo se bo to že 1. julija letos, ko bo trgovinski del sporazuma začel tudi že veljati.

Velika priložnost

Najbrž ni treba posebej poudariti, da bo to za naše organizacije združene-

re pravijo, da so »občutljivi«, in ki na tržišču skupnosti ne bodo imeli povsem prostega dostopa. Na spisku so izdelki iz tekstila, usnja, bakra in stekla. Določene omejitve bodo veljale za kmetijske pridelke, pa tudi za take proizvode, kot so avtomobilске prikolice, ki jih izdelujejo v Novem mestu.

Potemtakem se bomo z nekaterimi izdelki na tem trgu še vnaprej težko kosali z drugimi ponudniki, ki bodo v prihodnje – vključno z Grčijo, Španijo in Turčijo – uživali večje ugodnosti kot Jugoslavija. Zategadelj bo treba poiskati nova tržišča. To velja za celo vrsto naših proizvodov, med njimi tudi za vino, pohištvo itd. Če smo doslej računali,

Uvoz je bil glede na dosežen izvoz naravnost zaskrbnjujoč, saj smo iz skupnosti uvozili več kot 40 odstotkov vsega blaga.

Razlika med uvozom in izvozom je bila torej očitna in šla je seveda v celoti na škodo naše države. Podatki kažejo, da se je naš primanjkljaj v letu 1979 povzpел že na okrog tri milijarde dolarjev. Na dlani je bilo, da je potreben temeljit zasuk. Sporazum je prišel zadnji čas, seveda pa sam po sebi še ne pomeni veliko.

Brez carin s 1. julijem

Časopisi so te dni polni pohval na račun novega sporazuma med Jugoslavijo in evropsko deveterico, vendar pa so poznavalci v svojih izjavah hkrati tudi previdni. Reči je treba, da so se s sporazumom močno povečale možnosti za prodajo naših izdelkov na trge držav članic evropske skupnosti, kako bomo te možnosti izrabili, pa je vprašanje zase.

V gospodarski zbornici Jugoslavije in v vseh republikah ta čas predvsem proučujejo več kot dvesto

ga dela velika priložnost. Carinske stopnje, ki so sedaj znašale tudi 30 in več odstotkov, bodo odpadle. Za to se bo povečala konkurenčnost mnogih naših proizvajalcev, ki so sedaj le z velikimi napori zmogli izvozna bremena.

Nekateri so že izračunali, da bo takojšen učinek tega znašal okrog 500 milijonov dolarjev. Ali je to res ali ne, je težko reči, kajti odvisno je od mnogo okoliščin, ne nazadnje od večje prilagojenosti našega gospodarstva zahtevam trga evropske deveterice.

Kajti, če bomo hoteli izrabiti priložnost, ki se nam ponuja, potem bo treba spremeniti našo ponudbo. Potrebno bo poiskati nove proizvode, ki jih ta tržišča iščejo in opustiti nekatere artikole, za katere že sedaj vemo, da z njimi v tem gospodarskem prostoru ne bomo uspeli.

Nekatere omejitve ostanejo

V sporazumu pa so nekatere izjeme. Gre za seznam 29 izdelkov, za kate-

da bomo lahko z večjimi količinami teh artiklov prodrli tudi v zahodno Evropo, potem so ti upi sedaj verjetno za dalj časa pokopani.

Denar za cesto

Finančni protokol, ki je priključen sporazumu, nam v tem trenutku omogoča najetje posojila v višini 286 milijonov dolarjev, ki naj bi ga porabili za gradnjo avtomobilске ceste skozi Jugoslavijo. Gre za objekt, za katerega je tudi evropska gospodarska skupnost (predvsem zaradi Grčije in Turčije) posebej zainteresirana.

Menijo, da bo celoten sporazum med Jugoslavijo in EGS mogoče uveljaviti v enem letu, velik primanjkljaj, ki sedaj bremeni naše odnose s to skupnostjo, pa zmanjšati na razumno mero morda že v naslednjem petletnem obdobju. Vse je sedaj odvisno seveda od nas samih, predvsem pa od boljše organiziranosti našega združenega dela za skupen nastop na tem trgu.

Darko Marin

Uskladitev višine zakonskih prejemkov vojaških invalidov in borcev NOV za leto 1980

Glede na to, da se borci in vojaški invalidi tudi letos pogosto zanimajo, kako bo s povečanjem njihovih prejemkov iz naslova vojaške invalidnine oziroma udeležbe v NOV, ne bo odveč, če jim posredujemo o tem nekaj osnovnih informacij in podatkov, ki so v tem trenutku že znani:

Naj pričnemo s pokojninami. Prav sedaj poteka javna razprava o predlogih za dokončno uskladitev pokojnin, o katerih bo odločala skupščina skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja 10. aprila. Namreč, pred tem sta bili že dve akontativni uskladitvi pokojnin, in sicer je znašalo skupno povečanje na račun uskladitve s 1. januarjem 1980 leta 21 odstotkov. Glede na podatek o povečanju povprečnega čistega osebnega dohodka na zaposlenega v letu 1979 (pokojnine se usklajujejo za odstotek povečanja povprečnega čistega osebnega dohodka vseh zaposlenih v SR Sloveniji v preteklem letu), v primerjavi z letom 1978 (za 25,2 odstotka) pa se bodo pokojnine za dokončno uskladitev po predlogu SPIZ zvišale s 1. januarjem 1980 za 3,5 odstotka.

Pomembno je poudariti, da so bile na enak način usklajene tudi pokojnine borcev NOV, odmerjene od zajamčene pokojninske osnove. Sicer se te pokojnine vsako leto usklajujejo tako, da se na novo odmerijo od zneska zajamčene pokojninske osnove. Zajamčeno pokojninsko osnovo pa se določi tako, da se znesek povprečnega čistega osebnega dohodka iz prejšnjega leta v SR Sloveniji poveča za 17,6 odstotka. V letu 1979 je bil povprečni čisti osebni dohodek 7.393 din in **znaša torej zajamčena pokojninska osnova v letu 1980 8.694 din.** Tako bo znašala pokojnina borca NOV pred 9. 9. 1943 leta oziroma od 13. 10. 1943 leta s pokojninsko dobo vsaj 20 let (moški) oziroma 18 let (ženske) odmerjena od zajamčene pokojninske osnove od 1. januarja 1980 dalje 7.389,90 DIN. Najvišja možna pokojnina, odmerjena od zajamčene pokojninske osnove pa bo znašala 7.759,39 din. Pri tem je upoštevano 5 odstotno povečanje pokojnine za dopolnjeno pokojninsko dobo 40 let (moški) in 35 let (ženske).

Tudi **mejni znesek najnižjih pokojninskih prejemkov** se od leta 1979 vsakokrat na novo določi pri vsaki uskladitvi pokojnin, tudi medletni. To so že v lanskem letu opazili upravičenci do invalidskega dodatka, varstvene dodatka kmetov-borcev NOV oziroma občinske priznavalnine. Ti prejemki, poleg tega pa še znesek denarnega nadomestila za stroške letnega dopusta borcev za severno

mejo, so odvisni od višine mejnega zneska. Ob uskladitvi pokojnin s 1. julijem 1979 je znašal ta mejni znesek 3.190 din, pri akontativni uskladitvi s 1. januarjem 1980 pa v višini 3.509 din. Z dokončno uskladitvijo za 3,5 odstotka **naj bi znašal 3.631 din.** Občinski upravni organi za borce in vojaške invalide bodo na novo odmerili in izplačali tudi razlike za čas od 1. januarja 1980 dalje za vse prejemke, katerih merilo in hkrati cenzus je mejni znesek najnižjih pokojninskih prejemkov.

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije je že tudi sprejel odlok o določitvi osnove za priznanje republiškega dodatka zaposlenim udeležencem NOV za leto 1980. Po tem odloku bodo zaposleni borci NOV v SR Sloveniji, katerih dohodki iz delovnega razmerja ne bodo dosegli osnove 8.576 din, prejeli borčevski dodatek v višini razlike med to osnovo in osebnim dohodkom. Pri določitvi osnove za borčevski dodatek se je upoštevalo povprečje čistih osebnih dohodkov zaposlenih delavcev v SR Sloveniji v letu 1979 (7.393 din) in v resoluciji predvideno povečanje sredstev za zadovoljevanje skupnih in splošnih potreb v letu 1980 – 16 odstotkov. Če se bo med letom izkazalo, da so ekonomska gibanja občutno presegla resolucijska predvidevanja, bo treba tudi ta prejemek oziroma osnovo spremeniti, torej povečati.

Omeniti velja še to, da je osnova za določitev regresa pri nakupu motornega vozila po zakonu o vojaških invalidih v letu 1980 prodajna cena avtomobila IMV – Renault 4TL Special, in sicer 70.515 din. Regres pa znaša:

1. za invalide s telesno okvaro spodnjih ali zgornjih okončin s 100 odstotno invalidnostjo in za slepe invalide 40 odstotkov od osnove, to je 28.206.–din;
2. za invalide s telesno okvaro spodnjih ali zgornjih okončin z 80 odstotno ali 90 odstotno invalidnostjo – 35 odstotkov od osnove, to je 24.680.–din;
3. za invalide s telesno okvaro spodnjih okončin s 60 odstotno ali 70 odstotno invalidnostjo – 30 odstotkov od osnove, to je 21.155 din.

Regres se poveča za 10 odstotkov, če redni dohodki ne presegajo na družinskega člana 50 odstotkov povprečnega mesečnega osebnega dohodka iz prejšnjega leta. Pravico do regresa ima invalid enkrat v šestih letih.

Znana je tudi zvezna osnova za določanje borčevskega dodatka, zajamčene borčevske pokojnine in stalnega mesečnega denarnega prejemka v letu 1980, ki znaša 6.480 din.

Zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov je uskladil z gibanjem stroškov tudi znesek pogrebne na nosilce »Partizanske spomenice 1941«, španski borcev in odlikovancev... in znaša v letu 1980 od 1. januarja 1980 15.000 din.

Glede na ugotovljene podatke o gibanju osebnih dohodkov v SFRJ v preteklem letu so že določene tudi nove višine prejemkov po zveznem zakonu o vojaških invalidih. Osebnostne invalidnine vojaških invalidov se zvišajo za 20 odstotkov in znašajo od 1. januarja 1980:

za I. skupino – 100 odstotkov	9.233 din
za II. skupino – 100 odstotkov	6.691 din
za III. skupino – 90 odstotkov	5.062 din
za IV. skupino – 80 odstotkov	3.738 din
za V. skupino – 70 odstotkov	2.662 din
za VI. skupino – 60 odstotkov	1.650 din
za VII. skupino – 50 odstotkov	1.116 din
za VIII. skupino – 40 odstotkov	538 din
za IX. skupino – 30 odstotkov	402 din
za X. skupino – 20 odstotkov	271 din

Družinske invalidnine znašajo 601.–din mesečno, za souživalca 300.–din in povečane družinske invalidnine 1.603.–din. Dodatek za postrežbo in tujo pomoč znaša za I. stopnjo 7.947.–din, II. stopnjo 6.113.–din in III. stopnjo 4.279.–din.

Ortopedski dodatek je razvrščen v štiri stopnje, in sicer znaša za I. stopnjo 2.671.–din, II. stopnjo 2.039.–din, III. stopnjo 1.313.–din in IV. stopnjo 635.–din.

Občinski upravni organi za borce in vojaške invalide bodo takoj pristopili k realizaciji zvišanih prejemkov. Predvsem je v interesu invalidov, da čimprej po ustaljeni praksi postavijo invalidske izplačilne kjižice, kamor bodo vpisani novi zneski teh prejemkov, ker bodo šele po tem lahko prejeli tudi pripadajočo razliko za čas od 1. januarja 1980 dalje. Upravni organi, ki so že opravili prevedbo invalidskih dodatkov in varstvenih dodatkov kmetov borcev NOV za leto 1980 z upoštevanjem spremenjenih dohodkov v letu 1979, bodo po uradni dolžnosti zvišali te prejemke zaradi povečanja mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov samo z uradnim zaznamkom v spisu, tako da upravičenci ne bodo prejeli novih odločb, pač pa samo pripadajočo razliko po poštni nakaznici.

V primeru, da bomo ocenili, da bi bilo potrebno o katerem izmed področij varstva borcev in vojaških invalidov še posebej informirati, bomo to storili v eni izmed prihodnjih števil.

Malči Žitnik

Proučevanje NOB

Ob rob seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, kjer so obravnavali vrsto vprašanj, med katerimi je bilo v ospredju tisto, ki ga je zajela in predstavila komisija za negovanje revolucionarnih tradicij pri predsedstvu zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije: »Rezultati, izkušnje in nadaljnje smeri aktivnosti ZZB NOV za zbiranje, urejanje, obdelavo gradiva in publiciranje kronik, monografij, zbornikov spominov in drugih del o narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji«.

Bogata revolucionarna preteklost naših narodov in narodnosti in še posebno narodnoosvobodilni boj z revolucijo so neizčrpen izvir pobud za številne ustvarjalce. Izpod peres naših znanih pisateljev so za vedno zapisane in opisane bitke, zmage in preboji iz zased... Prav tako pa želijo udeleženci in priče tega slavnega časa skozi monografijo, zbornike spominov in kronike iztrgati pozabi številne dogodke iz časa našega nastajanja.

Osnovno dejstvo našega zgodovinskega razvoja je vsekakor to, da sta narodnoosvobodilni boj in ljudska revolucija obdobje, ki ima poseben pomen. Zato postaja tudi proučevanje tega časa poleg zanimanja zgodovinarjev vse bolj splošna družbena potreba. Pobuda in obveznost za čimbolj organiziran pristop k temu delu predstavlja tudi vse večje zanimanje zunaj meja naše države (za izkušnje našega boja in revolucije).

V okviru vrste akcij, ki so bile sprožene na tem področju, ima pomembno mesto in nalogo prav ZZB NOV. Že na osmem borčevskem kongresu v Budvi je bila poudarjena nujnost dolgoročnejšega angažiranja za doslednejši boj za kontinuiteto revolucije, za uresničevanje etičnih norm v vsakodnevni družbenopolitični praksi. In prav s prizadevanjem ter aktivnostjo borčevske organizacije so na področju osvetljevanja vloge in pomena pravih vrednot, tradicij in sporočil narodnoosvobodilnega boja doseženi že dobri uspehi. V celi vrsti kronik, enciklopedijah, studijah in monografijah je zajeta in obravnavana večplastna tematika revolucije in NOB. Doslej je bilo izpod tisočerihih peres napisanih že na tisoče manjših in večjih del, obdelana je bila gora zgodovinskega gradiva. Vendar pa kljub temu, da je ogromno dela že opravljeno, narodnoosvobodilni boj in revolucija še nista proučena v taki meri, kot nam to narekuje naša marksistična naravnost in vsakdanja praksa. Še vedno nimamo prave, vseobjemajoče podobe revolucije pred seboj. Ta pa je še kako potrebna za uveljavitev našega prispevka k skupnemu procesu razvoja marksistične misli v svetu.

In prav zato so o današnjih izkušnjah in prihodnjih nalogah na tem področju spregovorili na minuli seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

B.-Ž. J.

Borčevska združenja v Trbovljah

Te dni o svojem delu

Marca in aprila letos je v Trbovljah čutili razvejano dejavnost borčevskih združenj. To je čas občnih zborov in rednih letnih konferenc. Vsa vodstva se trudijo, da čimbolj slikovito in na preprost način prikažejo rezultate svojega dela in si opredelijo naloge za prihodnje. Problematika je skoraj povsod več ali manj enaka in naloge tudi. Če bi povzeli skupek vseh značilnosti in ugotovitev ob letih, bi zlahka zasledili tole: skromnost pri prikazovanju delovnih uspehov, vztrajnost in doslednost pri izvajanju nalog, enotnost pri zavzemanju stališč in iskanju skupnih rešitev ob še nerešenih vprašanjih. Nadalje se to kaže v pripravljenosti članstva, da še vnaprej aktivno posega v vsa družbena dogajanja in pomaga pri razvoju in utrjevanju delegatskega sistema, tovariškem urejanju medsebojnih odnosov, izboljšanju gospodarstva in pravilni delitvi dela, uvajanju kolektivnega dela, vodenja in odgovornosti pri delu, podružabljanju splošne ljudske obrambe (SLO) in pri reševanju še vseh drugih družbeno pomembnih vprašanj.

V Trbovljah se pogosto sestajata tudi predsedstvo občinskega odbora in konferenca ZZB NOV. Razširjenim sejam predsedstva prisostvujejo tudi predstavniki vseh desetih krajevnih združenj in njih poverjeniki. Tako so najhitreje in najneposredneje obveščeni o vseh tekočih zadevah in o aktualni problematiki, hkrati pa tako pridejo najbolj do izra-

za: vpliv, mnenja in stališča osnovnih organizacij, ki aktivno posegajo v vsa področja družbenih dejavnosti.

Po končanih zborih bo še skupščina – konferenca ZZB NOV na ravni občine. V vseh združenjih je bila doslej udeležba na konfe-

rencah polnoštevilna, kar tudi kaže zainteresiranost delegatov in članstva za izvajanje nalog te pomembne družbenopolitične organizacije, ki ima velik vpliv in spoštovanje med občani in krajani te revirske občine.

Rudi Matko

Člani združenja ZB in VI pozorno spremljajo delo in potek letne konference in razpravljajo o svojem delu in tekočih nalogah.

Foto: Milan Cerinšek

Obrambna vzgoja v Kanalu

Med nudenjem prve pomoči poškodovanim krajanom.

Predsedstvo krajevne organizacije ZRVS Kanal v sodelovanju s poveljstvom civilne zaštite in komiteja za SLO pri svetih krajevne skupnosti Kanal in Avče posveča veliko pozornost obrambni vzgoji krajanov, razporejenih v enote civilne in narodne zaštite teh krajevnih skupnosti.

V skladu z letošnjim programom dela, ki ga ima krajevna organizacija ZRVS Kanal, so v drugi polovici marca organizirali na osnovni šoli v Kanalu prvo predavanje in praktično urjenje članov specialnih enot civilne zaštite. Predavanja se je udeležilo kar 50 članov teh enot. Tudi tokrat je predaval kapetan Tomislav Mastilović s tremi njegovimi asistenti iz enote majorja Vida Plevajčiča. Potem ko so sklenili predavanja, so se vsi udeleženci razdelili v štiri skupine, v katerih so bili seznanjeni s sredstvi za RBK zaščito in njihovo uporabo. Vsak posameznik je moral uporabiti plinsko masko in sredstva za dekontaminacijo, zaščitno obleko in je bil seznanjen s sredstvi za odkrivanje vojnih strupov in načinom njihove uporabe. Ko so se vse skupine zvrstile, so se zbrali v eni učilnici, kjer so si ogledali film o delovanju atomske energije in zaščiti proti njej, o kontaminiranih zemljiščih in o dekontaminaciji zemljišča, predmetov in ljudi. Izven predvidene teme so udeležencem predvajali tudi film o delovanju diverzantov, teroristov in njihovem uničenju z za to specializiranimi oddelki milice, teritorialne obrambe, vojaških specializiranih enot in sodelovanja narodne zaštite in občanov s temi enotami. Predavanje s praktičnim urjenjem je trajalo nekaj več kot sedem ur.

Zadnjo soboto meseca marca so organizirali predavanja o spoznavanju pehotnega orožja in praktičen pouk v streljanju s pištolo in vojaško puško M-48 za člane enote narodne zaštite krajevne skupnosti Kanal in Avče. Strokovno pomoč kakor tudi vse ostale pripomočke so nudili pripadniki JLA. Streljanje s pištolo sta vodila major Vid Plevajčič in starejši vodnik Nusret Lalić, z vojaško puško pa starejši vodnik Desimir Martinović.

Zaščitniki so streljali izredno dobro, saj je skoraj vsak tretji streljal odlično. Še posebej zaslužijo pohvalo Štefan Bajt, Darko Vuga in Anton Tomažič, ki so imeli v tarčo prav toliko zadetkov, kolikor so izstrelili nabojev. Toda dne se je dodobra izurilo v streljanju s pištolo in vojaško puško nad 60 članov enot narodne zaštite.

Mile Gojković

Smelo v akcijo

Na zadnji seji komisije za informativno propagandno dejavnost občinske konference ZRVS Bežigrad so med drugim govorili, kako povečati število naročnikov za revijo Naša obramba. Revija strokovno obravnava vojaško tematiko in dogodka iz NOB, ki so neobhodni za vsakega RVS, da bi izpopolnjeval znanje in bil obveščen o vseh potrebnih dogodkih. Zato je tudi uprava Naše obrambe začela z akcijo Našo obrambo v vsako družino. Dogovorjeno je, da pošljejo v vsaki KS poverjenike, ki bodo z upravo Naše obrambe sklenili pogodbo in dobili vse potrebne informacije v zvezi s poverjeništvom. Prav tako bi lahko isti poverjeniki pridobivali nove naročnike za TV-15, ki je list zveze borcev NOV in rezervnih vojaških starešin.

Zainteresirane prosimo, da se javijo na občinski odbor ZRVS Bežigrad, Linhartova 13, po telefonu 311-745 ali pismeno.

Dušan Rebolj

Majhni, toda uspešni

Krajevno organizacijo ZRVS Ježica so ustanovili šele po delitvi bivše krajevnosti Posavje. Minuli teden so imeli redno letno konferenco, na kateri so ocenili dosedanje delo v minulem triletnem obdobju. Lansko leto so imeli stoo odstotno udeležbo na izpitih TOV-79, kar je dokaz, da je odgovornost in zavest rezervnih vojaških starešin na visoki stopnji. Glavna aktivnost v minulem letu pa je bila akcija NNNP-79, v katero so bili vključeni prek krajevnosti konference SZDL. V okviru te akcije so izdelali svoj obrambni načrt za primer neposredne vojne nevarnosti ali vojne. Rezervni vojaški starešine so bili vključeni v vse organe enot in v druge aktivnosti v krajevni skupnosti, kakor so v CZ, NZ, pri gasilcih, v odbor za SLO in DS, pri evakuaciji učencev osnovne šole na Ježici, v štabu akcije in drugod. Zvečer ob zaključku akcije so bili vsi sodelujoči povabljeni na ogled barvnega filma, ki prikazuje delo, uspehe in življenje rezervnih starešin v minulem letu v okviru občine. Film so posneli rezervni vojaški starešine sami. Obenem so naredili tudi analizo vaje vseh sodelujočih pod vodstvom krajevnosti konference SZDL. Na ta način vključevanja rezervnih vojaških

Člani krajevne organizacije ZRVS Ježica

starešin v vse dejavnosti in akcije v krajevni skupnosti so rezervni starešine vplivali tudi na podružabljanje SLO in DS.

V okviru priprav na izpite TOV-80 so imeli že dve predavanji na temi o mednarodni politični situaciji in o oceni varnostnih razmer. Na letno konferenco so povabili tudi podpolkovnika Radoslava Aleksiča, ki je v svojem predavanju izčrpno prikazal trenutno mednarodno vojno politično situacijo v svetu. S konference so poslali tudi pozdravni telegram tovarišu Titu z željo za čimprejšnjo ozdravitev in z obljubo, da bodo s svojim delom čim več prispevali k obrambni sposobnosti in stabilnosti naše države in samoupravne socialistične družbene ureditve.

Po končani konferenci je bil seminar iz topografije, ki so ga kot že vrsto let izvedli skupaj s krajevno organizacijo ZRVS Savlje-Kleče, s katero uspešno sodelujejo tako na področju strokovnega izobraževanja kakor pri proslavah dneva JLA. Tudi letošnjo vajo TOV-80 bodo izvedli skupaj. Obe organizaciji sta po številu majhni, zato je njihovo sodelovanje toliko bolj potrebno, je zaključil najin razgovor predsednik krajevnosti organizacije ZRVS Vasja Butina.

Sveto Javor

Dogovor o delu

Sredi marca letos so se člani predsedstva občinske konference ZRVS Trbovlje dogovorili o času in načinu izvedbe njihove druge delovne konference in si med sabo datumsko opredelili naloge v zvezi s pripravami na to konferenco.

Predmet obravnave so bila poročila o delu, poročila odbora o opravljenem pregledu materialnofinančnega poslovanja ter zaključni račun za leto 1979 in pa finančno ovrednoten načrt dela za leto 1980. Določili so dnevni red in pa pomembnejša vprašanja z raznih področij njihove dejavnosti, o katerih bo posebej stekla razprava. Poudarjeno je še širše vključevanje RVS v organizirane priprave na SLO, varnost in DS, na njihovo strokovno vzgojo in pa nudenje pomoči novoustanovljenim komitejem za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito tako v OZD in v KS kot v SIS in drugod pri izvajanju nalog, ki izhajajo iz osnutkov novih zakonov in bodo v kratkem sprejeti.

Rudi Matko

O svojem delu in nalogah

Skupina delegatov na izredni občinski konferenci.

V sredo, 16. aprila, se bodo sestali RVS – delegati občinske konference ZRVS Trbovlje na svoji redni letni (delovni) konferenci in se pogovorili o svojem delu in o nalogah v prehodnem obdobju.

Gradivo za to konferenco (poročila za leto 1979, načrt dela in finančni proračun za leto 1980), ki bo predmet obravnave, je že v celoti pripravljeno in bo vse zajeto v posebni številki Informatorja ZRVS. Le-ta bo delegatom pravočasno dostavljen, da bodo vso zajeto snov lahko dodobra proučili in se pripravili za razpravo.

V delu konference bodo kot gostje sodelovali tudi povabljeni predstavniki vseh DPO v občini in na ravni regije, nosilci spomenice 1941 in predstavniki občinskih konferenc ZRVS Hrastnika in Zagorja ter republiške konference (RK) ZRVS Slovenije.

Pričakovati je, da bo konferenca plodna, saj so RVS ob lanskim jubilejih bili še posebej aktivni in uspešni, zlasti na področju obrambnih priprav in vzgoje prebivalstva pa ta organizacija dobiva vse večji pomen.

Poseben poudarek bo dan že v uvodnem referatu osrednjim vprašanjem, kot so: organiziranost do baze, podružabljanje splošne ljudske obrambe, izobraževanje RVS, utrjevanje in razvijanje delegatskega sistema, kolektivno delo, vodenje in odgovornosti, obrambna vzgoja ter širjenje in negovanje tradicij NOB.

Rudi Matko

Priprave so v polnem teku

Redne letne konference ZRVS za Bežigradom so v glavnem opravile krajevne organizacije, katerih krajevne skupnosti se prostorsko ne preoblikujejo. Druge pa bodo imele ustanovne volilne konference po referendumu 20. aprila.

Predsedstvo KK ZRVS Stožice je pripravilo svojo letno konferenco 18. marca. Uvodoma so imeli seminar s filmom, bataljon, četa, vod v napadu. V začetku aprila pa je bil pohod za vse obveznike, izpiti iz vojaške teorije in idejnopolitičnega izobraževanja ter streljanja s pištolo. Taktično nalogo pa bodo reševali 20. aprila pri Dobravi na Črnučah.

Predsednik organizacije Viktor Mlakar je v svojem poročilu med drugim poudaril, da je v vseh telesih ZRVS angažiranih nad 20 odstotkov članstva, in da je precejšnje število vključenih kot delegatov v raznih organih, odborih in komisijah v KS in drugod. Lanskoletne taktičnoorientacijske vaje so pozitivno ocenjene. Udeležba je bila kar 91,8 odstotna. Znanje iz taktike je bilo ocenjeno zelo dobro, pri nekaterih pa je bilo nekoliko pomanjkljivo znanje iz topografije. Ravno tako so se udeležili strelskega turnirja v počastitev spominskega dne Posavja in s 30 člansko udeležbo osvojili drugo mesto. Ob prazniku JLA pa s 6 člansko ekipo sodelovali na 10. odprtem prvenstvu ljubljanskega armadnega območja v streljanju. Komisija za družbeno politično delo, družbeno samozaščito in obrambno vzgojo je s skupino RVS dala svoj prispevek osnovnošolcem Danile Kumar na obrambnih krožkih pri spoznavanju puške in topografije, kakor tudi pri izvedbi obrambnega dne. Letos marca pa so zopet sodelovali v šolskih obrambnih krožkih.

Razvili so tudi svoj prapor ob obletnici ustanovitve OF.

Ko govorimo o pripravah na taktične vaje, ki bodo letos aprila, je potrebno omeniti iniciativo KK ZRVS Savsko naselje, ki je v soboto 22. marca izvedla za svoje člane seminar na taktično nalogo, bataljon, četa, vod v napadu na terenu, kjer bodo 13. aprila opravljali izpit. V sklopu tega so imeli tudi preverjanje znanja iz topografije in streljanja s pištolo.

Dušan Rebolj

BELEŽKE BELEŽKE BELF

HIŠA, KI GOVORI – Stalno muzejsko obeležje, posvečeno skojevem in naprednim mladincem ima danes samo Čačak. To mesto na obalah Morave ima edino v Jugoslaviji Muzej revolucionarne mladine. To ni naključno. Iz tega mesta so izšli Filip Filipović, ustanovitelj Komunistične partije Jugoslavije, Josta Novaković, marksist, ki je že leta 1924 pisal v Makedonijo Makedoncem, Drafiša Mišović in mnogo drugih znanih imen sodobnega revolucionarnega gibanja. Gradivo, ki ga hrani muzej, je zelo zanimivo. Posebno so pomembni dokumenti iz začetka vojne in revolucije. Odkrili so, na primer, spisek, ki govori, da so Čačani med prvimi začeli z mladinskimi delovnimi akcijami, leta 1941, takoj po okupaciji. Skojevec so ustanovili tako imenovane delovne čete, ki so čistile ruševine v mestu in po vaseh, hkrati pa zbirale pomoč in pomagale družinam, iz katerih so posamezniki odšli k partizanom. V muzeju se tudi dogovarjajo o manifestacijah, ki naj bi bile vezane na muzej. Imele bi jugoslovanski značaj in bi bile pregled dosežkov mladih ljudi s področja poezije, filma, glasbe...

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE

DSKA PESEM PARTIZANSKA LJUDSKA

Ranjenca v gozdu

Mirno veter piha
skoz vejevje gozda.
Najine oči uprte
v temna so drevesa.

Ranjenca tičiva
v snegu pod Znojilom.
Danes na Menini teče
kri tovaršev zvestih.

Mrak zakriva čela,
ranjena sva, trudna,
toda v srcih maščevalen
srd se nama vžiga.

Danes že od jutraj
boj se hud tam bije,
juriš se vrsti na juris
Švabov podivjanih.

Vse okoli naših
trije so obroči.
Toda naši hrabri borci
živi se ne vdajo.

Komandant Matevž gre
z bombo v roki prvi,
nad obroč z njim navalijo
Vido, Dušan, Lojze.

Znova se nad Švabe
poženo tovarši.
Drugi že obroč prebit je,
smrt sovrage žanje.

Tretji zdaj obroč se
pred junaki dviga
in šestnajst tovaršev naših
mladih v smrt omahne.

Brez besed, molče sva
sama pod šotorom,
misli pa so daleč nama
tamkaj na planini.

V gozd predse strmiva. –
Bil v Menini boj je,
boj na smrt, življenje,
za svobodo našo.

OPOMBA: Boj na Kostanjski planini, ki je bil eden najbolj krvavih na Kamniškem, se je ohranil tudi v pesmi, ki jo je zložil Franc Avbelj-Lojko. Govori o tem, kako sta s tovarišem ležala hudo ranjena pod snegom v preprostem šotoru nad vasjo Znojilo pri Lukovici in od daleč poslušala bitko s Kostanjske planine.
(Ureja: ČRTOMIR SINKOVEC)

PARTIZANSKA LJUDSKA

NOVE KNJIGE

Porodni krči zarje

Zanimivo, da o Sretenu Nikoliću, avtorju pravkar izdanega romana Jeklo in gobelin, ne vem (o) prav ničesar. Delo je bilo najprej napisano v srbohrvaščini in ga zdaj po zaslugi izdajatelja lahko čitamo v odličnem prevodu Bogdana Gradišnika; knjigo je izdala založba Borec.

Nekaj med besedilo posejanih, rahlo izdajalskih stavkov, kot na primer »dobro vem, da učenost in modrost nista moj privilegij« ali »utapljal sem se v sanjah nekakšnega nadsmisla, ki ne sme pred ničemer poklekniti, še pred ljubeznijo ne« ali »vsakega med nami včasih zgreši sonce življenja in tako zavijemo k prvim vratom ter za vselej ostanemo za njimi«, nas lahko samo spodbudi k ugibanju, ne more pa nadomestiti življenjepisa.

Očitno avtor po narodnosti ni Slovenec, po vsej verjetnosti povojni priseljenec iz ene naših bratskih republik. Glede na to, da kot pisatelj v književnosti še ni evidentiran, bi človek sodil, da je roman njegov knjižni prvenec, pa četudi le-tega v nobenem primeru ne moremo označiti za začetniškega. Vse pa kaže, da je avtor bil ali pa je še zaposlen v neposredni proizvodnji, ker se zdi komaj mogoče, da bi nekdo, ki osebno podobnega ni iskusil, stvari mogel podajati s tolikšno prepričljivostjo. Če se v tem motimo, potem pač dvojni poklon njegovi ustvarjalni domišljiji! Če je pisec mož zrelejših let, se lahko čudimo svežini in žaru njegovega pisanja, če je pa mlajši človek, moramo pohvaliti zrelost njegovega pogleda na življenje (... in človek z vsakim dihom nadaljuje svoje življenje, najsi bo kakršnokoli – samo da je vredno sonca). Torej še nerenšen biografski rebus, ki ga pa zaenkrat ne nameravamo reševati.

To, da avtor širši javnosti še ni poznan, pa v nobenem primeru ne more biti opravičljiv razlog za krnjenje zaslužene pohvale: ker pred nami je delo, ki, kot rečemo, teče, in je tudi fabulativno napeto in bralno pritegljivo. Za razliko od številnih »obetavnih« začetniških del je tudi v gradnji lepo zaokvirjeno ter idejno dognano. Tudi to, da besedilo ni pretirano obsežno, svobodnemu bralec samó ustreza. Že na prvi strani nas očara z besedno bogatim in osebno obarvanim slogom. Tok pripovedi niti za hip ne zbledi, niti usahne v enoličnost, posamezne odstavke lahko postavimo ob stran našim največjim mojstrom peresa.

Poleg teh objektivno ugotovljivih pripovednih oblik pa predstavlja besedilo tudi v širšem smislu povsem izvirnen prispevek literaturi, ker nam z živim prikazom nudi nekaj, kar v številnih besedilih zelo pogrešamo. Nikolićev roman je sodoben, družbeno aktualen, sicer neprogramatski, toda socialističen v najboljšem pomenu te pogosto samo lepo rečno uporabljane besede. Prikazuje nam trdo vsakdanje delo in bitko za proizvodnjo, graditev velikanskih termo in hidrocentral, teh ključnih objektov nove industrializirane Jugoslavije, njen trdovratni boj za delavsko samoupravljanje in njegovo resnično uveljavljanje ter človeško zadovoljiv položaj proizvodnega delavca. Po vsem svojem naravnem in življenjskem obeležju je roman zares jugoslovanski, pri čemer velja poudariti, da v njem nekdo, ki po rodu ni Slovenec, opisuje glavnega junaka Slovenca in poje hvalnico našim krajem, našim planinam, skratka slovenski zemlji kot malokdo pri nas (V daljavi so se bočili mračni obrisi Pohorja – kot da bi dremal velikanski medved, ki varuje naše sanje in želje).

Mislím, da je Nikolić resnična izjema: ker ne poznam v naši književnosti umetnika, ki bi se oznožil ob montaži turbin in elektrogeneratorjev, katerega stavki bi dišali po mazu in strojnem olju, pa bi bili vendar poezija. In še manj koga, ki je to izkusil, ter bi znal svoja doživetja podati v obliki, ki je sprejemljiva za že doseženo raven našega pripovedništva. To pa naš avtor zna: ko knjigo odložimo, smo prevzeti in si na tihem očitajoče porečemo: zares, v Jugoslaviji so se v zadnjih desetletjih zgodile velike stvari, in človek marsikaj spregleda, na kar smo lahko ponosni in na kar sredi pločnikov, avtomobilov, kavarn in pisarn vse preradi pozabljamó. In

na to nas knjiga spominja! Ob tem pa moramo pripomniti, da Nikolićev roman ni nikakršno danemu političnemu trenutku prikrojeno s hlinjeno glazuro obloženo pisanje, ampak iskreno doživeto, s srcem prežarjeno in v modernem pripovednem slogu izrisano življenje. Pri tem se pa srečam s stavki, plesočimi na najvišjih slemenih poezije: »In zdi se mi, da se prelivam v čopič umetnika, ki slika z mojo krvjo, pretočeno v barvo, ljubkujočo platno in ječečo na njegovih robovih.« Kot že rečeno, tudi pripovedovana zgodba je naravno dopletena in že sama po sebi zanimivo in napeto branje.

Mariborska Hidromontaža proslavlja tridesetletnico svojega obstoja in pri njej zaposleni montažer Vili Podgornik v noči pred proslavo (istočasno gre v pokoj) dela obračun svojega službenega in osebnega življenja. Glede prvega si nima ničesar očitati: od samega nastopa službe je delal v enem in istem podjetju, in bil vedno tam, kamor ga je klicala dolžnost: Maribor, Jablanica, Zvornik, Mavrovo, Ivaničgrad, Džerdap, Sisak, Bajina Bašta, Šoštanj, tudi z daljno Indijo mu ni bilo prizanešeno. V tej veliki vsejugoslovanski graditvi ključnih objektov za intimnost seveda ni bilo dosti časa. In za tiste, ki so izgorevali v delu daleč od urbane civilizacije, skoraj nič. Naš junak je bil dolgoleten brezdomec z željo po domu, družini in urejenem življenju. Z željo biti mojster svojega poklica, biti vreden zaupanja svojih tovarišev (ki jih v knjigi ne idealizira). V službi se je uveljavil, se strokovno usposobil; predstojniki in sodelavci ga cenijo, tudi s širšo kulturo si nista neznanca, seveda kolikor so mu neprestane selitve,

(prvi delavski avto) in zelo ljubljena žena pravzaprav žrtev njegovih delovnih ambicij in primarnih potreb boljšega življenja željne družbe. Njeno intimno življenje je bilo samo tovariško sodoživljanje njegovega montažerskega nomadstva, neutešeno hrepenenje po uresničenem materinstvu, tragedija samote in večnega čakanja. Izid tega nočnega razmišljanja je trpka ugotovitev, da je »polovico življenja poklonil ženi Zvezdani, drugo polovico pa razdal po hidrocentralah, na gradbiščih, v elektrarnah, tako da zdaj sploh ne ve, če je pri vsem tem zanj še kaj ostalo. In pri tem ga pesti slutnja, da je prav ljubezen sol človekove biti, in da ni za človeka važno samo njegovo delo, ampak tudi ta nezamenljiva začimba življenja. Nečesa pa ne ve in niti najmanj ne sluti: da je v svoji dolgi samotni njegova žena prišla na sled njegovi skrivnosti, pa tudi temu, da je za ljubezen opeharjena Lidija po njegovem odhodu iz Maribora rodila hčerko, da je ta že poročena in da sta z možem zaposlena pri istem podjetju, od katerega se on s proslavo tudi poslavlja. In prav za ta dan mu je žena pripravila presenečenje: ko se vrne s proslave, najde doma svojo že videno, a še nepoznano hčer in njenega moža. To snidenje spremljajo malce čudni občutki, pripeti se pa še nekaj povsem nepričakovanega: ko se dan po proslavi s hčerko, zetom in vnučkom odpravi na izlet in pozno ponoči vrne domov, najde v postelji ženo mrtvo. Zadel jo je srčna kap, kar je pa fabulativno lepo izpeljano, žena je bila namreč težek srčni bolnik. Že po železniški nesreči, ko je bila operirana, ji je povedal zdravnik, da ji je le operacija rešila življenje, ker zaradi

težko montažersko delo in pičlo odmerjeni prosti čas to dovoljevali. Sele po osemindvajsetih letih nomadstva po številnih gradbiščih mu je tik pred upokojitvijo uspelo dobiti skromno blokovsko stanovanjce v Mariboru. Dolga leta pravega družinskega življenja sploh ni poznal. Bil je sicer poročen, otrok pa ni imel, ker je žena pretpela železniško nesrečo, bila noseča operirana in po posegu ni mogla zanositi. Je pa nekaj, kar se je v njegovem življenju zgodilo, pa potem vsa leta živele v senci pozabe. Leta 1948, ko so slavili zgraditev mariborske hidrocentrale, se je seznanil s plavalaso osemnjstletno Lidijo, jo povedel v svojo samsko kamrico, v evforiji slavlja in strasti razdevičil ter moral že naslednji dan na vrat na nos odpotovati na novo službeno mesto v Jablanico. Sčasoma je ta eno-nočna ljubezen, kateri ni vedel ne piimka ne naslova, zbledela. Kasneje se je zopet nekako 'mimogrede' poročil z lepo Beograjčanko Zvezdano, ki potem spremlja njegovo življenje po delavskih naseljih okoli izgrajajočih se elektrocentral, v glavnem čakajoč na moža, ki se utrujen od dela prihaja spočitav v njeno zvesto naročje (to je glas žene v romanu). Zdaj ob tridesetletnici dela pri podjetju pa uvidi, da je bila ta sicer dobro preskrbljena

slabega srca poroda sploh ne bi preživela.

Na videz skromna zgodba, toda enovita, zaokrožena življenjska in dovolj napeta, da bralca očara in pritegne. Vmes pa smiselno vgrajeni epizodni vložki: proslava ob dograditvi mariborske hidrocentrale, spomini na mladost, seznanjenje z Zvezdano v Beogradu, samota in idila v Mavrovem, dviganje hidroturbine na Džerdapu, direktorjevo zadržanje v Indiji, zasedanje delavskega sveta, investicijska »tehnologija«, naduti in spokornjeni šef-inženir, redoljubni miličnik, prekinitve dela v Šoštanju – pravi biseri razkošnih pejsažev, živih karakteristik, dramatičnih situacij. Predvsem pa slavospjev človeškemu znoju, požrtvovalnemu delu, tehniki in strojem, ki so socialističnemu človeku lahko prijatelji, in tej strašni generaciji, ki je prisostvovala porodnim krčem zarje in s svojo energijo hotela zasenčiti sonce.

P. S: Prepričan sem, da bodo kritiki in prevajalci, filmarji in nagrajevalci še zabeležili avtorjevo ime. In ob priložnosti se bomo lahko seznanili z njegovo biografijo in viri njegovega pisateljskega navdiha.

Slavko Kumer

SPREMLJAMO

Zlom v zarisu Svete Lukića

Dramo pod nedvoumnim naslovom znanega srbskega dramatika Sveta Lukića Zlom smo si ogledali v treh zaporednih nadaljevanjih (16., 23. in 30. marca) in bili z njenim potekom tudi v časovnem pogledu dokaj neposredno pritegnjeni v dogodke, ki jih je ponazarjala: čas Lukićevega dramskega dogajanja je razpet med sredino marca in sredino aprila 1941, njegovih dramatičnih vrhuncev pa je več: je noč, ko je prišlo do vladnega puča, so demonstracije zoper pakt s trojno osjo, je nenadni nemški napad brez vnaprejšnje vojne napovedi v tistem zgodnjem aprilskem jutru, je zlom sam. Vse se je odvijalo zelo naglo, prek vnanje (akcijske) in notranje (politične, moralne, psihološke) dinamike, v čemer je, kajpak, tudi srž dramske napetosti in obenem tudi poglobitveni razlog za naše zavzeto, zasvojejeno gledanje.

Dogodke, ki so se zvrstili v tej dokumentarno-igrani nanizanki, smo seveda v glavnih obrisih že poznali. Zanimali so nas zatorej detajli, osebe, njihove psihološke in moralne reakcije, njihove osebne drame, pri čemer je povsem samoumevno, da je za gledalca vpogled v zasebno doživljanje znanih, zgodovinsko relevantnih oseb, zagotovo bolj mikaven od soočanja z zgolj fiktivnimi junaki, porojenimi v pisateljevi fantaziji. Spretni in dodobra preizkušeni pisec, kakršen je Sveta Lukić, je znal tej gledalski radovednosti streči z vsemi registri. V ožje dramaturškem smislu je njegovi tridelni drami mogoče priznati solidnost pripovedne zgradbe, dogajalskega loka, ritma, vnanje in notranje napetosti ter karakternopsihološke opredeljenosti likov, ki so nosilci dogajanja. V teh ozirih je bila serija imenitna in vabljiva ilustracija našega splošnega vedenja o razpletanju dogodkov v jugoslovanskem državopolitičnem oziroma vojaškem vrhu sredi tistih prelomnih tednov. Prek mojstrsko obvladanega spoja dokumentarnosti in fikcije je drama naše poznavanje zgodovinskih dejstev celo poglobila in ga aktualizirala.

In vendar smo ostali ob vsej tej korektnosti dramatiziranega prikaza na neki način nezadoščeni. Eden glavnih razlogov za to je odločitev beograjske televizijske hiše, da posveti temi jugoslovanskega zloma v letu 1941 zgolj tri enourne večere, kar je oblikovalca drame prisililo k neizogibnemu krčenju števila podatkov, vnešenih v dramski potek, k oženju zornega kota pa tudi k bolj radikalnemu izboru likov, udeleženih v tem zarisu. Pri tem je vsa zgodba jugoslovanskega zloma v samem dramskem gradivu zreducirana na nekaj ključnih sestankov, odločitev in doživetij, ki s svojo ilustrativnostjo sicer silovito posegajo v ozadje zgodovinskih dejstev, ne zmorejo pa jih razčleniti docela, v vsej njihovi dialektični raznoterosti, ki se je nakopičila v obliki družbenih naplavin in zlepa ni bila samo plod takega ali drugačnega spleta osebno psiholoških ali politično moralnih potez glavnih oseb iz ministrsko-generalnih vrst. Zdi pa

se, da je dramaturg dajal tem potezam precej več poudarka kot analizi družbenopolitičnih dogajanj.

Soočeni z dramskim dogajanjem na ekranu si nismo mogli kaj, da bi ga ne bi vzporejali z življenjsko oziroma zgodovinsko stvarnostjo tistih dni, z dejanskimi dimenzijami zloma, ki je imel globoke korenine, a tudi dalekosežne posledice. Družbenih, političnih, idejnih in tudi osebnostnih vplivov, ki so jih bili deležni osrednji udeleženci takratnega dogajanja, je bilo dejansko veliko več, kot jih je zmogla prikazati Lukićeva drama... tega pa nam je avtor v svoj dramatizirani prikaz natresel razmeroma malo – manj, kot bi bilo smotno.

Stevo Žigon

Voja Minić in Peter Carsten

Okoliščine tistega prelomnega časa bi terjale: serijo, ki bi snov v vsej njeni razsežnosti lahko zares celovito izčrpala in ponazorila. Na način, kakršnega je uporabil Sveta Lukić, bi taki razširjeni informaciji zlahka in z zanimanjem sledili še vrsto nedelj.

Narodnoosvobodilni boj v literaturi

Kulturne diagonale so – sodeč po dogovoru, ki je ob izteku zadnjega marčnega dne razčlenjeval vrednosti pa tudi pomanjkljivosti obravnavanja tematike narodnoosvobodilnega boja v slovenski književnosti – upoštevale kritične pripombe, tolikokrat izrečene na račun njene togosti in vselej istih obrazov, ter se svoji »lesemi pozi« učinkovito postavile po robu.

Smotne so bile vse posamične rešitve, od izbora Frančka Bohanca, »televizijskega neprofesionalca«, kot se je v svojem vnaprejšnjem opravičilu gledalcem zavoljo morebitnih spodrsilajev, ki utegnejo slediti, imenoval sam, prek njegovih sogovornikov (slavistov-literarnih zgodovinarjev Helge Glušič, Borisa Paternuja in Marjana Dolgana ter pisatelja Vladimirja Kavčiča) do načina njihovih tolmačenj, dopolnjevanj in utemeljevanj tematskega sklopa, ki je bil vnaprej premišljeno razprt v lok njihovega besedovanja o pisanju (bodisi spominsko-dokumentarnem bodisi leposlovnem) v samem času narodnoosvobodilnega boja pa v celotnem obdobju povojnih petintridesetih let in ne nazadnje še o pisanju zdaj, v aktualnem trenutku moderne slovenske proze.

Vrednost izrečenega je bila v popolnem poznavanju književnega gradiva, ki ga je pogovor vzel v pretres, in nič manj tudi v jasno profiliranih stališčih vsakega izmed sogovorcev. Povezovalce tega besedovanja, tudi sam enakopraven utemeljevalec lastnih pogledov na pojave in problematiko pisanja o našem narodnoosvobodilnem boju (torej vse prej kot brezosebni spraševalec, kar je bila še pred nedavnim maksima voditelj Kulturnih diagonal), je na suverena stališča udeležencev pogovora računal, bil nanje vseskozi pripravljen, pa je zato očitno, da mu je prav temeljita vnaprejšnja pripravljenost omogočala spontano sproščeni potek misli in besed brez vsakršnih motečih zastojev, preskokov ali stranpoti. Vse posamezne podteme so doživele logično zaokrožitev, zavoljo katere nas je pogovor domala v celoti zadovoljil.

Res je sicer, da posamični komentari in nekateri polemični ugovori, do katerih je prišlo med stališči literarnih teoretikov na eni in stališči pisatelja-praktika Vladimirja Kavčiča na drugi strani, niso pripeljali gledalcev na trdni breg neizpodbitnih definicij. Toda prav to je bila srečna okoliščina te oddaje, ki je vprašanja odpirala in dovolj globoko posegala vanje, ni pa jih želela zapirati. Na nas, ki smo pogovor poslušali, je zdaj njegova dograditev. Sami se moramo odločiti, ali damo prednost spominsko-dokumentarnim ali fiktivnim popisom vojnega časa... če je razmejevanje med obema načinoma pisanja sploh umestno, kajti važna je resnica, ki nam jo neko pisanje, po obliki in pristopu tako ali drugačno, sploh razkriva. Sami moramo biti pozorni do teže in problemske vrednosti posamičnega branja – da bomo v sebi in v skladu z lastnimi duhovnimi potrebami vrednotili, kdo izmed avtorjev nam ima prek vojne tematike kaj pomembnega povedati o celovitem eksistencialnem kontekstu življenja in komu je nemara izbor tematike narodnoosvobodilnega boja samo potuha za lagodno pisateljsko uveljavljanje, saj se je (če povzamemo Paternujevo misel iz televizijskega pogovora) dogajalo, da besedil na to temo zaradi tematske pomembnosti same nismo vselej vrednotili z enako strogimi kritičnimi merili, kot veljajo za ostalo literaturo. In vendar... Do dobre knjige (je ob sklepu oddaje pripomnil Vladimir Kavčič) lahko pridemo samo prek mnogih poizkusov. Imeti moramo pravico do iskanja pa tudi do zmot.

Čas vojne in revolucije ostaja tudi vnaprej vir pisateljskih spodbud. Televizijski pogovor v okviru Kulturnih diagonal je dokazal, da tematika še zdaleč ni izčrpana.

Piše:
Viktor Konjar

BELEŽKE BELEŽKE BELE

Janez Vipotnik

ROMAN JANEZA VIPOTNIKA 1945 IZŠEL V HRVATSKEM PREVODU – Te dni je v izvrstnem prevodu Neve Toplakove izšel roman Janeza Vipotnika 1945, ki ga je izdala zagrebška založba Globus. (»Vipotnikova knjiga je svojevrstna novost, da gre za roman, vsebina in osebe niso izmišljene, marveč delo temelji na resničnih dogodkih,« pišejo hrvaški listi. »Dogajanje se res začne v partizanskih bojih, vendar bralca pelje še naprej, v prve povojne dni, ko se glavni junaki vrnejo v rodno Ljubljano. Vipotnikov slog je jasen in nevsiljiv, nastal je v srečni povezavi dokumentov in literature, saj je avtor človek peresa in politike.«)

★

LIKOVNA RAZSTAVA DR. DANICE BEM-GALA NA JESENICAH – Dne 22. marca so na Jesenicah odprli samostojno likovno razstavo slikarskih del dr. Danice Bem-Gala. Imenovana se s slikarstvom ukvarja že zelo dolgo in se tudi redno predstavlja na skupinskih razstavah, razstavljala je v različnih krajih, tudi samostojno ali skupaj s pokojnim soprogom dr. Aleksandrom Gala. Iz njenega osebnega lista je razvidno, da je Mrakova, takšno je njeno dekleško ime, že zelo mlada sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju in da je preizkusila grozote gestapovskih zaporov. Po osvoboditvi se je vpisala in dokončala medicinsko fakulteto in specializirala iz internistike. Tako jo je življenjska pot pripeljala na Bled, kjer se je kmalu pridružila likovnemu klubu Dolik DPD Svoboda Tone Čufar na Jesenice. Teme njenega slikanja so krajine, tihožitja in posebno v zadnjem času različne barvne kompozicije, ki so prava simfonija barv od najhladnejših do naravnost ognjenih – kričečih barv. V teh barvnih kompozicijah nemalokrat občutimo odsev, včasih dosti diskretno, oziroma njeno podoživljanje narodnoosvobodilnega boja. Slikarka se je tokrat predstavila z devetindvajsetimi deli v pastelu. Razstava, ki je bila odprta do 2. aprila, bo na ogled tudi v Ljubljani. (bb)

dr. Danica Bem-Gala

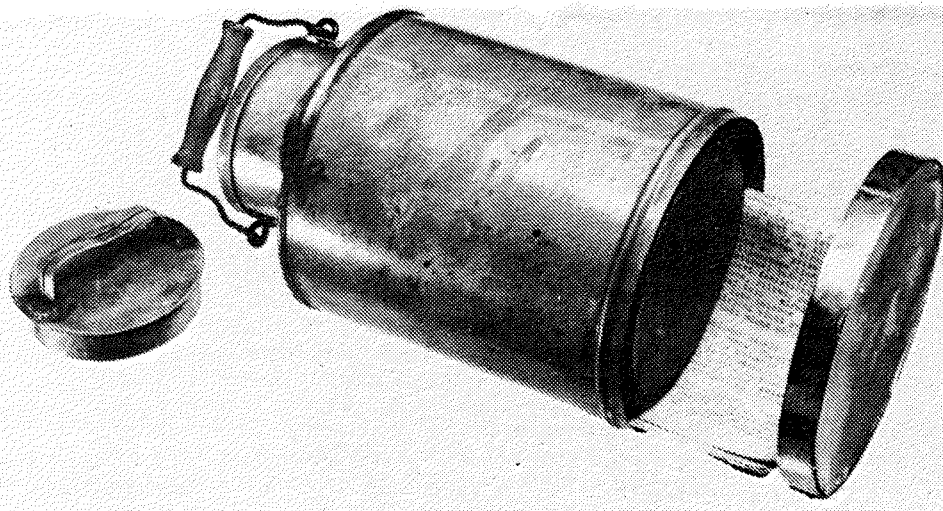
BELEŽKE BELEŽKE BELE

Uresničevanje skupne zamisli Ljubljanske banke in slovenske raziskovalne skupnosti

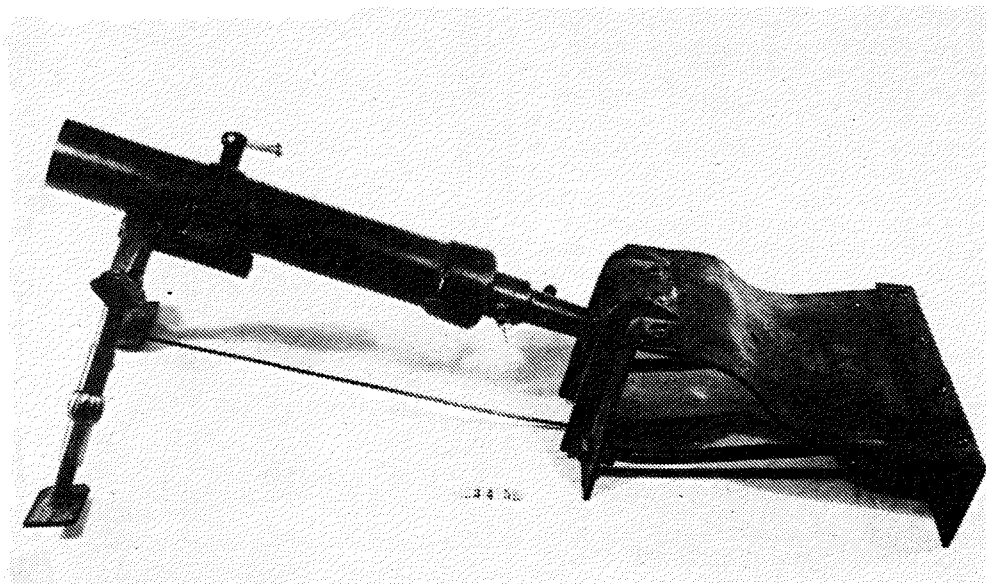
Inovacije v NOB

Partizanskih delavnicah so izdelovali tudi smuči, ki so jih borci na svojih zimskih poteh nujno rabili. Imivo je, da je tovarš Marinišek, ki je pred nedavnim obhodil kraje, koder so bile med vojno nekatere izsanske delavnice, našel lepo shranjen par partizanskih smuči na podstrešju soborčeve hiše v Črnomlju.

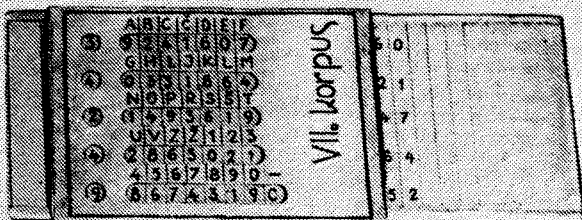

Anglica z dvojnim dnom domače izdelave je bila eden od predmetov kamuflačnih inovacij. Če si odstranil dno posode, si med dvojne stene posode lahko skril papirno gradivo, časopis, letake in podobno.

Partizanski top ali paratop je tudi eden od inovativnih izdelkov partizanskih delavnic. Predelan je iz italijanskega minometa.

Tablica za šifriranje je dvodelna, narejena iz aluminija. Na spodnjem delu je zapisanih v vertikalnih linijah pet vrst števil, na zgornjem delu pa je poleg petih izrezanih krogcev vrsta števil in črk za naravnavanje ustreznih kombinacij. Cela vrsta po videzu majhnih, po učinkovitosti in pomembnosti pa izrednih inovacij je nastala tudi pri izdelovanju ponarejenih dokumentov in denarja. Teh predmetov in opisanih postopkov dela je celo toliko, da smo pred dvema letoma doživeli lepo samostojno razstavo s tega področja dela naših medvojnih ilegalnih tiskarn.

Že tri leta zapored organizira Ljubljanska banka razstave, na katerih se prikažejo uspešno realizirani dosežki domačega znanja – inovacije in izumi. Ideja je izšla iz Ljubljanske banke, pridružila pa se je k sodelovanju tudi raziskovalna skupnost SR Slovenije. Pravijo, da so te vrste razstave v LB edinstvene v naši državi, ter da so z njimi želeli širši javnosti pokazati, kakšni so dosežki naše domače znanosti ter kakšna je njihova uporabna vrednost. Poleg tega, tako nam je v pogovoru zatrdil Dušan Marinišek, s katerim smo se v Ljubljanski banki pogovarjali o letošnji razstavi, pa marsikdaj obeležijo načrti in dokumentacije inovacij v najrazličnejših predelih in tako širši krog ljudi ne more presoditi o njihovi vrednosti.

Podatki govore, da je Raziskovalna skupnost Slovenije med leti 1974 in 1980 namenila za inovativno dejavnost 177 milijonov, LB s temeljnimi bankami 343 milijonov ter investitorji 244 milijonov dinarjev. Ta sredstva so bila porabljena za realizacijo za 185 inovacij v omenjenem šestletnem obdobju.

Te podatke smo vam nanizali iz enega samega razloga, da bi pokazali, da naša družba kljub temu, da je včasih slišati ostre kritike, vendarle ceni in se zaveda pomena domače izumiteljske in inovativne dejavnosti.

To svoje stališče pa so v Ljubljanski banki razumeli še drugače. Spomnili so se, da težnje po izpopolnjevanju domače tehnologije, znanstvenega raziskovanja in inovacij ne izvirajo iz dela in izkušenj zadnjih let, ampak imajo globoke korenine že iz narodnoosvobodilnega boja. Vojska, ilegala, bojevanje z večkrat močnejšim sovražnikom je narekovalo tudi med narodnoosvobodilno vojno izumljanje novih metod dela, izumljanje konkretnih uporabnih predmetov tako za neposredno vojskovanje kot tudi za življenje in ilegalno delo.

Tako se v LB v Ljubljani z vso zavzetostjo pripravljajo na otvoritev razstave z naslovom Inovacije v narodnoosvobodilnem boju, s čimer na kar najneposrednejši način povezujejo revolucionarno preteklost z našo današnjo stvarnostjo.

Dušan Marinišek, ki je pravzaprav duša priprav vsakoletnih razstav inovacij v LB, nam je povedal tole:

»Vsako leto se v spomin Borisa Kidriča podeljujejo za področje znanstvenoraziskovalnega dela in dosežke na tem področju Kidričeve nagrade. Spominjam se sam in tudi moji sotovariši to vedo, da se je tovarš Kidrič že med narodnoosvobodilnim bojem zavzemal za to, da bi v naših partizanskih delavnicah nastajale nove stvari, nove priprave, orodja in vse mogoče, kar bi služilo NOB in bi pomenilo našo večjo neodvisnost od uplenjenega in zbranega materiala.

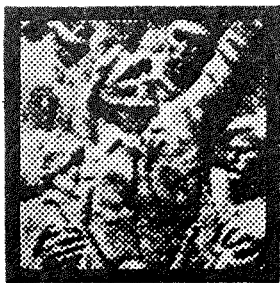
Že od samega začetka vojne je inovatorstvo našlo svoje mesto v narodnoosvobodilnem boju. Ni se kazalo le v osvajanju novih proizvodov, ki bi omogočali uspešno upiranje moderni okupatorjevi tehniki, kazalo se je tudi z izumljanjem novih oblik boja proti sovražniku.

Znano je, da je bila prav v Sloveniji organizirana cela vrsta partizanskih delavnic različnih stik in za različne potrebe. Tam so poleg popravil vojne opreme proizvajali tudi po izvirnih zamislih partizanskih inovatorjev vse od orožja do orodja in številnih drugih naprav.

Razstava naj bi iz velikega števila proizvodov partizanskih delavnic odbrano pokazala tiste predmete in inovacije, ki so posebnost partizanske inovativne dejavnosti. Takih predmetov je blizu petdeset in zajemajo metalurško, kovinarsko, elektrotehnično, kemijskofarmaceutsko, tekstilno, usnjarsko in lesno stroko. Večina razstavljenih predmetov je dobro ohranjenih, nekaj pa jih bo potrebno obnoviti. Tudi slikovno gradivo (ki ga večinoma hrani Muzej ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani) je bogato, pripraviti pa bo treba tudi opis posameznih inovacij.

Vsekakor gre za izvirno razstavo, izvirni pristop in povezovanje revolucije in narodnoosvobodilnega boja s sedanjim trenutkom, kar je nedvomno lahko dober zgled za vrsto podobnih manifestacij.

Bojana Žokalj-Jesih

60-letnica železničarske stavke

Sprožili so val, ki je uničujoče pljusknil na obalo zatiranja

Vsako leto v aprilu se spominjamo krvavih dogodkov iz leta 1920 na Zaloški cesti v Ljubljani. Letos tega dogodka še zlasti ne smemo obiti. Mineva namreč okroglih šestdeset let, odkar so se železničarji kot najmočnejša in najbolj organizirana sila delavskega razreda (poleg rudarjev) s splošno železniško stavko najostreje spopadli z vladajočim razredom.

Ponovimo torej nekaj znanih dejstev o razrednem boju slovenskih železničarjev in okoliščinah, ki so privedle do njihove splošne stavke ter pravzaprav utrle pot slovenskemu delavskemu razredu v boju za večje pravice, pravičnejše pogoje dela in splošen dvig revolucionarne zavesti slovenskega delavstva.

Že daleč pred prvo svetovno vojno, leta 1896 so bili železničarji med ustanovitelji Jugoslovanske socialdemokratske stranke, kar zrcali že zgodnjo prebujeno zavest v boju za delavske pravice. Bili so v vodstvu komunistične stranke od njenih začetkov in tudi glavni štrajk, ki sta ga vlada ter vladajoči razred krvavo zaznamovala, ni niti za hip omajal revolucionarnosti železničarskih delavskih vrst. Vseposvobod, koder iščemo začetke slovenskega naprednega delavskega gibanja, naletimo na železničarje. Najsi je beseda o partiji, o delu v predvojni partijski ilegali ali številnih pobudah za stavke, shode in druge manifestacije. Pri tem je odigral pomembno vlogo v utrjevanju nerevolucionarne zavesti železničarski jugoslovanski sindikat, ki je prispeval mnogo k politični zrelosti članstva.

Vrsta »pametnih« vladnih ukrepov pod taktirko prometnega ministra dr. Antona Korošca je slovenske železničarje naravnost pognala v stavko. Ukinil je namreč tako imenovano kolektivno pogodbo prometnih in transportnih delavcev ter uslužbencev Jugoslavije z ministrstvom za promet in uvedel začasni pravilnik, ki je železničarjem odvzel celo vrsto že pridobljenih pravic: ukinjen je bil osemurni delavnik, ukinjena sta bila starostno in bolniško zavarovanje, zmanjšale so se mezde...

Jugoslovanski železničarji so si izbrali skupni datum začetka stavke, ki so ga slovenskim predstavnikom sporočili 10. aprila 1920, ko se je sestal osrednji odbor Splošne železničarske organizacije za Slovenijo.

»Delavci, delavke, vse pošteno in trpeče prebivalstvo...«

S temi besedami so dan pred stavko na Krekovem trgu vabili letaki delav-

stvo k množičnemu shodu. Govorniki so zahtevali ukinitvev Koroščevih »novosti«, zvišanje plač in ustanovitev železničarskih svetov. Očitno so s-svarilne besede na shodu odhajale z vetrom in logična posledica slabih razmer je bil štrajk, ki se je začel na južni in državni železnici v noči med 15. in 16. aprilom po vsej Jugoslaviji. Vlaki so obstali, tiri osameli. Tokrat je šlo najbolj zares.

Stavkajočim železničarjem v podporo, pa tudi opogumljeni z njihovo radikalnostjo, so se stavki pridružili delavci

drugih panog v gospodarstvu. Tako so dvajsetega aprila začeli stavkati kočevski rudarji, radeški papirničarji in naslednje dni revirski rudarji, steklarji, rudarji iz Senovega, kočevski lesarji... Solidarnost z železničarji pa se je kazala tudi s številnimi zborovanji in akcijami. Tako so, da navedemo le en tak primer, v Trbovljah železničarji in drugo delavstvo zavzeli tudi pošto in odstavili občinski svet, na njegovo mesto izvolili novo vodstvo ter razglasili sovjetsko republiko...

Kljub prepovedi takratnih oblasti so se v Ljubljani zbrali železničarji 21. aprila v Taškarjevem gozdu, kjer so jim spregovorili člani stavkovnega odbora Makuc, Žorga in Perdan. Podoben je bil tudi zbor, ki je bil dva dni kasneje na Fužinah pri Ljubljani. Tistikrat se je zbralo kar dva tisoč ljudi. Tam je predstavnik stavkovnega odbora Makuc zbranim sporočil, da se začnejo splošna stavka ter jih pozval, naj se naslednjega dne zberejo na Zaloški cesti pred tramvajsko remizo.

Tako se je v še zgodnjem jutru 24. aprila leta 1920 zbralo na Zaloški cesti v Ljubljani že kakih dva tisoč ljudi, ki so se jim pridruževali še novi in novi. Na čelo povorke, ki naj bi šla proti mestu, so se postavile ženske. Stavkajoči so namreč upali, da policija v ženske ne bo streljala, če bi prišlo do frontalnega soočenja. Seveda nam je znano, da se policijska konjenica na ženski ščit prvih vrst ni prav nič ozirala. Padli so strelji in sredi ceste je obležalo trinajst ljudi.

Bil je največji in najbolj krvav spopad delavskega razreda z oblastmi v tedanji Jugoslaviji. Stavka je bila strta. Toda kali, ki jih je pognala med slovenskim delavstvom, niso strli ne strelji ne vrsta državnih varnostnih ukrepov. Kamen se je začel valiti po strmini in je sprožil plaz. Plaz revolucionarnega boja slovenskega delavskega razreda, ki se je umiril šele z iztekom druge svetovne vojne v graditvi nove države in novih družbenih odnosov.

Shod stavkajočih železničarjev 20. aprila 1920. leta pod Rožnikom v Ljubljani

Potovanje od cesarstva do socialistične družbe

Jože Smrekar, strojevodja iz revolucije, udeleženec železničarske stavke leta 1920

Kako bi sicer označili njegovo življenjsko pot, če ne s prisposodobitvijo potovanja. Rodil se je v prejšnjem stoletju, natančneje leta 1894. Danes živi v sončni sobici doma starejših občanov za Bežigradom v Ljubljani. Zelena cesta ga je vodila po številnih krajih Jugoslavije, saj je bil strojevodja pri železnicah celih štirideset let.

V prvi svetovni vojni »si je ogledal« dobršen del Evrope – od Rusije do Romunije in Italije. Po končani vojni je prišel med slovenske železničarje: naravnost iz vojaške uniforme v železničarsko. Od vsega začetka je bil dovteten za revolucionarne ideje in je tenko prisluhnil besedam svojih starejših tovarišev, ki so pripovedovali o pravicah delavskega razreda, o potrebnem boju za te pravice, o gnolosti takratne družbe in vladajočega razreda...

»Prav dobro se spominjam bratov Žorga. Skupaj smo delali in ta dva sta me največ naučila. Skrivaj smo sestankovali in se seznanjali z revolucionarnimi idejami. Mnogo tovarišev je bilo, toda imena so mi že davno odšla iz spomina.« Seveda se je Jože Smrekar udeležil tudi stavke leta 1920. Tisti dnevi so mu nenavadno jasno pred očmi. »Tam na Zaloški cesti, ko so počili strelji, se je deklica, ki jo je zadelo, zgrudila le nekaj korakov stran od mesta, kjer sem stal.«

Po končani stavki so delavce posamično

klicali na upravo in določali, kaga bodo odpustili in kdo se bo lahko vrnil na delo. »V pisarni je stal nek oficir ali policaj in me začel spraševati, če sem stavkal in zakaj sem to počel, pa še celo vrsto stvari so me spraševali. Povedal sem, da sem stavkal zato, ker so nas okrog prinesli, ker so plače premajhne, ker delamo kot črna živina tudi po dvanajst ur in več... Nekaj so se menili bolj potih, potem pa so mi dali listek, ki sem ga izročil vodji kurilnice; ta me brez tega listka ni hotel sprejeti nazaj na delo.«

Tako kot ta neuspela stavka ni vzela pogu-

ma ostalim železničarjem, se tudi Smrekar ni dal zapeljati praznim obljubam oblastnikov. Vse do začetka druge svetovne vojne je bil vladovodja pri jugoslovanskih železnicah, kalil se je v revolucionarnem delu in zanj kot za večino slovenskih železničarjev ni bilo ob začetku narodnoosvobodilnega boja nobene dvoma, na kateri strani se je treba boriti. Sin in dve hčeri, ki sta jih vzgojila pred vojno z ženo, so bili že veliki in tudi oni so brez oklevanja stopili po očetovih stopinjah. Sin Jože je v začetku ilegalno deloval v Ljubljani, kasneje pa je odšel (1942. leta) med partizane.

Leta 1944 je padel. Tudi obe hčeri Kati in Marija sta odšli med partizane. »Ena je bila v Rogu, druga pa je bila, mislim, bolničarka v eni od partizanskih bolnišnic v Beli krajini.«

»Ej, kaj vse sem med vojno prevažal partizanom in kaj vse sem pripeljal v Ljubljano. Vsega se res ne spominjam več. Toda dobro mi je ostalo pred očmi, kako sem prevažal iz Ljubljane k partizanom Milana Škerlavaja-Petrača in kako sem nekega dne prepeljal iz Novega mesta v Ljubljano tovariša Kardelja. Seveda takrat nisem vedel, da je tovariš v uniformi železniškega inšpektorja Kardelj, vedel pa sem, da je eden naših, ki ga je treba varno prepeljati mimo vseh zaprek.«

Krepak in ne majhen možak je Jože Smrekar. Nikoli bi mu jih ne prisodil šestinoseddeset. Rad pokramlja z obiskovalcem, saj pravi, da mu je tu in tam v domu vendarle tudi dolgčas. Pred tremi leti, potem ko mu je umrla življenjska tovarišica, se je odločil in prišel živeti v dom starejših občanov za Bežigradom. Videti je, da je s postrežbo in ostalim zadovoljen, le tu in tam ga pri brskanju po preteklosti že zapuša spomin. Toda njegova živahnost in zdravje odtehtata to majhno nevšečnost.

B. Ž. J.

Iz ljudi pod Poreznom je pronicalo v Bevka

Če daješ, tudi dobiš, vedo v Zakojci

Nežno je žarelo resje po pobočjih Kojce, Bukovega, Zabž, Zakojce, Laharna, v družbi gora, pokritih s snegom. V ozadju se je ponosno dvigoval oddaljeni Matajur, nekoliko bližje so dopolnjevali skrivnostno lepo sliko Bukovski vrh, Grahovška gora in Porezen. Spodaj v grapi in vendarle strmo k pobočju pripeta je samevala Bevkova domačija.

Vse visi. Vse je stisnjeno k bregovom. Hiše do zadnjih prvih oken zakopane v zemljo. Ceste in steze pripete med resje. Da ne zgrme v grape. V Baško grapo in drugam. Bel pesek se svetlika iz zelenja. Okriješ rušo, nekajkrat zamahneš in prideš do bogastva. Skorajda edinega bogastva.

Kosmač in Bevk sta odkrivala, trgala rušo, grebla ljudem pod kožo. Bevk s širokim zamahom, Kosmač tankočno, natančno, hoteč izbrskati vse skrivnosti teh, v strmine pripetih ljudi, ki ne govore dosti. Kopice, cele skladovnice knjig so ostale za Bevkom, skromnejši je bil Kosmač, oba pa sta ljudem pod Poreznom zapustila kar sta največ mogla. Brez njih bi bil svet vresja revnejši.

Zgoraj, tukaj je vse, prav vse zgoraj, je stari Špik, Evstahij, gospodar na Kojci, ustavil čas in se spomnil Bevkovih dni. »Prihajale so Bevkove knjige, dobri romarji, ker ni jih bilo konec, tamkaj iz Gorice in požirali smo jih, si jih sposojali in brali, brali. Všeč nam je bilo, da je pisal o nas, našem trdem življenju, tegobah, ki jih tod ni bilo malo. Da je bil naš. In radostilo nas je, da se z nami vred ni dal, da je ostal trden, zaveden...«

Iz ljudi pod Poreznom je pronicalo v Bevka, v njegove Čedermace, male upornike, rojevalo znamenja na nebu, umirajočega boga Triglava, ljudi pod Osojnikom... In vse to se je vrnilo nazaj v ljudi.

Bevkovi družini so se pridružili očka Orel, Tantadruj in Temnikarji, uporniki, svojeglavci, dobričine, ki jih je

Kojca

Kosmač klesal z nedopovedljivo ljubeznijo in natančnostjo, pilil in tesal, da so postali takšni, kakršni so res.

Zakaj že ne vozi avtobus?

Laharn, Zabže, Kojca in Zakojca pa še Bukovo za nameček. Vasi nad Baško grapo. Krajevna skupnost Bukovo. Nekaj več kot tristo prebivalcev šteje. Raztepene so te vasi na vse vetrove v deviški pokrajini, ki ji ne manjka studencev, vresja in belega peska. Večina je zaposlena v ETI v Cerknem. Tudi na baško stran se spuščajo. Z avtobusi prihajajo ponje, po delavce in šolske otročaje in nič več na poti domov ne nabijajo koze. Ceste so razpeljane po hribovju in nemalokrat si v stiski, da boš zašel in zaril tjakaj pod Porezen, ki se blešči v snegu. Le do Bevkove Zakojce ne vozi. Zakaj pravzaprav že ne vozi? Moral bi že!

Tako preudarja Edo Špik, starega Evstahija korenina,

nekdanji predsednik krajevnih skupnosti, najsevernejše krajevnih skupnosti v idrijski občini in na severnem Primorskem, v tem hribovitem in gozdnatem raju. Mladi Špik je razvnetež. Davi me je poklical po telefonu, menda je nekaj le še pozabil povedati, ko smo kramljali na Kojci. Zagnano je dvignil slušalko natanko tistega telefona, za katerega je dejal, da je preskromen. Po širnem svetu lahko gorjani kličejo le takrat, kadar delajo ljudje na pošti. Potem ne več.

Zaenkrat ne gre drugače, že jutri pa se bodo stvari spremenile. Jutri, kdaj bo to natančneje, ne vedo, bodo dobili telefone vsi po vrsti. V teh hribih je pač tako: kadar kaj postore, store za vse. Tako je bilo z vodovodom, s cestami, elektriko... Samoprispevki, drugače ne gre. Če daješ, tudi dobiš, trezno razmišlja mladi Špik. In družba pridnim daje. Pravkar građe vodovod na Bukovo in Kojco, še ta mesec se jim bo menda nakapljalo v možnje dovolj denarja za

prvi del. Dva odstotka od osebnih dohodkov ni tako malo, še več je bilo prostovoljnih delovnih ur.

Navsezadnje, tudi Bevkova Zakojca bo morala priti na vrsto z obnovo vodovoda.

Obrat za sto ljudi

Kamorkoli se spustiš iz teh zasanjanih bregov – zasanjanih le za obiskovalca – avtomobil žre kilometre in kilometre strme, močno vijugaste ceste, da se naposled vendarle pretolčeš do večjega kraja, do tja pač, kamor dan za dnem hodijo gorjanci na delo. Razumljivo je torej, da mladi Špik želi, da bi bili ljudje zaposleni bližje domu, da se ne bi nenehno valili v dolino kot plaz. On in njegovi razmišljajo o manjšem obratu za kakšnih sto ljudi. Razmišljanja postajajo dogovori. Podobno mislijo tudi v sosednji krajevni skupnosti Orehek. Predvsem bi radi zaposlili tiste, ki sedaj hodijo na delo izven občine, pa tiste, ki bi se še radi zaposlili

pa tudi njihove žene. Domača zemlja je preskopa, da bi jih lahko redila. Na občini pravijo, da bi se bržkone dalo kaj izvrtati.

Deset let tega so se hribovi še odseljevali, a najhuje pred vojno, ko so bežali v tujino pa v Jugoslavijo. Danes tega ni več. Skromnosti navajeni ljudje ostajajo, življenje se je vrnilo nad Baško grapo. Vrnilo se je po vijugasti cesti iz Cerknega, ki bi jo radi odeli v asfalt, tako so zapisali v srednjeročni program razvoja. Zdaj bržkone to ne bo mogoče, razumejo Špik in njegovi. Beseda stabilizacija se je globoko usidrala tudi mednje.

Za svoje ti ljudje znajo poskrbeti. Imali so pač nekaj osamelih, osirotelih ljudi, ki niso ničesar več čakali po globačah in rebreh. Ko je Tolminsko zatreslo, so jim naredili na Bukovem hišico... Za ostale skrbe: krajevna skupnost, mladi, socialna služba iz Cerknega... Ni jim hudega.

Uporni svet med vencem gora

»... Čedermacu je tako čudno stopilo v dušo, bilo mu je tako strašno, tako smešno in žalostno obenem, da se je zasmel. Pa se je takoj zresnil in se zgrozil, se prestrašil svojega smeha...«

Mnogi med njimi, ki jim je Bevk za vselej postavil spomenik, ta neskončna vrsta Čedermacev, so se z italijansko oblastjo spopadali že mnogo prej, preden je prasnila druga svetovna vojna. In vendarle je takrat ljudstvo pod Poreznom, nad Baško grapo, morda prvič le zasluhtilo, da bo sedaj moč nekaj spremeniti. Priklicati v življenje neskončna hotenja Bevkovih junakov.

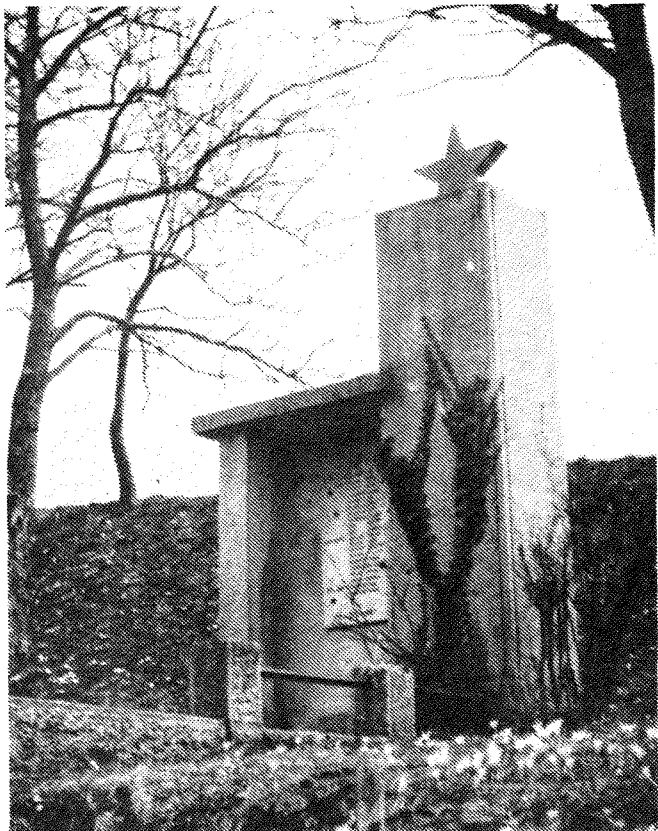
Ljudje z Bukovega in Kojce. Eno je, kar piše v knjigah, drugo življenje. Mlakar, sin starega Zefa, resnobno govori o tistih časih.

Franc Mavrič

»Imel sem pač tak obraz, da je kričal resnico...« je zapisal v Malem uporniku Bevk. To bi lahko o Zmaju zapisal tudi jaz.

Dvainštiridesetega so odšli v partizane prvi fantje, Peter Špik, Valentin Eržen, Bogdan Jeram in Stanko, Gabriel Pajnter, Jože Preselj in Franc pa Janko Čelik in Loj-

Pred spomenikom padlim v Zakojci raste podlesek

Grobišče na Bukovem je potrebno temeljitega popravila

Bevkova domačija v Zakojci

ze Mlakar. Domov so se vrnil emigranti iz Jugoslavije. Dušan Pirjevec-Ahac je nekje zapisal, da so tukaj sami komunisti in zagrizeni nasprotniki Italijanov, če že komunisti niso. Prišli so Andrej Brovč, Janko Baški, Albin Kovač, Jaka Baški in organizirali ljudi. In Franc Hvala. Italijani niso slutili, da se bodo hribovci tako

nergajo, čemu toliko plošč in kar je še takega. Nimajo prav: komu naj bi potem postavljali spomenike, če ne sebi, svoji zgodovini. Še premalo se zavedamo samega sebe.»

V vasi je padlo petindvajset garibaldincev. Nič ne spominja nanje, a bi moralo. Mavrič pove, da se že dogovarjajo, da bi dogodek pri-

Kje si, Živka?

Bukovo

Evstahij Špik

Edo Špik

enoglasno uprli. Za vse so krivili kontrabantarje.

»Brat Gustl mi je dejal: Pojdi in ne vračaj se. K nam spadaš. Je le bolje, če padeš pod domačo smreko, za domače ljudi, kot nekje v Afriki pod palmo...«

Zmaj je odšel. Zaradi nje ga in drugih fantov so se fašisti znašali nad domačimi. Vodili so jih v Rim, Gonars, zažigali domačije, odganjali živino. Če je bila hiša na samem, so jo zažgali, sicer, sredi vasi zapečatili. Marca 1943 so začeli množično odhajati v partizane, nastal je Severnoprimorski odred in pozneje Gradnikova brigada.

In tako so se tisti, ki so jim prepovedali prebirati Bevkovo besedo, bojevali prav zanj. Iz Zakojce jih je bilo kar enaindvajset. Devet jih je izginilo v nenasitnem žrelu fašističnega uničevalnega besa. Sredi oktobra 1944 so v Zakojci aretirali dvanajst vaščanov, tri starejše moške, devet mladih deklet. Odšli so v goriške zapore, od koder so jih strpali v koncentracijska taborišča.

Divjalo je po tej zemlji, kruto in brez konca. Kako bi človek lahko pozabil vse to?

»Grobno moramo obnoviti, pripoveduje Mavrič. V spomin na petnajsti avgust 1942, ko so Italijani ustrelili prvega partizana na Rink Polmeta, politdelegata čete Gradnikove brigade, ki je padel tik pod mojo hišo tu na Bukovem, bi radi vzdali ploščo. Naj se ve. Tega ni nikoli dovolj. Zdi se mi, da nekateri le premalo skrbijo za to, da

merno obeležili. In tisto leseno tablo na vrhu Kojce bi radi zamenjali. Enajst partizanov je pustilo življenja v tistih bregeh.

Nove hiše rastejo iz pobočij. Oba Špika, stari in mladi, zatrjujeta da je zdaj dobro. Stari ve to še bolje.

»Pod Italijo smo živeli od mleka. Nosili smo ga v dolino, otovorjeni do izmučenosti, da so nam ga posneli, potem pa smo ga nesli nazaj. Tole mleko je pri nas sploh tradicija. Niti kaplja mleka ne gre v nič. To je naš kruh, saj drugega zemlja ne da.«

Mladi Edo je drugje. Vneto govori, privid prihodnosti se križa s preteklostjo starih. Opozarja na precejšnjo družbeno pomoč, na veliko povezanost vseh družbenopolitičnih organizacij v kraju, solidarnost ljudi... navržje, da grade daljnovod do Soče, ničesar ne sme pozabiti, ničesar zavreči.

Kdaj že smo se preselili iz Špikove domačije k Mavriču. Široka, domača kmečka peč je sicer trda, toda topla gostiteljica. Maršalova slika na steni. Nekje sem opazil za ščepec knjig. Morda je bil med njimi tudi Bevk.

Velika, prav vpadljiva plošča je vzidana na pročelje skromne Bevkove domačije, kjer še danes domuje njegov rod. Le-to. V njej ni Bevkove sobe, ne njegovih del. Prav bi bilo, da bi to vendarle že enkrat uredili. Kar spodobna makadamska cesta pelje od nedavna do domačije. Vse več ljudi bo pripeljala v Zakojco.

Sedem drobljancev je privlekalo na svet v Žefovi bajti na Kojci in sedemkrat se je Žef spustil vase, do dna, premeril pustote okoli vasi in preštel grape, lončke mleka in v hipu zagledal vse poti, ki peljejo v dolino.

»Bajtersko revščino je zmagoval z zagrizeno delavnostjo in z velikansko skromnostjo, smrti pa se je upiral z jeznim molkom in svetim spoštovanjem,« je kmalu po vojni zapisal nekdo, ki se je spomnil Žefa in njegovih.

Nekaj let pred vojno je Žefu umrla žena in gospodinjstvo je vzela v roke komaj petindvajsetletna Frančiška. Žefa je zabolelo in zagrabilo: je mar to začetek?

Da, bil je začetek, Žefa slutnja ni prevarala. Najstarejši, Julij, trindvajset let mu je bilo, ko je pobegnil v Jugoslavijo, leta 1929, za mizarja se je izučil in težko prenašal tujevo peto, je v Ljubljani kmalu umrl.

Prvo leto vojne je odšel od doma Ivan, na rusko fronto, od koder se ni vrnil. Nikoli več. Toda tedaj, ko je pod Poreznom besnel vihar, ki je požiral hribovce takorekoč čez noč, Žef tega še ni vedel, le strahoma je čakal, kaj bo.

Takrat, na jesen, se je vrnil domov iz Jugoslavije tudi Brovčev Andrej, Baški Janko, domačin, ki je v Baški grapi, na Bukovem, Koritnici ter v Rutu začel širiti svobodomiselne ideje, ideje, ki jih je v svojem programu zapisala Osvobodilna fronta. Bogastvo besed Brovčevega je pritegnilo tudi Žefovega Franca, enaindvajsetletnega fanta, ki je kaj kmalu dojel zgodovinski tok dogodkov. Franc besed ni zadržal zase. O tem, kaj se je pogovarjal z Jankom Baškim, je seznanil tudi sestrji Zofko in Katarino. Nitke Brovčevih pripovedi so se začele razpletati po vaseh in Zofka ter Katarina sta brez pomislekov stopili v stik s prvimi člani Osvobodilne fronte na Bukovem, skrbeli za potrebe prvih partizanov, za Fazanovo četo, večkrat šli v Cerkno, postorili, kar je bilo treba.

V začetku novembra 1942 sta se od očeta Žefa poslovila enaindvajsetletni Franc in tri leta mlajši Lojze. Žef ni strmel. Vedel je, da najbrž drugače ne gre. V srcu je bil z njimi. »Vojna ne pozna šale«, je dejal. Samo to. Nič več.

Ni se še izteklo leto, ko sta Žef in hči Franca molče povezala cule in odšla s karabinerji in črnosrajčniki v goriške zapore, na težka in mučna zaslisevanja. Za njima je žalostno mukala živina. Tudi njo so odgnali. Vrnila sta se, ko je klonila Italija.

Hudo je doletelo tudi Zofko. Konec leta 1942 je obiskala moža rudarja v Raši, kjer so jo kmalu zavohali tujčevi podrepani. Dvajsetega decembra so prišli ponjo in jo odpeljali skupaj z možem ter leto dni starim sinkom Brankom. Z neobgljenim detetom je Zofka samevala v celici in se ločila od njega le, kadar je morala k zaslisevanju. Takrat je otroček ležal na mrzlem betonu, nemočen in prezebel, ničesar kriv in vendarle – ujetnik. Na spomlad so jo spustili, moža pa poslali v delovni bataljon. Odšla je na Kojco.

Stari Žef je bil presrečen, ko mu je sporočila, da je spet

Lojze Mlakar-Zmaj

na Kojci, doma, da je vse dobro in da je Katra, dvaindvajsetletno dekle, pogumno in dobrovoljno, tisti dan, ko so ju odgnali v Gorico, odšla k partizanom. Ko se je septembra 1943 vrnil, so bili sinova in hči v Gradnikovi brigadi, s kateri so vsi trije odšli na Notranjsko in Dolensko.

Kmalu za njim je prišel domov Franc, partizan Gustelj, ki je bil pri napadu na italijansko postojanko težko ranjen. Ko je Gradnikova odhajala julija na Notranjsko, je že toliko okrevljal, da je mogel z njo in prišel v Črmošnjice, kjer je obiskoval oficirsko šolo. Do konca vojne je bil komandant različnih enot.

V aprilskem dnevu 1944 je na pragu Žef zagledal Zmaja, Lojzeta. Veselje se je mešalo z zagrenjenostjo in žalostjo. Zofkin mož, ki se je vrnil po propadu Italije in postal obveščevalec Prešernove brigade, je decembra 1943 padel nekje med Kovačevim rovtom in Godovičem, Zofko pa so ujeli domobranci iz Grahovega in jo odgnali na prisilno delo na Koroško. Zofka se je spet pojavila pri očetu zgodaj petinštiridesetega. Ni imela sreče: tudi tokrat so jo domobranci spravili za zapahe, le nekoliko

Katarina Mlakar-Živka

bližje, v Gorico. In vendar se je po osvoboditvi vrnila k Žefu.

Franca je poleti štirinštridesetega morala zgoreti, živa, nič hudega sluteč, skupaj z drugimi dekleti, v Hramarjevi hiši v Kojci. To je bilo delo grahovskih domobrancev. Mali Branko, ki so mu mrzli, neusmiljeni dnevi v goriških zaporih za vedno pustili hlad v kosteh, je ostal brez mamice.

Žef se je presenečen spraševal, kako je mogoče, kako je le mogoče. Koliko jih bo ostalo? Bo sploh kdo? Franc, ki bi moral biti gospodar?

Konec marca 1945 je zaročeno šlo na Porezno. Žefov Franc je bil tam. Stari je slutil. Franc se ni vrnil... Vrnil pa se je Lojze.

Tudi Katarine ni bilo od nikoder, bolničarke Katarine, ki je v tretjem bataljonu Gradnikove brigade skrbela za ranjence. Partizanke Živke. Starec je zgubljal glavo, povpraševal, moledoval... le solz ni bilo. Zanje ni bilo več moči.

Nihče ni vedel povedati, kaj je z Živko. Nekdo je dejal, da so nekaj partizanov in menda dve partizanki ujeli na Nanosu, blizu Podražke bajte, jih odgnali v Razdrto in nato v Podnanos.

Kaj je bilo zares z Živko,

stari ni nikoli izvedel. Žef je umrl 1967, star 94 let.

In tako najbrž do danes ne bi nihče vedel, kaj je storilo življenje s partizanko Živko, če ne bi njena usoda nenehno preganjala brata Lojzeta, Zmaja.

»Spoznal sem Metoda Bukoviča iz Slapa pri Vipavi, ki je povedal, da se nekaj borcev in bork Gradnikove brigade nikakor ni moglo rešiti iz nemškega obroča. Bilo je konec septembra 1943, pod Nanosom. Med njimi, je pripovedoval, je bila tudi bolničarka, po opisu sodeč Živka. Odpeljali so jih v Vrhpolje pri Vipavi, jih razdelili z namenom, da jih postrele, oziroma obesijo. Del ujetih je odšel v Razdrto, preostali pa so čakali na konec v Vrhpolju. Vendar so se Nemci odločili drugače. Vrhpoljskih niso nameravali pokončati in so tjakaj poslali kurirja z ustreznim sporočilom. Bilo je prepozno.

Ujetnike iz Razdrtega so odpeljali v Sežano, med njimi tudi Živko. Po štirih dneh so odšli v Postojno, v vojaške kasarne in Bukovič se natančno spominja, da jo je videl v padalski obleki italijanskih vojakov, z rdečim križem na rokavu. Bukovič tudi ve povedati, da so jim Živka in njeni prijatelji, sborci, večkrat pomahali iz oken, ko so šli na delo.

Nenadoma so okna osamela, ljudi, ki bi mahali, ni bilo več. Pač pa je Bukovič spoznal nekega italijanskega vojaka, šoferja, tudi ujetnika, ki je povedal, da vodijo Nemci ujetnike iz zgornjih prostorov vsako jutro in večer v gozd, oddaljen kakšna dva kilometra, na streljanje. Bukovič tudi misli, da ni nobenega dvoma, da je bila med njimi tudi Živka.

Po vojni so ustreljene prekopali, naredili natančen popis trupel, predmetov, oblačil – vse je bilo še precej dobro ohranjeno – in napisali podroben zapisnik v petih izvodih, ki pa je izginil. Na podlagi tega zapisnika bi bilo slutnje mogoče tudi natančno potrditi. Toda tudi brez tega je Lojze Mlakar, Živkin brat, prepričan, da se je dokopal do Živkine rešnice.

Živka počiva danes na vojaškem pokopališču v Postojni.

Milenko Strašek

Spomin na hiši starega Žefa

Obletnica ustanovitve 6. brigade Ivana Gradnika

Ognjeni krst

Iz Polhograjskih Dolomitov, kjer je bilo glavno poveljstvo partizanskih čet, je 5. aprila 1943 odpotoval na Primorsko namestnik glavnega poveljnika polkovnik Jaka Avšič. Z njim sta potovala tudi dotedanji načelnik Dolomitskega odreda poročnik Danilo Šorovič in inštruktor CK KPS Cene Logar. Na Banjški planoti (Grudnica-Kanalski lom) so se sestali s člani KP in poveljnikom Primorske operativne cone. Prinesli so ukaz glavnega poveljstva o formiranju prvih dveh partizanskih brigad na Primorskem in o njuni skupni operativni nalogi – ukaz za pohod v Beneško Slovenijo. Poveljstvo Primorske operativne cone je 12. aprila 1943 že objavilo svoj odlok o ustanovitvi 5. slovenske narodnoosvobodilne brigade Simona Gregorčiča (5. SNOB) in 6. SNOB Ivana Gradnika. 5. SNOB (Gregorčičeva) se je formirala iz enot južnoprimorskega odreda, 6. SNOB pa iz enot severnoprimorskega odreda.

Celodnevna bitka na Stolu nad Kobaridom 18. maja 1943 je bila pravi ognjeni krst za komaj ustanovljeno brigado Ivana Gradnika, tamkajšnjemu prebivalstvu pa je okrepila do tedaj omajano moralo po krvavih dogodkih na planini Golobar 26. aprila 1943.

Po neuspeli združitvi enot severnoprimorskega odreda v 6. brigado Ivana Gradnika na planini Golobar dne 26. aprila 1943 je vodstvo brigade odredilo novo zbirno mesto za združitev brigade, tokrat bolj jugozahodno od Kobarida na hribu Mija (K. 1189), na desnem bregu reke Nadiže. Enote, ko so bile že na predvideni združitvi na planini Golobar, so se po razkropitvi zbirale in utaborile na jugozahodnem pobočju Svinjaka na Bovcem (za

Slemenom). Kmalu po 1. maju so enote zapustile to taborišče in krenile v dolino mimo Bovca in po pobočjih Kanina, mimo Učeje, čez Stol so prispele 13. maja 1943 na novo določeno zbirno mesto na Mijo (sedanja italijansko-jugoslovanska meja). Na to zbirno mesto so istočasno prispele tudi druge enote iz okolice Tolmina in Goriških brd. Tako je prišlo na Mijo prvič do dejanske združitve vseh enot Gradnikove brigade. Na tem sektorju se je brigada tudi najbolj približala Beneški Sloveniji. Po drugi strani pa se je istočasno približevala Benečiji tudi 5. brigada Simona Gregorčiča, ki je krenila iz Kovačičeve planine po obronkih Kolovrata proti Matajurju.

Koncentracija vseh teh partizanskih enot v okoli-

ci Matajurja na pohodu v Benečijo sovražniku ni ostala neznana, še zlasti, ker so se partizani pojavili že v sami Benečiji. Zaradi tega tudi sovražnik ni miroval in je zbral na tem področju večje vojaške sile. Iz okrepljenih postojank v večjih naseljih (Tolmin, Kobarid, Bovec) je prirejal vsakodnevne poizvedovalne pohode po hribih, kjer je predvideval, da se zadržujejo partizani. Ponoči je sovražnik postavljaj zasede na vseh možnih prehodih, čez dan pa stikal po pastirskih stajah in planinah. Tako je nekega dne sovražna kolona prispela prav v bližino taborišča brigade na Miji in bi skoraj prišlo do spopada. Ker je bil teren na Miji neprimeren za partizansko bojevanje zaradi možnih obkolitev in omejenosti manevriranja, se je brigada umaknila preko narasle reke Nadiže proti severu mimo Borjane na Stol nad Kobaridom.

Ponoči 18. maja je brigada postavila zasedo na cesti med Kobaridom in Trnovim, da bi pritegnila sovražnikove sile in tako pomagala 5. brigadi Simona Gregorčiča na njenem pohodu v Beneško Slovenijo na sektorju Kolovrata. Zasedo ob cesti je organiziral 1. bataljon, druga dva bataljona pa sta organizirala zavarova-

nje; 2. bataljon v smeri proti Kobaridu, 3. bataljon pa proti Trnovem in Bovcu. Minerici brigade so na sektorju 2. bataljona v smeri proti Kobaridu minirali skalovje nad cesto, da bi ga v primeru motorizirane intervencije razrušili na cesto. Promet motoriziranih sovražnikovih sil med postojankami po dolini je bil zelo živahen in tako je v času zasede, okrog šeste ure zjutraj, pripeljal iz Kobarida kamion, poln vojaš-

tva v spremstvu motornega kolesa. Ko je kamion zapeljal v Kobarški klanc v sredino zasede, so borci 1. čete 1. bataljona vžgali po njem z vsem orožjem, pri čemer je najbolj učinkovala z ekrazitom napolnjena granata iz prve svetovne vojne, ki so jo borci vrgli pod kamion. Že po prvih strelah je bil šofer kamiona ranjen. Težko ranjen pa je bil tudi njegov sopotnik – višji oficir, ki se je kljub težkim ranam zavlekel iz

kamiona, zlezel pod cesto in se skril v grmovje, kjer je tudi podlegel ranam. Od posadke na kamionu je bilo nekaj vojakov ranjenih, nekaj tudi mrtvih, ostali pa so se ob jurišu na cesti predali, ne da bi nudili večji odpor. Ranjene sovražne vojake smo obvezali in jim nudili prvo pomoč, vse pa slekli in jim pustili samo spodnje hlače ter jih napotili po cesti nazaj proti Kobaridu. Zaplenjeno je bilo dosti orožja, med drugim

Borci 2. bataljona severnoprimorskega odreda pred združitvijo v Gradnikovo brigado ob protiletalskem mitraljezu; sedi Alfonz Perat, stojijo od leve proti desni Franc Uršič-Joško, Franc Ručna-Tarzan, Anton Miklavič-Ponedeljek, Alojz Šavli-Muza in Ivan Mlekuž-Zdenko.

1

KAROL LESKOVEC

ZLOMLJENA
KRILA

Revolucija mora biti čista kot solza, neomadeževana kot otrok ob rojstvu. Tega se je zavedal sleherni, ki je vanjo brezmejno verjel. Veliki so bili cilji revolucije, in zato strogi zakoni. Toda povsod so pod tem velikim imenom, pod imenom revolucija ljudje, le-to vodijo, v njej sodijo in odločajo: nekateri strožje, drugi blažje, bolj utemeljeno ali pa kot pravimo prek kolena. In v takem vrtincu se je znašel tudi naš nepozabljeni Frenk, o katerem pripovedujem...

Redkokdaj je na ta dan lepo, sončno vreme. Kot da se tudi narava zavija v jokavo mračno ozračje in se spominja na grobove in ljudi, ki so nekoč živeli in trpeli:

Letos pa, kot da se je nekaj oddahnilo in je iz tega morečega dne že zgodaj zjutraj zadihalo sveže jesensko jutro, obsijano z zlatimi sončnimi žarki. Popoldne, že bolj proti večeru, sem se spotoma ustavil pri svojem starem prijatelju Jaku. Sonce je že zlezlo za visoki greben, le še rumenkasta zarja je kipela iz grebena, ko sem se ustavil v hiši pri potoku.

»Kje pa imaš Jaku?« sem vprašal ženo, ki je na moje trkanje stopila v vežo.

»Oh, že zjutraj je odšel gor na Staro Oselco. Rekel je, da se spodobi na ta dan pogledat osamljene partizanske grobove.«

Stopil sem v hišo, da bi ga počakal, saj se mi ni nikamor mudilo. Čez dobro uro se je Jaka že vrnil. Nekoliko utrujen se mi je zdel in zamišljen, kar ni bila njegova navada. Izmenjala sva nekaj nepomembnih besed in je že prišel na dan z mislimi, ki jih je nosil v sebi.

»Ali veš, Korl, da sem bil prav gori na Oselci? Prav na Frenkov grob sem šel.« Nekajkrat je zavzdihnil in za trenutek utihnil.

»Prav si naredil, dobro delo je to, Jaka, tudi jaz bi šel, če bi vedel, kje je zakopan,« sem mu odvrnil.

Pri teh besedah se je tudi meni spomin tako živo zavrtal v preteklost, da če bi samo za trenutek zamižal, bi ga videl in slišal, kot da sedi tik zraven naju.

»Ja, Korl, rečem ti, kaj takega ta fant zares ni zaslužil,« je nadaljeval Jaka. »Samo najhen grmiček raste tam, kjer je njegov grob. Razen mene najbrž nihče ne ve, kje je.« Tako sva se pozno v noč pogovarjala o tem. Kot da se je vse to zgodilo prejšnji dan, tako natanko se je vsega spominjal Jaka. Ne samo, da sem se še tisti večer odločil, ampak me misel, da je potrebno enkrat napisati, kaj je pravzaprav resnično grešil ta fant oziroma je končal, ni nikoli več zapustila.

Često se spomnim nanj

Francelj Žust je dobil pri partizanih ime Frenk. Čeprav smo ga takrat v drugem bataljonu Dolomitskega odreda,

to lahko rečem, vse do zadnjega poznali kot dobrega, hrabrega in kar preveč iskrenega tovariša, ga je vendar po krivici prav partizanski strel spravil pod zemljo. Čeprav je že toliko let od konca vojne, se mi ta krepak in značajan fant še vedno, kot da se je to zgodilo pretekli teden, mota v spominu. Še tisti, ki ga je poznal samo iz partizanskih časov, se verjetno čestokrat spomni nanj. Midva s Frenkom sva si bila zelo blizu, saj sva se spoznala že pred vojno in sva v tedanji državi tudi marsikaj doživela...

Ni bilo dela

Bilo je že pozno jeseni, devetintridesetega leta, ko sva se kot brezposelna po naključju srečala. Med Radovljico in Lescami je podjetje Dukič najelo delavce za popravilo ceste. Delal sem tam, pa so bili še trije, ki smo že v Kranju zvedeli, da bi se mogoče dalo tukaj dobiti delo. Zima je že trkala na vrata. Po dolinah so se že svetlikale jutranje slane, planine pa je že pokrnil sneg. Vsakogar, ki je bil brez dela, mnogi celo brez doma, je grizla podobna skrb: kaj bo zdaj? Zima, brez denarja in brez dela smo. V velikem upanju in pričakovanju, da bomo zagotovo dobili delo, so postajale naše noge lažje, koraki hitrejši.

In že smo se znašli pri prvih delavcih in jih nestrpno povpraševali, če je tudi za nas kaj upanja. Čeprav sem bil še mlad, sem dobro poznal te siromake, ki so se ubadali s krampi in z lopatami in so vedno s strahom pričakovali, kdaj koga pokliče polir v pisarno in mu pove, da lahko odide, ker zmanjkuje dela in denarja.

»Tamle na koncu je pisarna, tja se obrnite!« je nekdo odgovoril na naše vprašanje, potem pa še dodal, da ne verjame, da bo kaj, da ne manjka takih, kot smo mi, in da se le redko zgodi, da bi koga na novo najeli. Torej, sem slutil, tukaj ne bo kruha.

Ker pa človek nikoli ne ve, kje ga čaka sreča, smo le stopili do lesene barake. Iz dimnika se je čez nizko streho valil dim, toda nikogar ni bilo pri baraki. To naj bi bilo kar znamenje, kajti le malokrat se je zgodilo, da se okoli takih barak ne bi vrtela kakšna skupina in čakala, da se jih usmili vsemogočni polir in jim ponudi delo. Pa nismo dolgo čakali. Polir sicer ni bil v baraki, je pa zato pokukal skozi ozka vrata pisarne. In še preden je kdo izmed nas

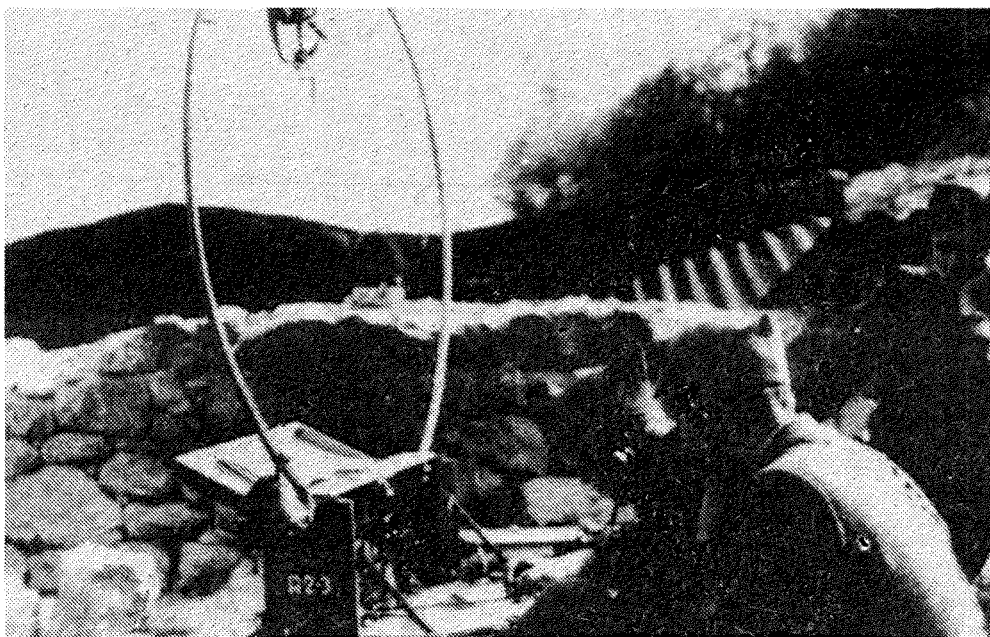
tudi brzostrelka, puško-mitraljez ter dve radio sprejemni in oddajni postaji. Izpraznjeni kamion smo zažgali. Brigada je izgubila enega samega borca, ki ga je ubila bomba, ko mu je predčasno eksplozirala v roki.

Po opravljeni akciji smo se umaknili proti vrhu Stola. Nismo še prišli do polovice pobočja, ko je stopila v akcijo naša zaseda, ki smo jo poslali za zavarovanje umika na vzhodnem grebenu Stola v smeri proti Kobaridu. Zaradi močnega pritiska sovražnikove kolone, ki je prodirala iz Kobarida po obronku Stola proti planini Božca, se je morala naša zaseda postopoma umikati. Glavnina brigade pa je morala pohiteti proti vrhu Stola, da bi čimprej zasedla ugodne položaje in organizirala obrambo.

V tekmi za zasedbo dominantnih položajev je brigadi uspelo, da je zasedla položaje po obronkih vzhodno od planinskih staj Bana, kjer se ji je priključila tudi umikajoča se zaseda, ki je do tedaj zadrževala sovražno kolono pri njenem prodiranju iz smeri Kobarida. Položaje v smeri prodirajoče sovražne kolone je zasedel 3. bataljon, 1. bataljon položaje proti zahodu, medtem ko je 2. bataljon zasedel položaje bočno vzdolž grebena na severni in južni strani. Pri tem so borci izkoristili dobro ohranjene strelske jarke iz prve svetovne vojne.

Boj naše zasede s prodirajočo sovražno kolono, ki se je začel že zgodaj zjutraj, se je prenesel s postopnim umikom zasede na obrambne položaje

3. bataljona, kjer sovražnikov pritisk ni popustil vse do večera. Pri obrambi položajev 3. bataljona je važno vlogo odigral francoski težki protivionski mitraljez »sant'antien«, ki je bil postavljen na pregledno višinsko točko sredi obrambnih položajev, od koder je obvladoval položaje. S svojim umirjenim ognjem je ta mitraljez ves čas boja preprečeval prodiranje sovražnika, ki je od časa do časa izvajal jurisne napade na naše položaje. Tu sta se odlično izkazala merilec tega mitraljeza Alfonz Perat in njegov neutrudljivi pomočnik Franc Ručna-Tarzan, ki sta uporno vztrajala na tem položaju, kljub močnemu obstreljevanju sovražnika z lahimi in težkimi minometi kalibra 81. Na žalost jima je municija za mitraljez sčasoma pošla. Ker je sovražnik uvidel, da kljub močnemu pritisku ne bi mogel podreti položajev 3. bataljona, je kmalu po dvanajsti uri poizkušal z bočnim prodiranjem z južnega pobočja, vendar je bil tudi tu odbit z močnim ognjem, ki so ga sprožili borci 2. bataljona. Iz te smeri je sovražnik poizkušal prodirati tudi popoldne z novimi silami, ki so mu prišle na pomoč iz Breginja. Pri prodiranju so upravljali dimno zaveso, ki so jo povzročili s požiganjem suhe trave, vendar so bili tudi tu odločno odbiti. Sovražnik je začel nato prodirati tudi proti položajem 1. bataljona iz zahodne smeri. To je bila kolona, ki je že v jutranjih urah s kamioni prispela iz Bovca do Učee, od koder je peš na-

Radiotelegrafisti Gradnikove brigade preizkušajo zaplenjeno radio oddajnopremajno postajo na planini Jama na Polovniku 20. maja 1943.

daljevala pot proti vrhu Stola do kote 1668 z namenom, da prepreči morebitni umik brigade proti zahodu v Benečijo in Režijo. Ker se brigada ni premaknila in je svoje položaje trdno varovala, je sovražnik ojačal pritisk iz zahodne smeri na položaje 1. bataljona, ki so se raztezali tik ob pastirskih stajah planine Božca. Tako se je borba razplamela po vsej krožni obrambi brigadnih položajev in ni ponehala vse do mraka. Šele ob trdem mraku je orožje utihnilo, nakar je začel sovražnik svoje položaje utrjevati z ukopavanjem in graditvijo kamnitih bunkerjev z namenom, da bo v nove napade krenil s svežimi silami naslednje jutro.

Zatišje pred novimi boji je brigada izkoristila za evakuacijo ranjencev in se odločila, da izsili preboj sovražnikovega obro-

ča ter da se bodo premaknile enote proti severu preko ceste Trnovo-Bovec čez reko Sočo proti vrhu Polovnika. Ne glede na težak položaj brigade, je komandant brigade Danilo Šorović odredil zbor brigade na ravnici, ki je nudila kritje. Tu so se postrojile čete ter bataljoni. Iz poročila dežurnega oficirja komandantu brigade vidimo, da je bilo prisotnih 230 borcev in bork. Iz položajev in zavarovanja so bile pritegnjene še zadnje staže in brigada je v popolni tišini krenila navzdol po gosto poraščenem pobočju proti cesti in reki Soči. Za preboj morebitnih sovražnih zased ob glavni cesti je bila že pred odhodom sestavljena posebna jurišnobombaška skupina, sestavljena iz prostovoljcev Skoja in komunistov, ki je imela nalogo, da izsili preboj čez cesto in zavaruje prehod glav-

nine brigade. Za prehod ceste je bil določen kraj Brezovo, med dvema postojankama med vasjo Srpénica in smodnišnico Brezovo, ki sta bili oddaljeni ena od druge približno 1800 metrov. Prehod čez cesto in reko Sočo je potekal brez ovir. Sovražnik je očitno smatral, da med dvema postojankama ne bo nihče poskušal prebiti obroča. Še najtežjo oviro ob tem prehodu je predstavljala reka Soča, ki je v tem letnem času zelo visoka. Po prehodu čez reko je kolona krenila v strma jugozahodna pobočja Polovnika po stari italijanski poti iz prve svetovne vojne.

Naslednji dan zjutraj je brigada prispela v poraščen del Polovnika, kjer se je utaborila. Sončno vreme so borci izkoristili za sušenje premočenih oblek. Ko so se borci ozirali iz višin Polovnika na prehojeno pot, so z zado-

voljstvom ugotavljali, da se je brigada v zadnjem trenutku izmuznila iz obroča.

Sovražnik je namreč že na vse zgodaj zbral velike vojaške sile in hermetično zaprl vse prehode ter zasedel cesto Žaga-Trnovo-Kobarid in začel sistematično prečesavati pobočja Stola v prepričanju, da je brigada še vedno na pobočjih Stola. Še večje zadovoljstvo je navdajalo borce ob ugotovitvi, da so imeli v celodnevem srditem boju s številčno močnejšim in dobro oboroženim sovražnikom le tri mrtve in pet ali šest ranjenih tovarišev. Izgube na sovražnikovi strani niso točno ugotovljene. Po naših podatkih naj bi imel sovražnik 80 padlih in ranjenih vojakov. Italijanska poročila govore, da so izgubili dva oficirja in štiri vojake, ranjenih pa je menda bilo devetnajst vojakov in en oficir. Ta podatek se nanaša le na enoto 3. alpske brigade, ne zajema pa izgub drugih enot, ki so se udeležile bojev na Stolu. Tudi skupina, ki je prevzela prenos naših ranjencev, se je srečno in brez žrtev prebila iz obroča.

Uspešno izpeljana akcija v Kobarških klancih na vojaški kamion dne 18. maja zjutraj kakor tudi celodnevni boj na vrhu Stola in organiziran ter uspešen prehod iz sovražnega obroča. So bili za vodstvo in borce Gradnikove brigade pravi zrellostni izpit, tamkajšnjemu prebivalstvu pa so partizanski strelji iz vrha Stola oznanjali lepše in srečnejše dni.

Ivan Mlekuz-Zdenko

zagrabil za kljuko, da bi odprl vrata, je pisar skoraj jezno zarenčal, češ da kar naprej nekdo trka in odpira vrata.

»Kakšno delo pa naj bo zdaj pozimi? Spomladi bo mogoče kaj!« je zarenčal in butnil vrata za seboj. Šli smo naprej po razkopani cesti in se zadrževali med delavci in jih ogledovali, če bi med njimi spoznali znan obraz. Lahko bi našli koga. Kajti vsi smo bili na istem! Če namreč pri enem podjetju ni bilo nič dela, si srečo poiskal pri drugem in tako smo se, ko smo odhajali drugam, spoznavali med seboj. Cisto na koncu delovišča, že pri progi, sem zagledal manjšo skupinico delavcev, ki so se vneto pogovarjali. Stopili smo do njih. Stirje so bili in kakšne pol ure pred nami so bili pri baraki in so, razumljivo, opravili tako kot mi. Zdaj nas je bilo že sedem. Že po prvih besedah sem se prepričal, da so glede dela nekoliko bolj obveščeni kot mi.

Najino prvo srečanje

Že takoj, brž ko smo se srečali, se mi je najbolj vtisnil v oči čokat fant širokih ramen, izbočenega čela in živahnih sivkastih oči, ki so nagajivo tipale okrog sebe. Nihče ni vedel, kaj zdaj in kam.

»Popolnoma vseeno je, na kateri konec greš!« se je naglas pričel pridušati prav tisti, ki se mi je prvi vtisnil v oči in sem si ga tako natančno ogledal.

»Pojdimo proti železniški postaji,« je predlagal. Nekaj časa smo se kot mokre kokoši premikali sem in tja, potem pa smo odšli. Vsi. do postaje ni bilo daleč, morda nekaj sto metrov. Tursan, doma nekje blizu Brežic, to je bil eden od tistih dveh, ki smo skupaj prišli iz Kranja semkaj, je povedal, da se bo vrnil proti Kranju, češ da bo zdaj, ko nas je že toliko, še težje za delo. To, kar je povedal ta fant, je popolnoma držalo, zato je tudi tisti drugi potegnil z njim in sta že poprej, preden smo prišli do železniške postaje, odšla nazaj.

Jaz sem že prej omenil, da bi najbrž bilo dobro, če bi odšli na Jesenice v železarno, upajoč, da bi le koga sprejeli.

»Jaz sem tudi za to,« me je podprl tisti čokati.

»Ti pa si najbrž doma s tistega konca kot jaz?« sem mu dejal. Kot da sem mu ne vem kaj velikega povedal, so se mu nekam radostno zasvetile oči, vprašujoč me:

»Od kod si?«

»Iz Rovt!«

»Lep vrag! Jaz pa sem eno vas naprej od Hotedršice.« Da, tukaj sva se spoznala oba brez dela... Joj, kako je rohnol, ko se mu ni posrečilo dobiti dela! Imel sem občutek, da bo vsako hišo, ki je stala ob cesti, zdobil, tako je opletal z rokama in stiskal svoje močne pesti. Všeč mi je bil, ko je udrihal čez gospodo, čez državo in čez vse, ki so bili krivi, da smo ostali brez dela. Zelo je bil samozavesten in junaški.

Takoj je soglašal, da jo mahnemo proti Jesenicam. Zjutraj je rekel, moramo biti dovolj zgodaj pred železarno, zdaj moramo pa razmisliti, kje bomo prenočili. Na Jesenicah, je menil, prav gotovo ne. Kam se boš tam dal. Tam ni hlevov, da bi se zavlekel h kravi in bi te do jutra brezplačno grela. Če greš pa v gostilno ali hotel, bo pa še cel »bog čuvaj« premalo.

»In le kdo te bo pustil v posteljo tako umazanega in smrdljivega?« Mnogo takih in podobnih izkušenj je bilo za nami, da smo se lahko pogovarjali o vsem tem.

Postala sva prijatelja

Že tisto popoldne, ko smo jo mahali proti Jesenicam, sva z Žustom postala velika prijatelja. Zakaj pa ne bi bila? Skoraj skupaj sva bila doma, enaka nadloga naju je tepla, povrh vsega pa se mi je zdel Žust zelo junaški.

Proti večeru smo prišli v Zirovnico, a še pred vasjo smo se razdelili. Kajti vsakdo bi se nas ustrašil, ko bi pred svojo bajto zagledal pet moških skupaj. Tik pred vasjo, pri podolgovatem kozolcu zraven ceste smo se ustavili in se porazdelili. Midva z Žustom skupaj, drugi trije vsak za sebe. Poslovlili smo se z dogovorom: zjutraj še pred sedmo uro se sestanemo pred železarno.

Midva sva še kar dobro naletela v vasi: sprejela naju je kmetija, kjer niso bili slabi ljudje. Seveda sva vsakemu posebej, če naju je le hotel poslušati, povedala, kako je z nama v resnici. Gospodar, ki ni sodil k bogatim kmetom, je migal z glavo in z nama vred jadikoval, kaj bo, če bo toliko celo mladih ljudi brez dela in kdo jim bo kar naprej dajal hrano. Seveda so tudi kmetje, je menil, še posebej na Gorenjskem, imeli z brezposelnimi svoje izkušnje. Po-

zimi, ko ni bilo na kmetijah dostikrat še za domače dovolj dela, so jih brezposelni najbolj obiskovali. Poleti pa, ko so imeli dela čez glavo, so bili redki tisti brezposelni, ki so jim pomagali. Bilo je pač tako, da je bilo čez leto pri podjetjih lažje dobiti delo, delali so največ deset ur na dan in bili mnogo bolj plačani.

Za večerjo sva dobila skledo krompirja s kislim mlekom.

Ni bilo kaj reči, dobro so naju postregli. In zares sva se odpočila ter naspala v toplem hlevu. Zjutraj pa, preden sva odšla, sva v zahvalo za gostoljubnost pomagala v hlevu. Vsi smo bili zadovoljni: gospodar z nama, midva z njim.

Kako ostro je zjutraj zarezal mrzav po ušesih in kot hladna voda lezel za vrat, dokler se ni razlil po vsem telesu. Če bi imela kaj zimskega oblačila na sebi, bi se mrazu že upirala. Toda bila sva mlada in vajena takega pasjega življenja. Čeprav sva oba več kot verjela, da tudi v železarni ne bo za naju, sva tako pohitela, kot da bova poklicana na odgovornost, če ne bova ob določenem času prišla na delo.

Kot bi bili vsi brezposelni

Kot da so bili ljudje vsega sveta brez dela, toliko se jih je prerivalo pred železno mrežasto ograjo zraven železarne. Med njimi je bilo precej takih, ki so se vsako jutro dan za dnem drenjali tukaj in so za vse na svetu verjeli, da se jim bo nekega dne le zasmejala sreča: dobili bodo delo. Mogoče jih pa zares najemajo in jih je zaradi tega toliko prišlo, sva drug drugega tolažila. Počasi sva se le pridretnjala bliže ograje in poslušala, o čem se pogovarjajo. Nekateri so bili tako razdraženi, da bi človek verjel, da bodo podrli ograjo in se kot sestradani psi zakadili v tovarno.

Čez dobro uro se je le prikazal možakar s službeno kapo na glavi. Tisti, ki so bili o sprejemanju delavcev bolj poučeni, so povedali, da je to vratar. Jaz pa sem bil prepričan, da nas bo možakar povabil, češ, vstopite v tovarno. V rokah je držal list papirja, nekaj časa je buljil vanj, potem zopet v nas, ki smo kot huda ura vrveli okrog njega. Zares se je zgodilo nekaj takega.

(Se nadaljuje)

RAVNE

Borci so še vedno aktivni

Na Ravnah je bila letna konferenca članov ZB, na kateri so pregledali preteklo delo.

Predstavniki krajevne skupnosti je ugotovili, da borci, čeprav stari, še vedno aktivno sodelujejo pri delu raznih komisij v krajevni skupnosti ter v družbenopolitičnih organizacijah v kraju. Delo pri SLO in CZ je tudi odraz sodelovanja članov ZB. Dosti dela je bilo vloženo tudi pri izvedbi referendumov, ki je uspel.

V pretekli mandatni dobi je bil na Ravnah postavljen spomenik padlim borcem ter žrtvam fašističnega nasilja.

Načrtno so pristopili k zdravniškim pregledom ter zobozdravstvenim storitvam. Tako je bilo v dispanzerju za borce leta 1977 pregledano 41, 1978. leta 112, 1979. leta 223 ter do marca 1980 146 borcev.

Na 21-dnevno klimatsko zdravljenje so v preteklih treh letih poslali 36 članov, v zdravilišča 12 članov. Na območju krajevne organizacije redno prejema priznavačino 57, varstveni dodatek 27 članov. Skrb so tudi posvetili reševanju dvojne dobe, ter je bilo rešenih 25 primerov.

Novo izvoljeni odbor pa bo moral vso skrb posvetiti članom ZB-kmetom ob meji, predvsem v reševanju stanovanjskih problemov ter popravilu gospodarskih poslopij. K rešitvi tega vprašanja naj bi se vključila tudi kmetijska zadruga.

Delegati so bili tudi mnenja, da se borcem, ki so bili v koncentracijskih taboriščih godi krivica, ker imajo priznано dobo v enojnem trajanju. To vprašanje naj bi se rešilo na pristojnih mestih na republiški ali zvezni ravni.

Sprejet je bil sklep, da se še v naprej aktivno sodeluje pri prenašanju tradicij NOB na mlajše, predvsem na šolah ter pri članih taborniške organizacije. Seveda pa se bodo aktivno vključili tudi v akcijo NNNP.

Na skupščini so bili podeljeni tudi spominski znaki borcem iz koroških partizanskih enot ter listine za 60, 70 in 80-letni življenjski jubilej.

Udeleženci zbora so predsedniku Titu poslali pozdravno brzojavko z najboljšimi željami za dobro zdravje ter čimprejšnje okrevanje.

FRANJO SREBOTNIK

RAVNE

Na Koroškem pripravljeni za sprejem gostov iz Srbije

Pri občinski konferenci SZDL na Ravnah je koordinacijski odbor že izdelal okvirni program za sprejem in bivanje gostov iz Srbije ob prihodu Vlaka bratstva in enotnosti 1980, ki bo prispel v Slovenijo 5. junija. Pričakujejo da bo prispelo v občino Ravne okrog 60 gostov.

Delegacije občin iz koroške regije bodo pričakali goste iz pobratenih občin že v Zagrebu in Mariboru.

Na Ravnah bodo pričakali goste iz Srbije že na železniški postaji, kjer jih bodo pozdravili predstavniki občine, družbenopolitičnih organizacij ter gostitelji. Nato bo zborovanje gostov, gostiteljev ter domačinov. Goste bo pozdravil predsednik občinske skupščine.

Gostje bodo obiskali večje delovne organizacije v občini. Drugi dan bo program v športni dvorani osnovne šole Prežihovega Vrance, kjer bodo nastopili cicibani iz otroških vrtcev ter gostom izročili spominska darila.

Dne 7. junija bodo obiskali Vrancevo domačijo. Nato se bodo gostje in domačini pogovorili na pikniku, kjer bo sodelovala tudi godba. Zvečer istega dne bo še nastop folklorne skupine Prosvetnega društva Prežihov Vrance ter še nekaterih skupin iz Slovenije s folklornim programom.

Ob vračanju, 8. junija, pa bo ob 12. uri na železniški postaji na Ravnah slovo gostov in gostiteljev ter ostalih prebivalcev iz mežiške doline.

FRANJO SREBOTNIK

MOKRONOG

Seja odbora borcev 12. SNOUB

Dne 29. marca 1980 je imel redno letno sejo odbor borcev 12. SNOUB. Seja je bila v Mokronogu, kjer je bila 12. brigada ustanovljena pred 37. leti.

Člani odbora in vabljeni gosti so se zbrali v mokronoški osnovni šoli, s katero želijo ta odbor in borci brigade imeti še tesnejše stike in medsebojno sodelovanje. Sprejeli so program aktivnosti v prenašanju revolucionarnih tradicij in izvrševanju ostalih nalog v letu 1980, sprejeli so Pravilnik o organizaciji in nalogah skupnosti borcev 12. SNOUB in ostalo. Delegacija je skupaj z mladinci mokronoške šole položila venec na spominsko ploščo na Čofovi hiši v Mokronogu, kjer je bila 1943. leta ustanovljena 12. SNOUB.

Seje odbora borcev brigade so se udeležili predstavniki enajstih pododborov borcev 12. SNOUB.

JOŽE LUŽAR

Borci 12. SNOUB na seji v osnovni šoli v Mokronogu.

KOPER

Slovenski partizanski pomorščaki

Postavili so si bogate naloge, katere so vredne, da se o njih ve čim več, in da bi te naloge ne ostale samo stvar posameznih, temveč širšega kroga ljubiteljev našega morja. Med nalogami je prva ta, da bi se v tem letu sestali na kraju, kjer se je med NOB osnoval Mornariški odred Koper. Zbrali naj bi se v Loparju blizu Kopra vsi preživeli mornarji tega odreda ter mornarji, ki so sodelovali v zavezniških vojskah in tudi drugi mornarji in ljubitelji morja. Tu v tej vasi bi postavili spominsko ploščo in priredili kulturni program.

Nadaljnje naloge pa so, da bi slikovno in drugo dokumentacijo zbrali in jo kot potujočo razstavo prikazali na temo: Narodnoosvobodilni boj na Jadranu in slovenski partizanski pomorščaki. Sodelovali bodo ob dnevu pomorščakov, katerih osrednja proslava bo letos v jugoslovanskem merilu v Portorožu.

MILAN CIRK

TRNOVLJE

Urejeno dežurstvo

Zveza borcev NOV Trnovlje je na svoji 9. seji obravnavala pohod Kurirčkove pošte. Med pohodom se bo kurirčkova pošta ustavila pri spominskem obeležju v Trnovljah.

Predlagali so v okviru krajevnega praznika 9. maja, naj bi zaslužni člani zveze borcev NOV prejeli plakete.

Dežurna služba je vsak prvi četrtek v mesecu od 15.-17. ure v prostorih ZB NOV pri KS Trnovlja. Odbor je več članom predlagal za posojilo – za ureditev hiš.

Vse politične organizacije in krajevna skupnost Trnovlje praznujejo svoj prvi praznik na dan 35. obletnice osvoboditve 9. maja. KK SZDL je na konferenci izvolila svoj iniciativni odbor, je že začel z delom na območju terena Trnovlje, kjer so že zasadili več grmičevja.

VIKTOR DOBRIŠEK

MALA POLANA

Copekov mlin se spet vrti

Ob potoku Črncu pri Mali Polani stoji Copekov mlin, kjer so 26. decembra 1944 ustanovili prvi odbor OF za Veliko Polano. Ob lanskoletni akciji Nič nas ne sme presenetiti 79 so krajani širšega polanskega območja ob mlinu pripravili zaključno slovesnost. Ta pomnik iz NOB je že hudo načel zob časa. Zanj so se zavzeli tudi mladi brigadirji iz lendavske občine, z uspešno delovno akcijo so očistili odtočno strugo, posekali odvečno drevje in uredili okolico. Mlin so obnovili, tako da se spet vrti. Pokroviteljstvo je prevzela OO ZSMS TOZD Konfekcija. Mladi pa v okviru krajevnega sveta ZSMS Polana načrtujejo na pomlad več delovnih akcij pri dokončni ureditvi mlina.

JOŽE ŽERDIN

VELIKA POLANA

Znanje mladih

Devetindvajsetega marca je bila v Veliki Polani prireditev ob zaključku kviza Tito – revolucija – mir in 30-letnici delavskega samoupravljanja. Po kulturno-zabavnem programu so razglasili rezultate kviza, predsednik občinske konference ZSMS Lendava pa je vsem prisotnim ekipam podelil priznanja in ob tem omenil, da se po odličnih rezultatih vidi dobro znanje in poznavanje mladih naše zgodovine, na katero smo tako ponosni.

Med ekipami osnovnih šol je največ točk dosegla ekipa treh šolarjev iz osnovne šole Turnišče, med ekipami osnovnih organizacij ZSMS pa osnovna organizacija iz Male Polane. Točke vseh ekip pa so bile na vrhu možnih.

JOŽE GABOR

RADOVLJICA

Letna skupščina

Letne skupščine krajevne organizacije ZB NOV Radovljica, ki je s 330 člani največja med dvajsetimi v radovljiški občini, se je zadnje nedeljsko dopoldne udeležilo 136 članov. Obsežno in bogato poročilo z obilico podatkov o delovanju radovljiške borčevske organizacije je podal dolgoletni predsednik Vinko Brce, ki je še posebej poudaril izpričano enotnost in odločnost vseh udeležencev NOB, četudi njihova povprečna starost krepko presega 60 let, za dosledno izvajanje Titove poti tako v mednarodnih odnosih kot v boju za krepitev izročil NOB za razvoj samoupravnih socialističnih odnosov v vseh sredinah, kjer delujejo. To dokazujejo borci s svojo aktivno udeležbo v vseh organih krajevne samouprave in družbenopolitičnih organizacij, zlasti na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, kjer s svojimi bogatimi izkušnjami še vedno predstavljajo glavne nosilce te pomembne dejavnosti.

Razprava predsednika občinskega odbora ZB NOV Slavka Staroverskega, ki je nanizal celo vrsto misli in podatkov o uspehih pa tudi slabostih, s katerimi se srečujejo borci, je spodbudila tudi druge udeležence, da so pritrdili smernicam in začrtani poti.

Udeleženci skupščine so bili podrobno seznanjeni tudi z večjim razmahom in obsegom socialne, zdravstvene in stanovanjske skrbi naše skupnosti za borce in pravice, ki pa jih še vedno ne koristijo. Zavzeli so se za odločno izvajanje stabilizacijskih ukrepov, krepitev delegatskega sistema, zlasti pa za nove oblike organiziranosti borčevske organizacije na osnovi pobud tovariša Tita o kolektivnem vodenju in odgovornosti. Izrekli so se tudi za določila osnutka novega statuta ZB NOV Slovenije, ki že upošteva organizacijske spremembe v krajevnih organizacijah ZB NOV. Odločili so, da bo 1978. leta izvoljeni izvršni odbor ostal do konca mandata, torej še dve leti v sedanji sestavi.

STARO SELO

Aktivnost borčevske organizacije

Organizacija ZB NOV Staro selo, ki združuje vasi Staro selo, Kred, Robič, Potoke in Borjano, ki šteje nad sto članov, je zadnje čase ena najbolj aktivnih na kobariško-breginjskem območju. Organizacija je imela februarja zelo uspešno letno delovno konferenco, katere se je udeležilo 70 odstotkov članov.

Predsedujoči je uvodnoma pozdravil 83-letnega člana organizacije Pavla Butulo, ki se je tudi udeležil konference ter v poročilu omenil, da so za visoka življenjska jubileja obiskali 85-letnega člana organizacije Jožeta Pavlina iz Potokov ter 95-letno članico Amalijo Čebokli iz Borjane.

V nekajletnem obdobju je organizacija s pomočjo ZB NOV Tolmin in področnih svetov krajevne skupnosti Staro selo in Borjana ter članstva ZB obnovila in zamenjala z bronastimi ploščami spomenik padlim v Borjani ter spomenik padlim talcem, ki stoja na kraju zločina na mostu blizu Borjane. S pomočjo članstva KS Staro selo in Borjana so si nabavili tudi nov društveni prapor, katerega svečano razvijejo bo po vsej verjetnosti na krajevni praznik, ki ga praznujejo v spomin množičnih aretacij 23. junija, ali za dan borca.

Organizacija je dala pobudo za poimenovanje novozgrajene obmejne karavle pri Starem selu, katero je leta 1976. porušil potres, po narodnem heroju Marku Redolougiu-Benečanu, doma iz Slovenske Benečije. Ob slovesnem poimenovanju so na predvečer dneva armije skupno z mladino in graničarji organizirali tudi lepo spominsko svečanost.

V tem obdobju je tej aktivni organizaciji ZB skupno z zelo aktivnim komandirjem obmejne karavle Jeličem uspelo ustanoviti v teh vaseh tudi mladinski aktiv, ki bo v bodoče še bolj popestril delo družbenopolitičnih organizacij na tem področju.

Organizacija ni pozabila organizirati tudi več izletov za svoje članstvo. Poleg tega je vsako leto organizirala tudi spominske komemoracije pred spomeniki v Starem selu, Kredu in Borjani. Na koncu so sprejeli tudi plan dela za leto 80, ki predvideva obnovo spomenika v Starem selu, ki ga je delno poškodoval potres, ter spominsko obeležje v gozdu na področju Matajurja, kjer je med NOB taboril več časa okrajni komite KP za kobariški okraj in ostali okrajni forumi.

IVAN KURINČIČ

LJUBLJANA

Priprave na volilno skupščino

Odbor sekcije vezistov NOV Slovenije je na svoji peti seji sklenil, da na podlagi določil poslovnika skličejo volilno skupščino in sicer 24. maja ob 10. uri v prostori PTT v Cigaletovi ulici v Ljubljani.

V zvezi s pripravi na skupščino so v kandidacijsko komisijo izbrali Jožeta Šetina, Ivana Pivka in Romana Smola. Ta je imela nalogo, da je do začetka marca pripravila predlog kandidatnih list za odbor in nadzorni odbor sekcije vezistov NOV Slovenije, Domicilni in nadzorni odbor kurirjev in vezistov NOV pri združenju organizacij PTT Slovenije in za koordinacijski odbor kurirjev ter vezistov NOV Slovenije. Predloge teh kandidatnih list so že tudi dostavili sedanjim članom odbora sekcije, predsednikom komisij in predsednikom področnih pododborov sekcije vezistov NOV Slovenije s prošnjo, da naj jih obravnavajo na aktivih. Do sredine marca bodo dali nanje pripombe in spreminjevalne predloge ter poročila o delu. Na podlagi tega bodo pripravili končen predlog kandidatnih list in poročilo za volilno skupščino. Vse to bodo obravnavali do 10. aprila na 6. seji odbora sekcije. Aktivni, komisije in pododbori se ta čas sestajajo in pripravljajo predloge za delegatne skupščine. Na vsakih 15 članov bodo izvolili po enega. Ob tej priložnosti bodo sprejeli tudi svoje programe dela, ki bodo osnova in del programa dela odbora sekcije vezistov NOV Slovenije.

BRANKO BLENKUŠ

PTUJ

Borci še vedno v prvih vrstah

Pred kratkim so člani predsedstva RO ZZB NOV Slovenije obiskali občinski odbor ZZB NOV občine Ptuj, kjer so se s predstavniki ZB NOV kot tudi člani političnega odbora ptujske občine pogovorili o dosedanjem delu in bodočih nalogah.

Predsednik občinskega odbora ZZB NOV je predstavnike republiškega odbora ZZB NOV obširneje seznanil z dosedanjim delom kot tudi s problematiko, s katero se borci naše revolucije srečujejo pri svojem vsakodnevnem delu bodisi v delovnih organizacijah in tudi v krajih, kjer živijo.

Borci ugotavljajo, da so v sedanjem času borci – kmetje v mnogokaterih pravicah prikrajšani, čeprav so med NOB prav tako stali v prvih vrstah za osvoboditev naše domovine. Zato se zavzemajo, da je treba za kmete-borce z zakonom priznati enake pravice, kot jih imajo tisti iz delovnih razmerij.

V Ptujju je v ZB NOV kar 1405 članov, med njimi pa 431 žensk, medtem ko ima dvojno dobo priznano 721 članov oziroma borcev NOB. Velja namreč zapisati, da so v Ptujju nedavno tega reorganizirali svoje članstvo. Tako imajo sedaj v ptujski občini kar 28 krajevnih organizacij ZB, kar je seveda pogojevalo, da so tako sedaj lahko bolj prisotni v vseh družbenopolitičnih dogajanjih v kraju svojega dela in kjer tudi živijo.

Borci pa so med drugim opozorili, da bi lahko nekateri, ki so seveda upravičeni, ponovno sprožili postopek za priznanje dvojne dobe. V Ptujju so v zadnjih dveh letih obravnavali vsega le 57 primerov.

FRANJO HOVNİK

TEMENICA

V spomin padlim

Krajevna skupnost v Temenici na Kranjski prireja že vrsto let spominsko zborovanje v počastitev 19 borcem, ki so padli 18. marca 1944 v dolinici blizu vasi. Tako se je tudi v nedeljo, 30. marca, zbralo pred spomenikom, na katerem so vklesana imena 16 borcev italijanske narodnosti in 3 Slovencev, veliko število občanov in borcev iz goriškega, tržaškega in slovenske Istre. Bogat program, ki so ga priredili učenci osnovne šole iz Kostanjevice, pevski zbor in mestna godba iz Nove Gorice so dopolnili govori predstavnikov občinske konference SZDL Nova Gorica, Anpija iz Trsta v slovenščini in italijanščini ter domicilni odbor borcev NOB italijanske narodnosti iz Izole.

MARIO ABRAM

JESENICE

Ocenili so jubilejni pohod na Stol

Pred nedavnim so člani odbora za pohod na Stol na razširjeni seji ocenili izvedbo letošnjega 15. jubilejnega zimskega spominskega pohoda na najvišji vrh Karavank. Kot je bilo poudarjeno, je tudi jubilejni pohod uspel. Izredno obsežno delo je pred samim pohodom opravil odbor za pohod, ki deluje v okviru koordinacijskega odbora planinskih društev jeseniške občine in občinskega odbora ZZB NOV Jesenice. Na pomoč so tudi tokrat priskočile druge organizacije s finančnimi sredstvi, člani planinskih društev, borcevskih organizacij, predstavniki JLA in drugi.

Kot uspešen je bil ocenjen tudi sam pohod. »Temna« senca je edinole padla drugi dan pohoda, ko se je na pobočju Stola zgodilo več nesreč pohodnikov. Kot je bilo ugotovljeno, so se zgodile zaradi nediscipline posameznikov, pa tudi na splošno je bila letošnja disciplina pohodnikov zelo slaba.

Na omenjeni razširjeni seji so navzoči kasneje v razpravi poudarili velik pomen pohoda kot družbenopolitične manifesta-

cije, združene z negovanjem tradicij NOB in predvsem krepitve telesne pripravljenosti in premagovanja naporov v okviru koncepta ljudske obrambe in družbene samozasčite.

Dotaknili so se tudi letošnjih nesreč in ob tem skupaj s člani GRS in alpinisti zavzeli stališče, da bo na prihodnjih pohodih predvsem treba izboljšati disciplino posameznikov in uvesti boljšo vodniško službo. Ob tem pa bo seveda treba tudi več organizacijskih sprememb, o tem pa bodo obširneje spregovorili člani odbora za pohod na Stol na naslednji seji.

JANKO RABIĆ

CELJE

Partizanske poti

Na področju celjske regije deluje meddruštveni odbor planinskih društev Savinjska. Delo društev je zelo usmerjeno v prenašanje tradicij NOV. To nam potrjuje že letošnje leto. Do sedaj sta bila organizirana dva pohoda po poteh NOV. Že četrto leto je bil organiziran pohod v čast Pohorskega bataljona na Osankarico s preko 300 udeležencev. Pohod na Dobrovlje je bil organiziran prvič, pa vendar je bilo 276 udeležencev.

Osemnajstega maja bo pohod k bolnišnici Travnik. Organizator pričakuje, da bo tudi letos množica planincev obiskala to znano partizansko bolnišnico v Zgornji Savinjski dolini.

Zabeležena je bila množična udeležba na različnih republiških pohodih. To je samo ena dejavnost. Drugih oblik dela je še veliko.

FRANC JEŽOVNIK

JESENICE

Aktiv Jeseniškobohinjskega odreda

V petek, 28. marca je bil na Jesenicah ustanovni sestanek aktiva Jeseniškobohinjskega odreda. Zaradi lažjega sodelovanja vseh borcev te enote so namreč ustanovili aktive v Bohinju, na Bledu v Gorjah, Radovljici, Jesenicah, Ljubljani in Postojni.

Navzoče je pozdravil Gabrijel Divjak, ki je podal poročilo o delovanju odbora odreda. Za operativno delo so izbrali odbor aktiva, katerega predsednik bo Gabrijel Divjak, člani pa Stojan Valodi, Jože Dreša, Milče Smagin, Jože Kralj in Cveto Rolc. Sedež aktiva bo pri občinskem odboru ZZB NOV Jesenice. Predsednik odbora odreda Ivan Leban je med pozdravnimi besedami poudaril, da so aktivni potrebni zato, da so borci med seboj povezani. V minulemu letu so zabeležili več uspehov njihovega plodovitega delovanja. Tako se je po tej enoti poimenovala osnovna šola v Kranjski gori. V bohinjski Srednji vasi so poimenovali pionirski odred s tem imenom. Vse to je koristen prispevek k oživiljanju tradicij NOB in še posebej te enote, ki je delovala na tem področju. Organiziranost aktiva je bila potrebna tudi zaradi boljše evidence. To se je konkretno pokazalo, da je bilo lani evidentiranih 530 vseh živih borcev, letos pa jih je že 620. V Celju so naročili značke, ki jih bodo v prihodnje prodajali. Letos bodo skupno z osnovno šolo počastili spomin sedmih padlih 1. čete I. bataljona na Jerebikovcu. Nadaljevali bodo z zbiranjem slik te enote in jih uredili v posebnem albumu. Knjiga o Jeseniškobohinjskem odredu je razprodana. Avtor Mile Pavlin je obljubil, da bi jo v dveh, treh letih dopolnil in pripravil za novo izdajo. Zato je Ivan Leban pozval borce, da povedo spomine in dopolnijo sedanje pomanjkljive strani te knjige.

BRANKO BLENKUŠ

Del udeležencev prvega sestanka aktiva Jeseniškobohinjskega odreda.

Gradnikovci

Sedemintridesetletnica ustanovitve 3. SNOUB Ivana Gradnika je 10. aprila 1980. V zvezi s to obletnico bo spominsko srečanje gradnikovcev v soboto, 12. aprila ob 10. uri v kasarni narodnega heroja Janka Premrla-Vojka v Vipavi.

Vabljeni!

Domicilni odbor,
poveljstvo garnizona Vipava.

Obvestilo

Zveza združenj borcev NOV Hrvatske obvešča nekdanje internirance iz koncentracijskega taborišča Jasenovac, da bo dne 20. aprila 1980 ob 10 uri svečana manifestacija ob praznovanju 35. obletnice preboja internirancev iz taborišča Jasenovac.

Na svečanost vabijo zlasti preživele internirance, njihove svojce, mladino in vse druge državljane.

Vabilo

Po programu dela domicilnih odborov 1. in 2. prekomorske brigade bomo postavili spominsko obeležje (ploščo) v Drvarju. V Drvar je 23. januarja 1944 z otoka Visa prispelo več kot 1700 borcev prve in druge prekomorske brigade. Spominsko ploščo bomo postavili preživeli borci 1. in 2. prekomorske brigade v spomin na prihod v Drvar, takratni sedež vrhovnega štaba NOV Jugoslavije.

Slovesno odkrivanje spominskega obeležja bo 25. maja 1980 ob 9. uri v Drvarju. Govoril bo narodni heroj Jugoslavije Stane Bobnar, vojni politični komisar 1. 2. in 3. prekomorske brigade. V izvedbi kulturnega programa bodo sodelovali mladinci in mladinke iz Drvarja. SLAVNIK iz Koprja organizira petdnevni avtobusni izlet v Drvar in obisk Bihaća, Jablanice, Mostarja, Gradaca, Korčule in Zadra. Avtobus bo predvidoma peljal (če bo dovolj prijav) na relaciji: Nova Gorica-Ajdovščina-Postojna-Ilirska Bistrica-Rupa; Nova Gorica-Stanjel-Sežana-Kozina-Rupa in Piran-Izola-Koper-Kozina-Rupa. Če bo dovolj prijav, bo avtobus peljal tudi na relaciji: Tolmin-Idrija-Kalce-Postojna-Ilirska Bistrica-Rupa.

Odhod avtobusov iz Nove Gorice, Pirana, Tolmina bo 24. maja 1980 (sobota) ob 6. uri zjutraj, iz Tolmina pa bo odhod avtobusa predvidoma ob 5. uri zjutraj.

Izletniki si bodo ogledali: muzej 1. zasedanja AVNOJ v Bihaću, muzej 25. maja v Drvarju, muzej v Jablanici, osrednji spomenik NOB v Mostarju, spomenik Bogdanu Viskiću v Gradacu in druge znamenitosti krajev, ki jih bomo obiskali.

Za prevoz z avtobusi (skupaj 1770 kilometrov), hrano i prenočišče bo vsak posameznik prispeval 2680 dinarjev. Nosilci partizanske spomenice 1941 imajo popust 560 dinarjev (imajo brezplačno vožnjo) in vojaški invalidi 420 dinarjev (imajo 75 odstotkov popusta pri prevozu), če dostavijo knjižice za znižano vožnjo (spomeničarji pa kupon za brezplačno vožnjo).

Prijave za izlet bodo sprejemali na sedežih občinskih odborov ZZB NOV vseh primorskih občin do 10. maja 1980. Vplačila naj nakažejo na naslov: SLAVNIK, Koper, Kidričeva 44 na žiro račun: 51400-601-10308 »za izlet v Drvar«, prav tako do 10. maja 1980.

Prijave in vplačila za tiste izletnike, ki živijo izven primorskih občin, pa bo sprejemal neposredno SLAVNIK, Koper (isti naslov in žiro račun). Potrebne informacije lahko dobite na sedežih občinskih odborov ZZB NOV in pri vodji izrednih prevozov Slavnikova tovarišici Ivici Zupan (telefon 066/22-660).

Priporočamo borce 1. in 2. prekomorske brigade ter svojcem padlih in po vojni umrlih borcev, da se udeležijo izleta in odkritja spominskega obeležja v Drvarju.

Prav tako vabimo vse borce prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot, borce NOVJ in aktiviste OF, da se tudi oni udeležijo petdnevnega izleta in odkritja spominske plošče v Drvarju.

Poizvedbe o padlih borcih NOV na Mežaklji

Občinski odbor ZZB NOV Jesenice namerava skupno z občinskim odborom ZZB NOV Radovljica ob letošnji 35-letnici osvoboditve postaviti spominska obeležja padlim borcem na območju Mežaklje, ki na dosedanjih obeležjih še niso napisani.

Pri tem je mišljeno severnovzhodno območje Mežaklje do ceste na Ravne. Za ostali del Mežaklje ti podatki še niso zbrani.

Odločili smo se, da bi nova obeležja postavili na Obranci, na Zakopih in mogoče tudi na Ravnah. Po dosedanjih podatkih so padli na Obranci in v bližini:

1. Viktor Arzenšek iz Javornika, borec Cankarjeve čete, padel 1. avgusta 1941
2. Ferdo Koren iz Javornika, borec Cankarjeve čete, padel avgusta 1941
3. Jože Čufar iz Jesenic, borec Jeseniške čete, padel 1. maja 1942
4. Ciril Tavčar iz Jesenic, borec Jeseniške čete, padel 11. junija 1942
5. Rajko Kelih iz Javornika, borec grupe VDV čete, padel 5. septembra 1944

Na Trati:

6. Matevž Mandeljč – Miha s Krnice, borec 2. bataljona GO, padel 19. marca 1943

7. Stanko Ambrožič iz Spodnjih Gorij, kurir enote padel leta 1944

V Zgornjem Lomu:

8. Marija Petek z Jesenic, na poti k partizanom padla 21. aprila 1944

9. Julijan Stanič s Kanala (morda Kranja), borec Jeseniško-bohinjskega odreda, padel 16. oktobra 1944

10. Valentin Kunstelj s Kranja, borec Jeseniškobohinjskega odreda, padel 16. februarja 1945

11. Janez Terseglav z Blejske Dobrave, borec Jeseniškobohinjskega odreda, padel 16. februarja 1945

Na Ledenici:

12. Franc Biol z Bleda, borec 2. bataljona Gorenjskega odreda, padel 20. aprila 1943

13. Miloš Božičnik-Pik, borec 2. bataljona Gorenjskega odreda, padel 20. aprila 1943

14. Peter Pristov-Drago, borec 2. bataljona Gorenjskega odreda, padel 20. aprila 1943

Na Zakopih:

15. Slavko Oman z Javornika, borec Jeseniške čete, padel 20. septembra 1941

16. Peter Dežman z Dupelj, na poti k partizanom padel 25. novembra 1943

17. Slavko Markovič z Jesenic, na poti k partizanom padel 25. novembra 1943

18. Jože Ravnik z Bohinjske Bistrice, obveščevalec VOS, padel 25. novembra 1943

Ob vdoru Prešernove birgade na Jesenice so pri vrnitvi padli:

19. Franc Bevc z Reten pri Trziču, borec Prešernove brigade, padel 20. julija 1944

20. Vojislav Crnjanski iz Beograda, borec Prešernove brigade, padel 20. julija 1944

21. Jurij Palhartinger z Bleda, borec Prešernove brigade, padel 20. julija 1944
22. Franc Volčič z Gorenjske vasi pri Ratečah, borec 1. čete 1. bataljona Prešernove brigade, padel 20. julija 1944

23. Vinko Frčelj z Zgornjih Laz, borec Jeseniškobohinjskega odreda, padel 30. septembra 1944

24. Matevž Frelih z Jesenic, borec Jeseniškobohinjskega odreda, padel 30. septembra 1944

Prosimo vse borce navedenih enot, da nam pošljete manjkajoče podatke za vse navedene in za vse tiste, ki jih v pregledu ni.

Podatki naj vsebujejo priimek in ime, ilegalno ime, čas in kraj rojstva, kje je živel pred vstopom v NOV, kateri partizanski enoti je pripadal, ko je padel, kakšen položaj je imel, čas in kraj smrti, naslov še živih sorodnikov.

Če je možno dodati k navedenim podatkom še opis dogodka oziroma vzroka smrti, bomo še posebej hvaležni.

Vse podatke pošljite, prosimo, na naslov: Občinski odbor ZZB NOV Jesenice, Titova 86, 64270 Jesenice.

Prodaj hišo v Medulinu, Biškupija 42. Informacije na telefon (045) 22-552

STE V STISKI S ČASOM?
KUPILI BI, PA SE NISTE NAŠLI, KAR ŽELITE
in
RADI BI VES NAKUP OPRAVILI HKRATI...

VSE TO IN ŠE NEKAJ VEČ
BOSTE ZLAHKA IN HITRO UREDILI,
ČE BOSTE OBISKALI
VELEBLAGOVNICE

N nama

v Ljubljani, Škofji Loki, Cerknem, Kočevju, Slovenj Gradcu, Ravnah na Koroškem in
Žalcu

KI VAM OMOGOČAJO:
- IZBIRO BLAGA, KI JE VEČJA, KOT DRUGJE,
- PREDNOST, DA BOSTE VSE, KAR POTREBUJETE, NAŠLI V ENEM PRO-
STORU,
ZATO BO NAKUP
v
VELEBLAGOVNICAH

nama

vselej
HITER, DOBER in POCENI.

ABC
6

Trgovska delovna organizacija GOLICA
Jesenice s temeljnimi organizacijami DE-
LIKATESA, ROŽCA in ZARJA se priporo-
ča za obisk v svojih poslovalnicah.

Trgovsko podjetje

MERKUR

VELEŽELEZNINA KRANJ

- prodaja na debelo
- prodaja na drobno
- zunanja trgovina
- V svojih skladiščih in prodajalnah vam nudimo veliko izbiro kovinsko-tehničnega blaga in blaga za široko potrošnjo
- ugoden nakup
- solidna postrežba
- strokovni nasveti

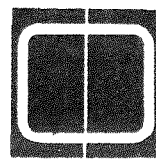
ELEKTRONABAVA

specializirano trgovsko, izvozno-uvozno podjetje z elektrotehničnim materialom, p. o.
LJUBLJANA - Titova 40

Predstavništva: Beograd, Čačak, Maribor, Novi Sad, Novo mesto, Osijek, Rijeka, Zagreb
Nudi pod ugodnimi pogoji elektrotehnični material in opremo vseh jugoslovanskih proizvajalcev.
Izvaža in uvaža ves elektrotehnični material in opremo ter opremo za industrijo.

almira
modne pletenine
Radovljica

- gradi in projektira stanovanja, industrijske hale, industrijske in poslovne objekte, VVU, šole, trgovske in gostinske objekte, zdravstvene ustanove, turistično-rekreativne objekte
- uporablja novo tehnologijo pri gradnji stanovanj
- uspešno in solidno izvaja investicijska dela tudi v tujini

gradbeno
industrijsko podjetje
OBNOVA
n.s.o.
ljubljana titova 39

- TOZD SPLOŠNE GRADNJE
- TOZD MONTAŽNE GRADNJE
- TOZD GRADBENI ELEMENTI
- TOZD STROJNI OBRATI
- TOZD PROJEKTIVNI BIRO
- DS SKUPNE SLUŽBE

ELITNA KONFEKCIJA »NOVOST«

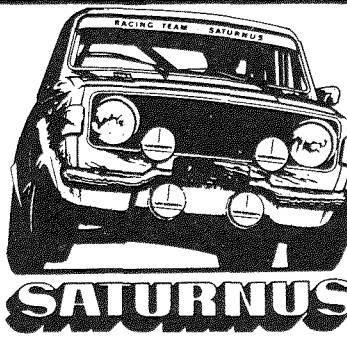
IZDELUJE ŽENSKO MODNO
KONFEKCIJO.

»Murka« Lesce
se priporoča za obisk v
svojih poslovalnicah.

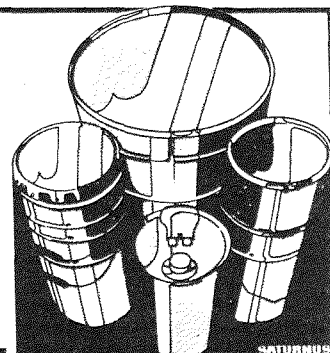

**sozd Industrijska
montažna podjetja**

**PROJEKTIRANJE
INDUSTRIJSKI IZDELKI
MONTAŽA
INŽENIRING**

TOZD Tovarna embalaže:
izdelovanje embalaže vseh vrst,
tiskanje, lakiranje,
izdelovanje plakatov in napisnih ploščic,
izdelovanje prešanih in pločevinastih izdelkov;
TOZD Tovarna avtoopreme:
izdelovanje svetlobne in druge opreme za vozila,
izdelovanje predmetov iz plastičnih mas
in umetnih smol,
preizkušanje svetlobne opreme;
TOZD Orodjarna in vzdrževanje:
izdelovanje orodij, strojev in naprav,
opravljanje raznih vzdrževalnih del za
delovno organizacijo in druge naročnike.

hotel grajski dvor

RADOVLJICA — JAGOBELJKA
Telefon: 064-75-085 Pošta: Prešeta 44
Teleks: 345-40-ya lesce

HOTEL GRAJSKI DVOR RADOVLJICA

Ko boste potovali po Gorenjski, vas vabimo, da
se ogasite tudi pri nas. Želimo vas solidno
postreči in upamo, da vam bo všeč.

OBERTNO PODJETJE
KNJIGOVEZNICA TISKARNA RADOVLJICA
Kolodvorska 1 Tel.: 75-095 75-295

KNJIGOVEZNICA TISKARNA RADOVLJICA
PRIPOROČA CENJENIM STRANKAM
SVOJE TISKARSKE IN KNJIGOVEŠKE
STORITVE.

SLOVENSKE
ŽELEZARNE

ŽELEZARNA JESENICE

ŽELEZARNA JESENICE
64270 Jesenice, Cesta železarjev 8

telefon: (064) 81-231, 81-341, 81-
441; telegram: Železarna Jesenice,
teleks: 34526 ZELJSN

Združena lesna industrija Tržič

Združena lesna industrija Tržič, priznana in
poznana DO po izdelkih omarastega in oblazi-
njenega pohištva, embalaže, palet in stenskih
oblog, vas vabi v salon pohištva »DETELJICA«
v Bistrici pri Trzinu, kjer vam nudi poleg svoje-
ga, tudi proizvodne programe »ALPLES, LIP
BLED«, talne obloge, svetila in zavese.

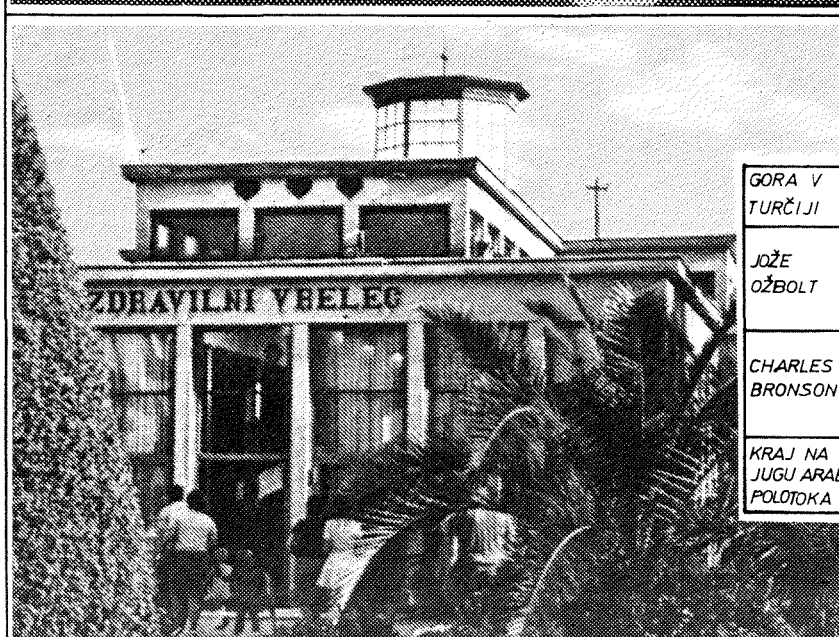
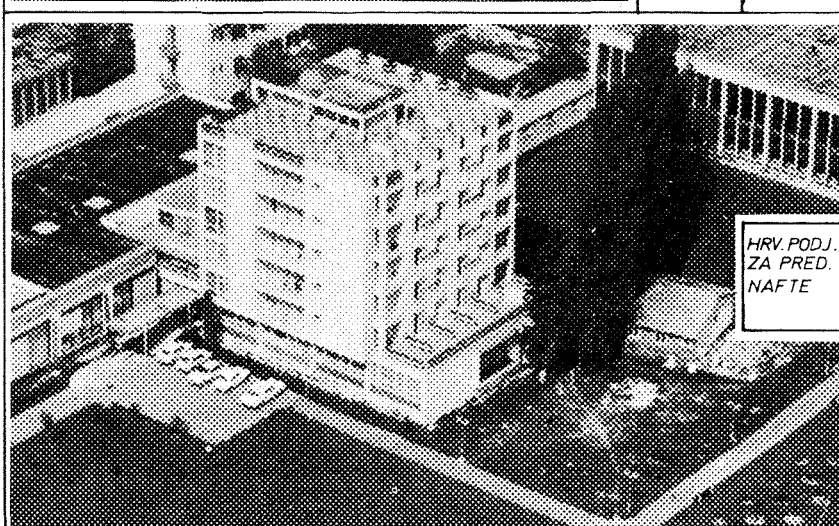
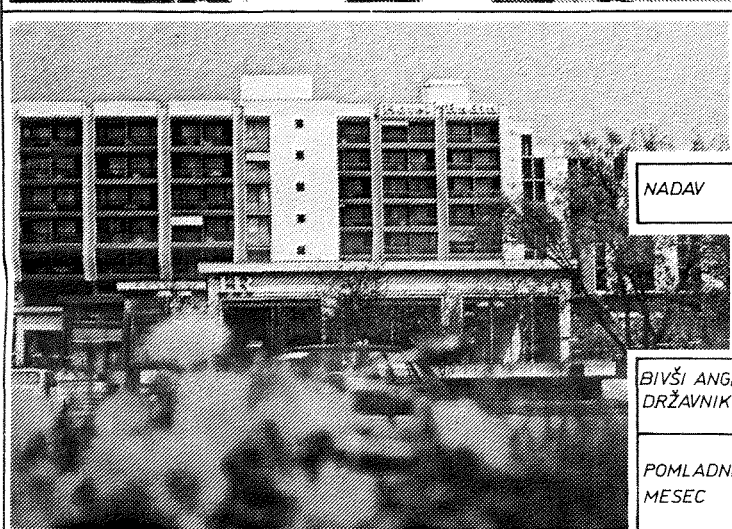
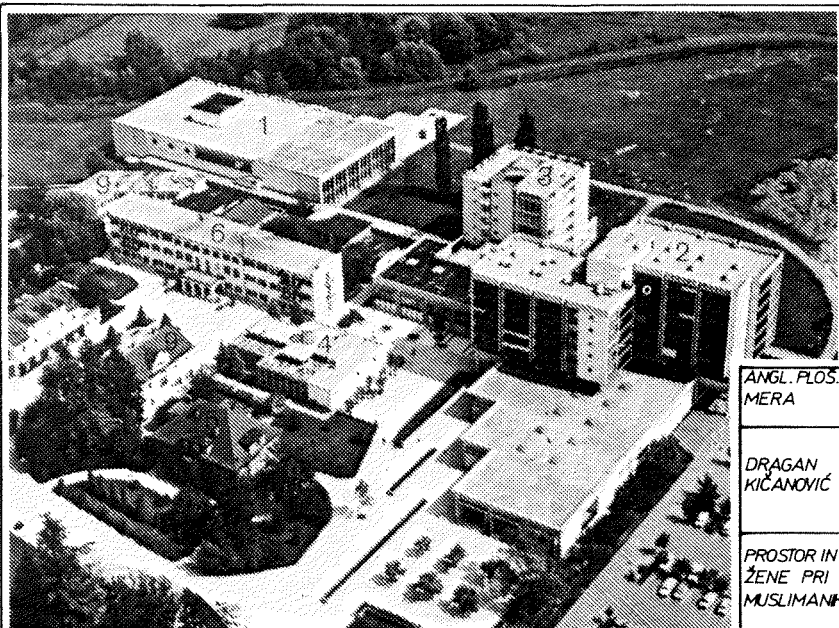
NAGRADNA KRIŽANKA »RADENCI – TRI SRCA«

Razpis nagradne križanke

OZD Zdravilišče »Radenska« Radenci poklanja našim bralcem to nagradno križanko in se priporoča za obisk v svojih naravnih zdraviliščih. Rešitve te nagradne križanke pošljite na naslov: UPRAVA ČASOPISA TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana in spodaj levo pripišite »križanka Radenci – TRI SRCA«, najkasneje do 30. 4. 1980. Žreb bo razdelil tri nagrade iz knjižnega programa Založbe BOREC. Obilo sreče pri reševanju križanke vam želim

uredništvo in uprava TV-15.

uredništvo in uprava TV-15.

[illegible]

Branko Blenkuš

Podoficirska šola 4. operativne cone

1

Okupacija in kapitulacija Jugoslavije leta 1941 tudi svobodoljubnih Slovencev nista našli nepripravljenih. Odzvali so se klicu Osvobodilne fronte in s simpatijami podprli njen program. Po vsej Sloveniji so se oblikovale partizanske enote, ki so morale rušiti komunikacijska sredstva, industrijske in energetske naprave ter vire in z nenadnimi napadi onesposobljati sovražnika. V partizansko vojsko so stopali prostovoljci pa tudi mobiliziranci. Med njimi, posebno med mlajšimi, je bilo veliko takšnih, ki še nikoli prej niso imeli puške v rokah. Komandni kader se je vzgajal in rasel v boju s sovražnikom. Uspehi v bojih so bili v glavnem posledica predanosti, hrabrosti in posebnega načina partizanskega bojevanja.

Vrhovno poveljstvo Jugoslavije in glavna poveljstva so takoj v začetku boja začela skrbeti, da bi se čim več borcev NOV in POJ usposabljal v vojaških veščinah. Pri vrhovnem štabu, glavnih štabih, v okviru korpusov ter con so zato že zgodaj začeli organizirati vojaške tečaje in šole.

Vsaka pokrajina v Sloveniji ima svojo zgodovino partizanskega bojevanja, ki ga je vodil Glavni štab Slovenije. Štajersko so Hitler in njegovi pajdaši imeli za »najbolj nemško«, in so jo kmalu priključili velikemu rajhu. Toda izkazalo se je, da so se zelo motili. Že v letu 1941 so se tudi tu pojavili prvi partizani. Pohod 14. divizije na Štajersko je dvignil v boj proti okupatorju vso Štajersko, del Koroške in predel od Save do Kamnika. Kljub precejšnjim izgubam v teh enotah so jo novi borci večali in krepili. Sestavljali so jo Tomšičeva, Šercerjeva in brigada Mirka Bračiča. Ob njej pa sta bili še dve samostojni brigadi, Šlandrova ter Zidanškova. Od Kamnika in Domžal ter na jugu do Save, na severu do Menine, na vzhodu pa do Celja je deloval Kamniško-zasavski odred. Na Kozjanskem je bil Kozjanski odred, na Pohorju Pohorski odred in na Koroškem Vzhodnokoroški odred.

Takoj po ustanovitvi odredov so tako kot drugod tudi na Štajerskem in Koroškem posvečali vso skrb urjenju borcev. Za najboljše med njimi so v okviru 4. operativne cone v odredih organizirali razne, predvsem pa pehotne tečaje. To lahko ugotovimo v ohranjenih dokumentih. Štab 4. operativne cone je 30. septembra 1943 poslal poročilo s položaja Glavnemu štabu NOV in POS. V njem je zapisano: »Pri štabu 4. operativne cone smo organizirali pešadijski in minerski tečaj, ki bosta zaenkrat odgovarjala našim potrebam. Podpis-politkomisar Ciril Ribičič, komandant Franc Poglajen-Kranjc.«

V partizanske enote je prihajalo vedno več novih borcev. Potreben je bil komandni kader, in zato so pri štabu 4. operativne cone organizirali podoficirsko šolo. V poročilu Glavnemu štabu Slovenije so 29. januarja 1944 sporočili, da je bil prvi tečaj podoficirske šole pri štabu cone od 26. novembra do 7. decembra 1943. Naslednji tečaj naj bi bil februarja. Od prvega tečaja pa do časa, ko so poslali poročilo, niso mogli imeti podoficirskih tečajev, ker niso imeli predavateljev. Ovirale so jih tudi nemške ofenzive. V dopisu so tudi prosili za dva predavatelja. Poročilo sta podpisala politkomisar Ciril Ribičič in komandant Franc Poglajen.

Ob takšnem sodelovanju 4. operativne cone z Glavnim štabom Slovenije so podoficirsko šolo po aprilu 1944 temeljiteje organizirali. Komandant je postal kapetan Miha Avšič, ki je prišel iz Tomšičeve brigade, kjer je bil operativni oficir. Tovariš Miha Avšič je izhajal iz slovenske oficirske družine Avšičev, ki se je opredelila za NOB. Na nasprotni strani je bila Rupnikova oficirska družina bivše jugoslovanske vojske, ki je zašla na izdajalsko pot, k belogardistom. Za komisarja podoficirske šole so imenovali Bojana Škrka iz Ljubljane, ki je prišel na Štajersko s 14. divizijo. Prekalil se je v bojih na njenem zelo znanem pohodu. V Šercerjevi brigadi je bil namestnik politkomisarja.

Takoj sta začela z organizacijo petih tečajev: za pehoto, minerski tečaj, obveščevalni, intendantski tečaj in tečaj za zveze. Najprej sta morala poiskati predavatelje in pripraviti razpis za izbor slušateljev. Oboje so izbrali po operativnih enotah 4. operativne cone. Nekaj predavateljev je poslal tudi Glavni štab NOV in POS.

Prvi pehotni tečaj podoficirske šole 4. operativne cone

Prvi tečaj tako reorganizirane podoficirske šole se je začel maja leta 1944 na Moravškem. Najprej so imeli samo oddelek za vzgojo pehote. Poleg komandanta in komisarja šole je predaval tudi podporočnik Ivan Kranjc, ki je ta čin dobil v bivši jugoslovanski vojski.

Ta tečaj so zaključili junija 1944, ko se je začel prvi inženirskotehnični oziroma minerski tečaj. Odsek za kadre pri 4. operativni coni je poročal o organizaciji podoficirske šole oddelku za kadre pri Glavnem štabu NOV in POS. Poročali so, da imajo tečaj za pehoto, inženirskotehnični tečaj (minerski) in že drugi tečaj za pehoto, ki naj bi ga zaključili okrog 1. junija. Prvi tečaj za pehoto je bil pred reorganizacijo.

(Se nadaljuje)

Nagrade Staneta Žagarja so veliko priznanje za

Koristno pedagoško in družbeno delo

Izobraževalna skupnost Slovenije je v skupščini SRS podelila najvišja družbena priznanja Žagarjeve nagrade sedmim pedagoškim delavcem, dvema osnovnima šolama ter reviji **Otrok in družina** za delo v predšolski vzgoji, osnovni šoli, usmerjenem izobraževanju in pedagoški publicistiki.

Po proletarskem učitelju Stanetu Žagarju so dobile ime nagrade in priznanja, ki jih vsako leto podeljujejo najbolj uspešnim na vzgojnoizobraževalnem področju.

Iz slavnostnega govora predsednice republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje Majde Poljanškove ob letošnji podelitvi Žagarjevih nagrad:

Tisoči slovenskih učiteljev in vzgojiteljev v na videz neopaznih delcih oblikujejo in grade nov svet, novo družbo in sebe.

Uresničevanje zastavljenih družbenih smotrov in nalog ter kvalitetna uveljavitev vsebinskih in sistemskih sprememb na vseh področjih terja od učiteljev današnjega časa poleg poglobljenega strokovnega znanja in stalnega izpopolnjevanja ter zavzetosti za uveljavljanje revolucionarnih sprememb v družbeni vlogi vzgoje in izobraževanja tudi izreden posluh za resnične današnje in prihodnje potrebe svojega okolja, za razvijanje in poglobljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov ter za povezovanje z delovnimi ljudmi in skupno načrtovanje razvoja, kar bo šele omogočilo uveljavitev vzgoje in izobraževanja kot enakopraven in soodgovoren del združenega dela.

Bolj kot kdajkoli nam je potreben in dragocen prispevek družbeno in samoupravno angažiranega učitelja, ki zna, tako kot nekoč revolucionar in učitelj Stane Žagar, povezati ljudi svojega okolja v skupni akciji za materialni in duhovni napredek, za uveljavljanje humanih odnosov in varovanje pridobitev socialistične revolucije ter povezati svoje strokovno znanje in ustvarjalnost v celoto prizadevanj za razvoj in napredek vsakega koščka naše dežele in ljudi vse naše samoupravne skupnosti.

uspehe pri delu na vzgojnoizobraževalnem področju

Stane Žagar

Narodni heroj je, še pogosteje pa ga srečamo pod nazivom proletarski učitelj.

Rodil se je 19. februarja 1896 na Žagi pri Bovcu materi učiteljici in očetu, ki je kupoval les in ga žagal ob pritoku Soče. Ko se je z družino preselil v Solkan pri Gorici, ga je pritegnilo goriško učiteljske. Stane je bil razočaran nad učenim programom, ki je bil daleč od stvarnega življenja. Zahajal je med delavce. Jože Srebrnič ga je seznanjal z marksistično literaturo. Tako je že mlad razglašal socialistične ideje.

Mobilizirali so ga v avstroogrsko vojsko. Upri se je nehumane ravnanju oficirjev s podrejenimi vojaki. Dve leti je preživel na fronti proti Italiji. Po razpadu monarhije je kot prostovoljec odšel branit Koroško. Šele oktobra 1919 se je lahko ponovno posvetil učiteljskemu poklicu. Pristopil je v stranko komunistov. V Leskovcu pri Krškem se je upri reakcionarni duhovščini, in zato je bil kazensko premeščen na Gorje pri Bledu, od tam pa na dvoodelno šolo na Dobrovo pri Kropi. Poskušal je vzgojiti aktivne borce proti narodnemu zatiranju, razrednemu izkoriščanju in zaostalosti na vseh področjih. Zavzemal se je za novo, delovno šolo, vedel pa je, da take šole ne bo brez nove družbe. Žagarjeva šola se je odlikovala po tem, da so učenci v njej spoznavali stvarni svet in družbo po demokratičnih in aktivnih učnovzgojnih metodah.

K njemu so našli pot mali kmetje in pozimi 1925 je ustanovil prvi kmetijski tečaj. V pevskem društvu Vodice je omogočil ljudem razpravljanje o družbenih vprašanjih. Ure daleč so prihajali ljudje v njegovo večerno šolo. Med najbolj osveščeni je pridobil pripadnike za dejavnost v ilegalni partiji. Potem je postal član CK KPS. Reakcija je njegovo delo budno spremljala, vendar mu protidržavne dejavnosti niso mogli dokazati.

Dvaindvajsetega julija 1941 je postal član glavnega poveljstva partizanskih enot. Poslali so ga na Gorenjsko, da sproži vstajo. Nastala je Jelovska četa. Stanko je pripravil napad na begunjske zapore za osvoboditev jetnikov in v ta namen sta nastala Storiški in Cankarjev bataljon. Za načrt je izvedel okupator in se na Jelovici spopadel s Cankarjevim bataljonom. Ta se je potem nastanil na osvobodeno ozemlje v Dražgošah, ki ga je Žagar imenoval Dražgoška republika. Po umiku iz Dražgoš je razposlal manjše partizanske enote po Gorenjski, da bi laže prezimile, sam pa je ostal v Selški četi. Po izdaji je bil marca 1942 s Selško četo obkrožen pri Crngrobu. Nekaterim je uspelo prebiti obroč, Stane pa je s štirinajstimi tovariši ostal na bojišču.

Pokopan je na Srednji Dobravi.

Letošnji nagrajenci

Milka Pogačar

MILKA POGAČAR je prejela Žagarjevo nagrado za izredno pomembno delo pri razvoju vzgoje in varstva predšolskih otrok. Nепrestano se zavzema za modernizacijo vzgojnega dela, za povezavo z osnovnimi šolami in ni manj za strokovno ter družbenopolitično izobraževanje vzgojiteljskega kadra.

MILENA KOKOTEC je bila nagrajena za svoje obsežno nesebično pedagoško delo in povezovanje šole s krajem. Partizanska učiteljica je postala februarja 1944. Zadnjih sedemnajst let uči na šoli Kopani, podružnični šoli osnovne šole Luisa Adamiča iz Grosupljega.

Milena Kokotec

VIDI BLAŽKO pomeni Žagarjeva nagrada priznanje za njeno dolgoletno vzgojnoizobraževalno delo, v katerem je svojo srečo prenašala na učence, starše in sodelavce. Svojo ustvarjalno pot je začela kot partizanska učiteljica leta 1943 v svoji rojstni vasi Selo na Vipavskem. Od leta 1973 poučuje v Mirnu pri Novi Gorici.

Vida Blažko

STANE KRANJC je prejel Žagarjevo nagrado zaradi izjemnega osebnega prispevka k oblikovanju in uveljavljanju samoupravne šole na Slovenskem. Uspel je uveljaviti marksistično idejno zasnovanost, humanizem in nujnost povezovanja teorije s prakso pri pouku.

Stane Kranjc

Dr. MARJAN ŽAGAR je zaslužil Žagarjevo nagrado z uvajanjem mladih v znanstvenoraziskovalno delo. Vse od mladih nog, ko je leta 1937 postal član SKOJ pa ves čas narodnoosvobodilnega boja do danes, ko poučuje na oddelku za geografijo filozofske fakultete, je njegovo življenje povezano z vzgojnoizobraževalnim delom.

Dr. Marjan Žagar

SEVERIN GOLMAJER je prejel Žagarjevo nagrado za izjemen prispevek k razvoju železarskega izobraževalnega centra na Jesenicah, predvsem pri organizaciji tehničnega pouka za center srednjih šol na Jesenicah ter razvijanju funkcionalnega izobraževanja.

Severin Golmajer

FRANC FISTER je prejel nagrado za življenjsko delo pri krepitvi in uveljavljanju osnovne šole. Učiteljeval je po raznih šolah Slovenije vse od leta 1943. Zadnjih 25 let pred upokojitvijo je vodil osnovno šolo v Bohinjski Bistrici.

Franc Fister

Revija OTROK IN DRUŽINA prejme Žagarjevo priznanje za pomemben prispevek k vsestranskemu oblikovanju naše zavesti in prakse o vzgajanju otrok, ki jim je treba nuditi čim bogatejšo otroštvo. Revija izhaja danes v 22.000 izvodih.

OSNOVNA ŠOLA 7. MAJ DOBROVA je zaslužila priznanje s svojo uspešno dejavnostjo na področju razširjanja ideje celodnevne šole. Je ena prvih slovenskih osnovnih šol, ki je v šolskem letu 1974/75 prešla na celodnevno organizacijo življenja in dela šole. V celoti uresničuje geslo: »šola za delo, za samoupravljanje in družbeno življenje«, saj je tesno povezana z življenjem kraja in krajan.

OSNOVNA ŠOLA KATJA RUPENA Novo mesto je prejela Žagarjevo priznanje za uspehe na učnovzgojnem področju pri razvijanju izvenšolskih interesnih dejavnosti ter za vsestransko podružbljanje življenja in dela šole.

Žagarjevo priznanje – vzpodbuda

Osnovna šola Katja Rupena v Novem mestu je ena najbolj dinamičnih, vsestranskih in uspešnih osnovnih šol na Dolenjskem. Sicer pa se v Novem mestu ponajša že s pol tisočletja osnovnega šolstva, obenem pa so v letu 1978 proslavili dvestoletnico novomeške ljudske šole in lani petdesetletnico zgraditve šolskega poslopja osnovne šole Katja Rupena. Šola ima svojo podružnico Mali Slatnik kake štiri kilometre oddaljeno proti Šentjerneju, s štirimi razredi in oddelkom podaljšanega bivanja.

Pogovor z ravnateljem Francem Nahtigalom in njegovo pomočnico Nado Hrovatičevno me je prepričal, da šola ni tekmovala za nagrado, pač pa je vzgajala in izobraževala za življenje. Seveda so veseli Žagarjevega priznanja in jim pomeni vzpodbudo pri zasledovanju ciljev v prihodnje.

»Neprestano se oziramo na pozitivne izkušnje iz preteklosti, vodi pa nas en sam smoter: napraviti šolo sodobno, šolo, v kateri bo otrok začutil sebe,« pravi tovariš ravnatelj. »Pouk je treba približati življenju, stvarjem, ki so pomembne za razvoj družbe in za opravljanje nalog v življenju, ne pa učiti nekaj, kar samo polni spomin. Veliko smo že storili za idejnost pouka in za vzgojo samoupravljalcev. Uspehe je opaziti v samih oddelčnih skupnostih ter pri sestavljanju in uresničevanju programov raznih svobodnih dejavnosti. Mentorjeva vloga je samo usmerjanje. Taka samooktivnost učencev je pravzaprav šola življenja v malem. Toda šola se ne zapira le v ozki krog šolskih prostorov. V zadnjih letih je veliko storila za podružbljanje svoje dejavnosti, za sodelovanje z OZD in krajevnimi skupnostmi ter družbenopolitičnimi organizacijami.«

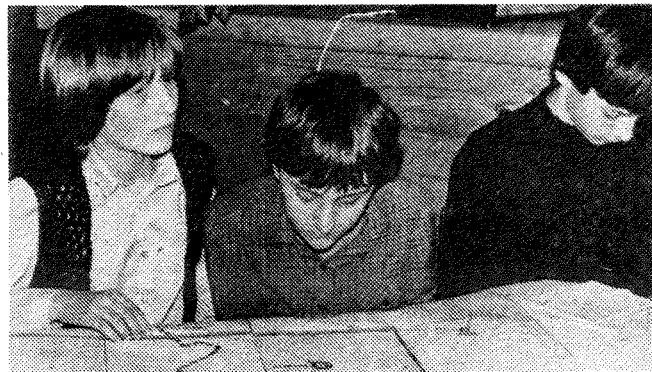
Kot največji dosedanji uspeh navaja tovariš Nahtigal zmanjšanje osipa v zadnjih letih, kar je vsekakor treba pripisati posodobitvi pouka in prizadevnosti strokovnega kolektiva, kar je pravzaprav že tradicija šole. Tovarišica Hrovatičeva pa je omenila nekaj materialnih pridobitev šole: »Če smo hoteli slediti tokovom, smo morali izdelati načrt postopne sanacije šolskih prostorov, izpopolniti opremo ter posodobiti učno tehnologijo. Načrt smo začeli uresničevati v letu 1977. Učenci so dobili dve specialni učilnici za kabinetni pouk fizike in kemije, uredili smo zobno ambulanto, kuhinjo, manjšo telovadnico, garderobo, obogatili šolo z nekaj sodobnimi učnimi pripomočki, pri tem pa nismo pozabili na nekaj preureditev podružnice Mali Slatnik. Izdatno finančno in strokovno pomoč nam je pri tem nudil pokrovitelj šole, tovarna zdravil Krka.«

Šola Katja Rupena namena veliko pozornost rednemu učnemu programu, prav posebno pa še izvenšolski učni dejavnosti. Na šoli deluje 42 različnih krožkov in organizacij, v katere je vključenih več kot 90 odstotkov vseh učencev, ki jih je na šoli več kot 800. Poleg 29 šolskih imajo 19 zunanjih mentorjev.

Pogovor u nekaj učenci, predstavniki šolskega športnega društva, zgodovinskega krožka, pionirske organizacije, kluba mladih tehnikov in foto krožka, je samo izsek celotne podobe preste izvenšolske dejavnosti.

Šolsko športno društvo deluje na šoli že sedemnajst let. Razvilo je trinajst sekcij, med katerimi je največ zanimanja za košarko in atletiko. Prirejajo razna tekmovanja. Košarkarji so bili kar sedem let občinski prvaki. Lani so tekmovali na republiški ravni. Atleti imajo dve sekciji. V teku in skokih v višino pridno beležijo uspehe. »Imamo dobre mentorje, med katerimi je precej bivših učencev naše šole,« pravijo člani izvršnega odbora šolskega športnega društva v sestavi predsednika, tajnika, blagajnika, kronista in fotokroni-

predsednika, tajnika, blagajnika in svojega zastavonošo. »Odred smo prav tako poimenovali po Katji Rupeni, znani aktivistki v Društvu kmečkih fantov in deklet ter organizatorki odpora na Primorskem. Rodila se je v Mirni peči, padla pa je v boju s sovražniki v Ormožu,« pripovedujejo moji sogovorniki. »Zelena straža, zbiranje steklenic, povezava s krajevnimi skupnostmi, sestanki, na katerih lahko tudi mi izrazimo svoja mnenja, vse to spada v naše delo. Kadar je na vrsti solidarnost z otroki, ki živijo v pomanjkanju, se vedno v celoti odzovemo. Zbrali smo denar za šolske torbice in šolske potrebščine, za hrano, zdravila, kupujemo nalepke in značke in s tem pomagamo otrokom iz dežel, kjer ni miru in hrane. V teh zadnjih dneh smo bili

Pionirji osnovne šole Katja Rupena iz Novega mesta smo kurirčkov pošto sprejeli 26. marca. Naše želje se pridružujejo željam številnih pionirjev za čim hitrejšo ozdravitev našega maršala Tita. Kurirčkov torbico smo predali pionirjem iz Bršljina.

Foto in tekst: BRANE PAVLIN
OŠ Katja Rupena Novo mesto

sta, ki dokumentirata delo, propagandista ter gospodarja, ki skrbi za sredstva, dobljena po uspehu od telesno-kulturne skupnosti.

Zgodovinski krožek že deseto leto združuje preteklost s sedanostjo v nepretrgano verigo naše stvarnosti. Kakih trideset učencev je vključenih vanj.

Vsako leto zvedo učenci neposredno od nekdanjih partizanov košček slavne preteklosti. Sicer pa zgodovinarji skupaj z ostalimi šolci skozi vse leto organizirajo posebne skupine pionirjev, ki skrbijo za grobove in spomenike na Marofu, na Cesti herojev in na pokopališču v Ločni. Obenem obiskujejo kraje, ki so znani iz NOB v domači občini in zunaj nje, saj tekmujejo za Znak partizanskih enot. Več kot dvesto pionirjev je že osvojilo srebrni znak PE. Lani so se ob 25. maju udeležili pohoda k Beceletovi jami.

Sedaj se mladi zgodovinarji pripravljajo na 11. srečanje v Ljubljani. Kar šest jih bo sodelovalo. Obenem bodo 27. aprila organizirali šolski kviz na temo narodnoosvobodilnega boja. Pomerilo se bo šest ekip s po tremi tekmovalci iz sedmih in osmih razredov.

Pionirska organizacija je pomemben dejavnik pri vzgoji mladega človeka. Pionirji se z delom v svoji organizaciji učijo snov socialističnega samoupravljanja. Dejavnost pionirjev na osnovni šoli Katja Rupena je zelo raznovrstna. Predsedniki razrednih pionirskih odborov so delegati v odboru pionirskega odbora, ki ima

najbolj zaposleni s kurirčkov pošto.

Letos ustanovljeni klub mladih tehnikov združuje modelarje, fotografe, konstruktorje in prometno skupino, ki so doslej delali ločeno. Na posameznih področjih so že prejeli priznanja. Lani so na zveznem tekmovanju modelarjev dosegli drugo mesto.

Foto krožke ne omenjamo nazadnje zato, ker bi podcenjevali njegovo delo. Nasprotno! Saj slovijo po že kar strokovnih dosežkih na svojem področju in fotografirajo za več časopisov. Imajo tri skupine, sestavljajo pa jih učenci petih, šestih in sedmih razredov. Najprej se seznanijo s teorijo, v temnici pa razvijajo veščine dobrega fotografa. Pripravljajo razstave najprej na šoli, da fotografije lahko ocenjuje cela šola. Najboljše nagradijo z novim filmom. Več nagrad so že prejeli tudi zunaj šolskega okvira. Sedaj se pripravljajo za republiško razstavo in natčaj, ki ga organizira banka.

Pravkar teče v Novem mestu občinska prireditev Naša beseda. Dramska skupina z osnovne šole Katja Rupena sodeluje z igrice Ostržek, lutkovna skupina s podružnične šole Mali Slatnik pa z lutkovno igrice Mucolin in volk.

»Življenje v Novem mestu nam je všeč. Veliko nam je dala naša šola v teh osmih letih,« pravijo moji sogovorniki, v glavnem mladinci iz osmega razreda, »zato bomo kar s težkim srcem zapustili te tako znane prostore.«

Ziva Drole

Če si že začel korakati, korakaj naprej

Krepka četrtnina mozirskih hribovskih kmetij nima prave prihodnosti. V zadnjih desetih letih se je na dolgo, žalostno pot v dolino odpravilo kar petindvajset gospodarjev s svojimi, da se ne bi nikoli več vrnili nazaj. Je pač tako: zaradi izjemno težkih naravnih pogojev je gospodarjenje tod postalo vse prej kot lahko, s stroji v hribih ne gre, otročad je oddaljena od šol, tam zgoraj je kilogram krompirja dražji.

Mozirski občinski možje stoje pred kruto resnico in pravijo: v Sloveniji bi morali že zdavnaj s prostorskim načrtom opredeliti pomembnost višinskih območij, če to narekujejo obrambni ali pa gospodarski razlogi. Ljudem, ki so pripravljene ostati, bi morali nuditi, kar se le da, jim zagotoviti posojila, nadomestila za višje stroške pri pridelovanju hrane... pospeševati gradnjo in vzdrževanje gospodarskih objektov.

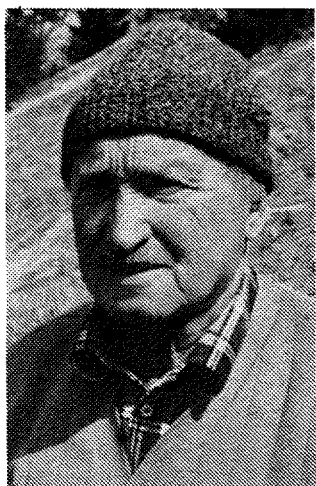
Višinske kmetije prihajajo v navzkrižni ogenj, vsi vse vedo, lepe besede se kotrljajo na nakovalih načrtovalcev, ko bajajo o kmečkem turizmu, vendar je ta kmečki turizem nekakšna neopredeljena gmota želja in hotenja. Sklicevanje na obrambne razloge je dovolj prepričljivo, zgoraj, nad dolinami, kjer se običajno krojijo ti načrti, pa je vse skupaj nekoliko drugače videti.

Koliko je trdnih kmetij na Pohorju, Kozjaku, Bohorju, v cerkljanskih kmetijah, mozirskih planinah, povsod tam, kjer so si partizani podajali kljuko?

Pristotnik, šmiklavški predsednik borčevske organizacije, tega ne vlačí kar tjavendan na svetlo. Sredi tega živi, njegovo spoznanje pa si podaja roke z mojimi, ki sem ga doživel in domislil na popotovanjih. Spoznanja naredi ljudi trezne, nemalo krat pa jih iz treznosti obrnejo navzven. Ivan Pistotnik se obrača. Gornjegrajske razmere ga silijo navzven. Suhoparno poročilo mozirskih občinskih mož premlewa z vseh strani, toda kakorkoli obrne, ni prav. Kakšne pol ure hoda nad Novo Štífto, streljaj nad Šmiklavžem, je bila v eni nekdanjih kmetij partizanska bolnišnica. Tako piše na spominski plošči. Lastnik domačije gradi novo prebivališče in... Kaj neki bo sedaj s staro stavbo? Bo kdo, ki bo skrbel za spomenik, za ta delček naše zgodovine?

Da bi bil to davek napredku, bi rad domislil Pistotnik? Že res, v nedogled pa ne gre takole polagati račune. To so, ljudje, računi, ki jim nekaj manjka. Zavesti ni v tem, seštevek je nič. So stvari, ki smo jih znali ohraniti za vsako ceno. Nikakršnega jadikovanja ne potrebujemo, toda: vse, kar smo storili, je še vedno premalo. Navsezadnje, govorimo že, pa le malo ostane včasih od govorjenja.

Ne moreva mimo zdravstvenega varstva borcev. Le redkokd pod Črničcem ni bil tako ali drugače povezan z vojskujočimi. Pistotnik ne

Ivan Pistotnik

kritizira podolgem in počez, reklo bi se, da opozarja, premišljeno kaže na potrebnost sprememb.

Leta dolgo smo se naučili, da so borci vendarle začeli hoditi v zdravilišča. Zdravstveno stanje teh ljudi nikakor ni dobro. To smo spoznali sedaj, ko deluje že vrsto let široka, nemalokje dobro organizirana mreža borčevskih ambulant, ki opravljajo celostne preglede.

Ljudje, ki so ostali na kmetijah, v teh višinah, toplem domu partizanskih enot, aktivistov, vseh, ki jih je razburkano življenje vojnega časa nosilo mimo, se morajo prilagajati zdraviliščem, a bi moralo biti ravno obratno. Zato ostajajo doma. Največkrat jim ponudimo zdraviliške usluge takrat, ko je na kmetiji treba najbolj zgrabiti za delo. Pistotnik našteva, kdaj bi bilo dobro klicati borce v zdravilišča: morda poleti pa pozno spomladi.

Ostareli kmetje borci polagajo račune, trdi Pistotnik. Zanje smo premalo naredili.

Da se bo treba drugače zasukati, Pistotnik ve. Vedo borci. Stabilizacijo navsezadnje prav oni najbolje razumejo. Ni ga, ki

bi ne bil s srcem in dušo pri tem. Kup stvari so črtali. Vsakdo naj prispeva svoje. Velikopoteznih načrtov v Šmiklavžu in Novi Štífti nimajo, skromnost veje iz možakarjevih besed in njihovih zamisli.

Morda, pravi, bi kazalo postaviti spomenik ali pa manjšo ploščo osebju bolnišnice, ki je padlo januarja 1945 v Šmiklavžu.

Mnogo se je dogajalo v gornjegrajskih hribih, malo se je ohranilo. Vse to bi bilo treba zapisati, pustiti zanamcem. Vzemiva Rihterjevo Ano pod Črničcem, se razživi nekdanji partizan, borec Zidanškove brigade. Tam so se, pri Ani, zbirali prvi partizani, med njimi tudi njen brat. Za narodnoosvobodilni boj tod je to vsekakor zelo pomembno. Dogovorili smo se, da bomo napisali zgodovino našega kota, imenovali poseben odbor, menda so nekoga že določili za to delo, pa nič. Od nikoder ni tega človeka, kot da se je vgreznil v zemljo.

Le redko izluščim iz pripovedovanja kakšen delček njegovega življenja. Govoriva pač o drugem. Zapis postaja bežna skica. Senca resničnosti, ki ji je Pistotnik plačal svoj dolg. Dogajalo se mu je pač kot mnogim. Življenjske poti tistega časa so več ali manj podobne. Človek je postal sumljiv, pa je zato raje pobegnil v gozd.

Kup časopisov v kotu govori sam zase. Pistotnik živi sredi dogajanja, krčevitosti, s katero diha to življenje. Starost? Ne, ni star. Tudi utrujen ni. Nekateri nenehno pozvajo s to besedo. Dejal bi, da tisti, ki stoje ob strani, da drvi voz naprej, da jih pač ne povozi. Če si že začel korakati, korakaj naprej, z drugimi, s časom. Vse ostalo je smrt in dolgočasje.

Petsto ljudi se prevaža sleherni dan mimo njegove hiše, in to je dovolj, da ve, da se je treba boriti. Cesta Druge grupe odredov. Čez Črničec na kamniško stran. V začetku je šlo lepo, asfaltirali so del, zdaj... zdaj je pač slaba, kolikor je ni asfaltirane. Deset, dvanaest kilometrov se že vije skozi črniške hoste in praši smreke. Dobro, če ne bo danes, bo jutri, a zaradi tega ne kaže obupati, vreči puške v koruzo, biti užaljen in jezen na ves svet. Druge je še slabše, zakaj vidimo vselej le samega sebe. Iz takšnega zornega kota se nič kaj dobro ne vidi. Previsoki so plotovi, preskromen razgled.

Milenko Strašek

Varčevanje tudi s – politiki

Spasijo Grahovac, predsednik pokrajinske konference invalidov Vojvodine, vidi možnosti za varčevanje:

– Če bi, na primer, v vsaki od 518 občin, kolikor jih je v Jugoslaviji, zmanjšali število profesionalnih funkcionarjev samo za štiri do pet, bi lahko letno prihranili okoli milijardo dinarjev. To bi bil pomemben prispevek k stabilizaciji, ali ne?

Jaz sem, na primer, že drugi mandat neprofesionalni predsednik ene izmed pokrajinskih konferenc organizacije z 80.000 ljudmi, 340 mestnimi in občinskimi organizacijami, 90 aktivni z 21.000 komunisti, množico delegatov, organov itd. Zakaj tako ne delajo tudi mnogi sedanji profesionalni funkcionarji v občinah, pokrajinah in republikah?

Grahovac dodaja: »Ni tudi čas, da ocenimo, če je upravičeno imeti tako veliko število sestankov, seminarjev, posvetovanj, simpozijev in podobno? Jaz sem se lani (po delovnem dnevniku, ki ga vodim) udeležil kar 139 takšnih srečanj in na njih prebil 412 ur oziroma več kot dva meseca.«

DUGA – 29. marca 1980

Nedelja in prazniki odnašajo milijone

Jugoslovanske železnice bodo letos plačale nič manj in nič več kot 700 milijonov deviznih dinarjev za to, ker so lani uporabljale tuje vagone. Ta izjava Nikole Filipovića, predsednika poslovnega odbora Skupnosti jugoslovanskih železnic, ne zveni niti malo prijetno – posebno, ker je več kot jasno, da so možnosti za varčevanje na železnici velike. Velike, toda neizkoriščene.

Kdo odnaša te milijone? Sobote, nedelje in prazniki! Že leta, tako vse kaže, »velja« na jugoslovanskih železnica nepisano pravilo – da tovornih vagonov ne iztovarjajo med vikendi in državnimi prazniki.

BORBA – 3. marca 1980

Številka

Po pravkar danih podatkih je jugoslovanski izvoz v prvih dveh mesecih letos – v primerjavi s istim lanskeletnim obdobjem – zrastel za rekordnih 46 odstotkov.

Trgovinski primanjkljaj ni zmanjšal.

NIN – 30. marca 1980

Koliko dela minister

V poslednjih dvajsetih mesecih je imel zvezni izvršni svet 159 sej s 6182 točkami dnevnega reda. To je – statistično povedano – 8,3 seje na mesec. Če računamo tudi poletne mesece (skupščinske počitnice), potem so seje med letom še pogostejše.

Delegati skupščine Jugoslavije, ki so v teh dneh razpravljali o delu zveznega izvršnega sveta, so šli še dalje v komentiranju in variranju teh števil. Nekdo je na osnovi ponujenih podatkov izračunal, kako je videti delovni teden člana zveznega izvršnega sveta: en dan v tednu je na seji komisije, dva dni na seji zveznega izvršnega sveta, pa mu ostaneta samo dva dneva, da se ukvarja z delom svojega področja.

Zvezni minister, kot tudi ves zvezni aparat, so, tako kaže, preobremenjeni

z delom. Daleč od tega, da to jemljejo kot razlog za kompliment, so delegati med razpravo tolikšno aktivnost raziskovali tudi s kritičnega vidika. Med drugim so postavili dve vprašanji, ki bosta v prihodnje stalno privlačili pozornost delegatov, strokovnjakov in javnosti.

Prvo: mar tolikšna aktivnost in tolikšno število sprejetih sklepov ne pomenijo hkrati, da ima zvezni izvršni svet velika pooblastila, celo prek svojih ustavnih pristojnosti? In drugo: koliko so vsi ti sklepi in tako obsežno delo primerni, ko pa imamo v gospodarstvu – kamor je usmerjena glavna pozornost zveznega izvršnega sveta – tako veliko odprtih problemov in težav?

POLITIKA – 6. marca 1980

Sporočilo iz vojne

Za nekatere morda nepričakovano: petindeset let po vojni bomo, prvič pri nas, s tolikšno ambicijo in s toliko napisanih in raziskanih tem, govorili o trpljenju otrok v vojnem viharju, o zločinu proti malim ljudem in največ pravzaprav o tem, kako je naša revolucija tudi takrat, ko je vodila svoje najbolj usodne oborožene boje, našla moči, da je povsod in vedno ščitila najmlajši naraščaj, ga branila in varovala, bdela nad njim, nemalokrat žrtvujoč tudi življenja svojih najboljših borcev. Da vojne strahote niso za vedno uničile na tisoče in tisoče dečkov in deklic, bi to bili danes zreli in dobri ljudje. Tisti, ki jih je zaščitila in rešila humanost našega gibanja, so danes naši sodržavljani, katerih otroci so že uspeli odrasti.

Jugoslovansko srečanje Sporčila narodnoosvobodilnega boja v Zagrebu za otroke – Titovi generaciji svobode v Skrbu, ne more iskati aktualnosti samo v neki zvezi z minulim letom otroka, čeprav je njena poslednja velika manifestacija pri nas. Povezanost teh sporočil z našimi dnevi in skrbmi, ki jih nosijo s seboj, je bolj globoka. Ne samo zato, ker svet pretresa nasilja in nevarnosti možnih novih vojn, v katerih tudi danes umirajo otroci, marveč še bolj zaradi dostojanstva našega življenja in naše prihodnosti.

Korenine vsega najboljšega, kar smo dosegli v zares veliki in vztrajni družbeni skrbi za otroke v tej deželi, so vzniknile v naših vojnih dneh. Prav tako moramo reči, da se vsakokrat, kadar v našem življenju naletimo na nezaželene pojave neprimernega odnosa in neenakomerni skrbi, včasih celo neskrbi za otroke, še kako zavedamo trajnih vrednosti sporočil narodnoosvobodilnega boja današnjim generacijam.

VJESNIK – 2. aprila 1980

Sestanki

Mika Špiljak, predsednik sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, velikokrat govori o izgubljenem delovnem času. Pred kratkim je rekel:

– Številni sestanki samoupravnih organov, posebno družbenopolitičnih organizacij med delovnim časom, stanejo milijone!

Nekaj številka za podkrepitev: 31.000 delovnih svetov z več kot 580.000 delegati, organi družbenopolitičnih organizacij v 78.880 osnovnih organizacijah združenega dela imajo skoraj redno sestance v delovnem času.

Na koncu, eden od kazalcev osemurnega delovnega časa. Dela se samo – pet ur, ne samo zaradi sestankov. Vendar, v teh treh izgubljenih delovnih urah dnevno sestanki prav gotovo predstavljajo pomemben del.

POLITIKA – 25. marca 1980

Papirnata vojska

Lani so v Tomosu samo za papir porabili več kot milijardo starih dinarjev. Papirnata vojska je kaj malo učinkovita. Tomosova izguba okoli 20 milijard starih dinarjev potrjuje Parkinsovo pravilo: vsako papirnatopravilo potrebuje za svoje samopotrjevanje nov papirnat postopek.

DELO – 17. marca 1980